

TILAPÄISESTI TURVASSA?

Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden henkinen hyvinvointi ja sopeutuminen

Henna Halina Mustonen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalipsykologia
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2008

Tiedekunta-Fakultet-Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos-Institution-Department Sosiaalipsykologian laitos
Tekijä-Författare-Author Mustonen, Henna		
Työn nimi-Arbetets titel-Title Tilapäisesti turvassa? Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden henkinen hyvinvointi ja sopeutuminen		
Oppiaine - Läroämne - Subject Sosiaalipsykologia		
Työn laji-Arbetets art-Level Pro gradu -työ	Aika-Datum-Month and year 2008-05-12	Sivumäärä-Sidantal- Number of pages 99 s., 17 liites.
<p>Tiivistelmä-Referat-Abstract</p> <p>Tutkimuksessa tarkasteltiin tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden hyvinvointia ja sopeutumista. Tilapäisiä oleskelulupia eli niin sanottuja B-lupia on myönnetty Suomessa vuodesta 2004 lähtien turvapaikanhakijoille, joilla ei ole katsottu olevan kansainväliseen suojeluun oikeuttavia perusteita, mutta joiden maasta poistaminen ei ole ollut mahdollista lähtömaissa vallinneiden olosuhteiden vuoksi. Tilapäiset oleskeluluvat ovat saaneet osakseen kritiikkiä ja on esitetty, että ne jättävät yksilön oikeudettomaan väliin, joka voi lisätä syrjäytymisriskiä ja pahoinvointia.</p> <p>Tutkimuksella oli kaksi tavoitetta. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää, miten tilapäisen oleskeluluvan saaneet afganistanilaiset, irakilaiset ja somalialaiset turvapaikanhakijat voivat Suomessa, millaisia vaikeuksia he ovat kokeneet, millaisia keinoja he ovat käyttäneet hallitakseen nykyistä elämäntilannettaan ja kuinka paljon sosiaalista tukea he ovat kokeneet saaneensa. Tutkimuksen toisena tavoitteena oli selvittää, miten tutkittavien kokemat vaikeudet, kokemukset sosiaalisesta tuesta ja käytetyt stressinhallintakeinot ovat yhteydessä tutkittavien psyykkiseen hyvinvointiin.</p> <p>Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautui sosiaalipsykologiseen akkulturaatiotutkimukseen ja pakolaistutkimuksen perinteeseen. Kliinisen pakolaistutkimuksen näkökulmaa pyrittiin tutkimuksessa laajentamaan erityisesti stressin ja stressinhallinnan teoreettisesta viitekehuksesta käsin. Tutkimus toteutettiin kyselylomaketutkimuksena ja siinä käytettiin määrälliseen tutkimukseen tarkoitettuja tilastollisia menetelmiä. Aineisto koostui 48 afganistanilaisen, 39 somalialaisen ja 30 irakilaisen vastauksista (N = 117).</p> <p>Tutkimuksessa havaittiin, että vastaajien henkisen hyvinvoinnin nykyinen tila oli huolestuttava. Vastaajat olivat kokeneet paljon psyykkisiä stressioireita ja erilaisia maahanmuuton jälkeisiä vaikeuksia. Samanaikaisesti vastaajat olivat pyrkinneet hallitsemaan elämäntilannettaan aktiivisilla stressinhallintakeinoilla ja turvautumalla uskontoon.</p> <p>Perhehuolet, oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta, palveluiden saatavuuden ja viranomaisasioinnin vaikeudet sekä opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus olivat yhteydessä vastaajien psyykkisiin stressioireisiin. Akkulturaatioprosessiin yleisemmin liittyvät tekijät (rasismikokemukset, koetut toimeentulovaikeudet ja suomenkielen taito) ja sosiaalisen tuen saatavuus eivät olleet yhteydessä vastaajien hyvinvointiin.</p> <p>Välittelevien stressinhallintakeinojen käyttäminen oli vastaajien hyvinvoinnin kannalta haitallista. Vaikka kieltäminen ja mentaalinen irrottautuminen eivät olleetkaan itsessään hyvinvointia suojaavia stressinhallintakeinoja, näyttivät ne kuitenkin suojaavan vastaajia perhehuolien aiheuttamalta psyykkiseltä stressiltä, jos niitä käytettiin paljon.</p> <p>Keskeisiä lähteitä olivat akkulturaatiotutkimuksen osalta Berry (1997; 2006), Liebkind ym. (2004) ja Ward ym. (2001), pakolaistutkimuksen osalta Gerritsen ym. (2006), Momartin ym. (2006) ja Steel ym. (2006) sekä stressin ja stressinhallinnan osalta Lazarus (1993) ja Carver ym. (1989).</p>		
Avainsanat-Nyckelord-Keywords akkulturaatio henkinen hyvinvointi sopeutuminen turvapaikanhakijat pakolaiset maahanmuuttajat		
Säilytyspaikka-Förvaringsställe-Where deposited		
Muita tietoja-Övriga uppgifter-Additional information		

Esipuhe

Suomessa asuvien tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden henkistä hyvinvointia ja sopeutumista koskeneen tutkimukseni toteuttaminen edellytti useiden eri tahojen välistä yhteistyötä.

Haluan osoittaa suuret kiitokset tutkimukseni kohteena olleille afganistanilaisille, irakilaisille ja somalialaisille miehille ja naisille, jotka vaikeasta elämäntilanteestaan huolimatta ottivat osaa tutkimukseen. Oma henkistä hyvinvointiaan koskeviin kysymyksiin vastaaminen vaati aikaa ja paneutumista ja olen kiitollinen, että vastaajat kokivat tutkimukseni vaivan arvoiseksi.

Kiitokset sujuvasta ja mutkattomasta yhteistyöstä kuuluvat myös vastaanottokeskusten työntekijöille, joiden apu oli keskeistä tutkittavien henkilöiden tavoittamisessa. Lisäksi haluan kiittää työministeriötä ja Becoming More Visible -hankkeen työntekijöitä, jotka auttoivat osaltaan merkittäväällä tavalla tutkimuksen toteuttamisessa.

Genevessä 12.5.2008

Henna Mustonen

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Suomi maahanmuuttomaana	4
2.1 Suomen maahanmuuttopolitiikka ja turvapaikkamenettely	4
2.2 Tilapäiset oleskeluluvat	7
3 Akkulturaatio ja stressi	10
3.1 Määritelmiä ja käsitteellisiä erittelyitä	10
3.2 Berryn akkulturaatiostressin malli	14
4 Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten henkinen hyvinvointi ja akkulturaatio	21
4.1 Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten erityispiirteet akkulturoituvina ryhminä	23
4.2 Maahanmuuttoa edeltäneet traumaattiset kokemukset	26
4.3 Maahanmuuton jälkeiset vaikeudet	28
4.4 Sosiodemografiset tekijät ja muut taustatekijät	32
4.5 Sosiaalinen tuki	33
4.6 Stressinhallintakeinot	35
5 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit	38
6 Menetelmät	42
6.1 Tutkittavat ja tutkimuksen toteutus	42
6.1.1 Aineistonkeruu	44
6.1.2 Perustietoja vastaajista	46
6.2 Tutkimuksessa käytetyt mittarit	48
6.3 Tilastolliset menetelmät	60
7 Tulokset	61
7.1 Henkisen hyvinvoinnin nykyinen tila, koetut vaikeudet ja suojaavat tekijät	61
7.1.1 Henkinen hyvinvointi	61
7.1.2 Suomessa koetut vaikeudet	63
7.1.3 Sosiaalinen tuki ja käytetyt stressinhallintakeinot	66
7.2 Sosiodemografisen taustan vaikutus henkiseen hyvinvointiin	69
7.3 Stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin väliset yhteydet	70
7.4 Henkistä hyvinvointia selittävät tekijät	72
7.5 Oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien ja suojaavien tekijöiden yhdysvaikutukset henkiseen hyvinvointiin	76
8 Pohdinta	79
8.1 Pohdintaa keskeisistä tutkimustuloksista	79
8.2 Menetelmällisiä huomioita	85
8.3 Tutkimustulosten merkityksellisyys ja jatkotutkimuksen tarve	88
Lähteet	91
Liitteet	

Taulukot

Taulukko 1. Hopkins Symptom Checklist-25 -mittarin skaalojen kuvailevat tunnusluvut.	62
Taulukko 2. Oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet, jotka aiheuttaneet paljon tai erittäin paljon stressiä tilapäisen oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille ($N = 92-110$).	65
Taulukko 3. COPE-mittarin stressinhallintakeinojen kuvailevat tunnusluvut ja sijoitus käytettyjen keinojen hierarkiassa.	68
Taulukko 4. Sosiodemografisten ja muiden taustatekijöiden vaikutus henkiseen hyvinvointiin tilapäisen oleskeluluvan saaneilla afganistanilaisilla, irakilaisilla ja somalialaisilla turvapaikanhakijoilla.	70
Taulukko 5. Psykkisen stressin ja stressinhallintakeinojen väliset Pearsonin korrelaatiot tilapäisen oleskeluluvan saaneilla afganistanilaisilla, irakilaisilla ja somalialaisilla turvapaikanhakijoilla ($N = 102-111$).	71
Taulukko 6. Hierarkkinen regressioanalyysi tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten psyykkistä hyvinvointia selittävästä tekijöistä ($N = 76$).	75

Kuviot

Kuvio 1. Akkulturaatiostressin malli.	15
Kuvio 2. Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden kokemien toimeentulovaikeuksien jakauma ($N = 110$).	63
Kuvio 3. Kieltämisen ja perhehuolien yhdysvaikutus psyykkiseen stressiin.	77
Kuvio 4. Mentaalisen irrottautumisen ja perhehuolien yhdysvaikutus psyykkiseen stressiin.	78

1 Johdanto

Viimeisten vuosikymmenten aikana pakolaisuudesta on tullut laajamittainen ja kansainvälisesti merkittävä ilmiö. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan vuoden 2007 alussa maailmassa oli noin 32,9 miljoonaa pakolaista ja turvapaikanhakijaa, joista noin 744 000 henkilöä odotti päätöstä turvapaikkahakemukseensa (UNHCR, 2007). Vaikka suurin osa sotaa ja vainoa paenneista henkilöistä hakee turvaa oman maansa rajojen sisältä tai naapurimaista, osa pakolaisvirroista suuntautuu myös länsimaihin. Useiden länsimaiden politiikassa on jo jonkin aikaa ollut nähtävissä merkkejä tiukentuneesta maahanmuuttopolitiikasta ja turvapaikanhakijoihin kohdistuvista menettelyistä. Turvallisuusuhkien muuttuminen ja uudelleenmäärittely sekä maahanmuuttovirtojen kasvu ovat vaikuttaneet länsimaiden maahanmuuttopolitiikkaan, jossa on alettu painottaa turvallisuuspoliittisia näkökohtia. Turvapaikanhakijoiden sijoittaminen suljettuihin säilöönottokeskuksiin on yleistynyt, turvapaikanhakuprosessit ovat tiukentuneet ja erilaiset tilapäisen suojelun muodot ovat lisääntyneet maailmanlaajuisesti. (Silove, Steel & Watters, 2000, 604; UNHCR, 2006.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaiden ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden hyvinvointia ja sopeutumista Suomessa. Tilapäisiä oleskelulupia eli niin sanottuja B-lupia on myönnetty Suomessa vuodesta 2004 lähtien turvapaikanhakijoille, joilla ei ole katsottu olevan turvapaikkaan tai kansainväliseen suojeluun oikeuttavia perusteita, mutta joiden maasta poistaminen ei ole ollut mahdollista lähtömaissa vallinneiden olosuhteiden vuoksi. Tilapäiset oleskeluluvat antavat nimensä mukaisesti tilapäisen oikeuden jäädä maahan, mutta muut lupaan liittyvät oikeudet ovat rajalliset. Huhtikuuhun 2008 mennessä tilapäisiä oleskelulupia oli myönnetty Suomessa yhteensä 620 kappaletta, erityisesti Afganistanin, Irakin ja Somalian kansalaisille (Maahanmuuttovirasto, 2008a).

Tutkimukselle on asetettu kaksi tavoitetta. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, miten tilapäisen oleskeluluvan saaneet afganistanilaiset, irakilaiset ja somalialaiset henkilöt voivat Suomessa, millaisia vaikeuksia he ovat kokeneet, millaisia keinoja he ovat käyttäneet hallitakseen nykyistä elämäntilannettaan ja kuinka paljon sosiaalista tukea he kokevat saaneensa. Tutkimuksen toisena tavoitteena on selvittää,

miten tutkittavien kokemat vaikeudet, kokemukset sosiaalisesta tuesta ja käytetyt stressinhallintakeinot ovat yhteydessä tutkittavien psyykkiseen hyvinvointiin.

Tilapäiset oleskeluluvat ovat saaneet paljon kritiikkiä osakseen ja niistä on käyty laajaa julkista keskustelua. Käydyssä keskustelussa on esitetty huoli erityisesti siitä, että tilapäiset oleskeluluvat jättävät yksilön oikeudettomaan välitilaan, joka voi lisätä syrjäytymisriskiä ja pahoinvointia. (Ks. esim. B-lupalinjaukset syrjäyttävät maahanmuuttajanuoria, 10.11.2005; Euroopan neuvosto arvostelee Suomen B-oleskelulupia, 24.5.2007; Pakolaisneuvonnan ja vastaanottokeskusten johtajien kirje sisäministeri Rajamäelle, 2005; Turvapaikkamenettely: Turvapaikkaprosessin, turvapaikanhakijoiden vastaanoton ja pakolaisten kotouttamisen toiminnallinen kokonaisuus, 2006, 60–63, 73–74.) Käydystä keskustelusta huolimatta, tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden hyvinvointia ei kuitenkaan ole tähän mennessä tutkittu. Tällä tutkimuksella pyritäänkin osallistumaan käynnissä olevaan keskusteluun tarjoamalla tutkimuksellista tietoa kyseisestä maahanmuuttajaryhmästä. Koska on perusteltua olettaa, että suurin osa B-luvan saaneista henkilöistä tulee jäämään osaksi suomalaista yhteiskuntaa, on tärkeää saada tietoa siitä, miten he tällä hetkellä voivat. Lisäksi turvapaikanhakijoiden hyvinvointia on yleisesti ottaen tutkittu Suomessa toistaiseksi vain vähän, minkä vuoksi tutkimuksesta saatava tieto on arvokasta laajemminkin.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu sosiaalipsykologiseen akkulturaatiotutkimukseen ja pakolaistutkimuksen perinteeseen. Pakolaisten hyvinvointia on tutkimuksissa usein lähestytty kliinisesti ja suuri paino on ollut pakolaisten hyvinvointia uhkaavissa tekijöissä ja mielenterveysongelmien diagnosoinnissa (Ward, Bochner & Furnham, 2001, 221; Watters & Ingleby, 2004). Kliinisten pakolaistutkimusten ansiosta pakolaisten traumaattisista kokemuksista ja hyvinvoinnista tiedetäänkin nykyään paljon. Kyseisessä tutkimusperinteessä on kuitenkin usein keskitytty puhtaasti menneisyyden tapahtumiin, erityisesti pakolaisten lähtömaissa tapahtuneisiin traumakokemuksiin. Lisäksi hyvinvointia suojaavat tekijät ja ihmisten luontainen taipumus yrittää suojella itseään ovat usein jääneet tutkimuksissa huomioimatta. Tässä tutkimuksessa kliinisen pakolaistutkimuksen näkökulmaa pyritään laajentamaan sosiaalipsykologisen akkulturaatiotutkimuksen avulla. Tutkimuksessa tarkastellaan maahanmuuttajien yleisesti kokemia akkulturaatiovaikeuksia ja vastaajien

nykyisen elämäntilanteen kannalta erityisen relevantteina pidettyjä vaikeuksia. Koska tutkimuksessa oletetaan, että tutkittavat pyrkivät erilaisin keinoin hallitsemaan tilannettaan, tarkastellaan myös stressinhallintakeinoja ja sosiaalista tukea ja niiden vaikutusta tutkittavien henkiseen hyvinvointiin ja sopeutumiseen.

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Becoming More Visible -hankkeen kanssa. Becoming More Visible on Kajaanin, Tampereen, Turun ja Vaasan vastaanottokeskusten yhteydessä vuosina 2004–2007 toiminut Euroopan sosiaalirahaston rahoittama kehittämishanke. Vastaanottokeskusten lisäksi hankkeessa oli mukana Kansalais- ja työväenopistojen liitto. Hanke pyrki tukemaan turvapaikanhakijoiden elämänhallintaa erilaisten toimintojen, kuten työpajojen ja koulutuksien avulla, ja se keskittyi myös tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden elämänhallinnan tukemiseen. Lisäksi hankkeen tavoitteena oli parantaa vastaanottokeskusten työntekijöiden valmiuksia ja tehdä turvapaikanhakijoiden asioita näkyvämmiksi. Tutkimuksen kyselyaineisto kerättiin kevään 2007 aikana yhteistyössä työministeriön ja kaikkien Suomessa kyseisenä ajankohtana toimineiden vastaanottokeskusten kanssa.

2 Suomi maahanmuuttomaana

Verrattaessa muihin Pohjoismaihin ja Eurooppaan, Suomi on ollut pitkään eristyksissä suurista maahanmuuttovirroista. Suomen pakolaispolitiikan alkuna voidaan pitää vuotta 1973, jolloin Suomen hallitus päätti tarjota turvapaikan sadalle chileläispakolaiselle Augusto Pinochetin vallankaappauksen jälkeen. Vuonna 1979 Suomi vastaanotti sata vietnamilaista, niin kutsuttua venepakolaista. Suomeen saapuneiden pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien määrät olivat kuitenkin 1980-luvun loppuun saakka vähäisiä eikä ulkomaalaisasioita pidetty poliittisesti erityisen merkittävinä. (Takalo, 2008.)

Varsinainen ulkomaalaispoliittinen keskustelu virisi Suomessa kun maahan pyrkivien määrä kääntyi kasvuun 1990-luvun alussa. Tuolloin Suomeen saapui suuri määrä paluumuuttajia entisestä Neuvostoliitosta, ja heitä seurasivat Somaliasta ja muualta Afrikasta saapuneet turvapaikanhakijat sekä entisen Jugoslavian pakolaiset (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala, 2002, 16). Vaikka maahanmuuttajien määrä kasvoi merkittävästi 1990-luvulla, Suomen maahanmuuttajaväestö on silti Euroopan pienimpiä. Vuoden 2007 lopulla Suomessa asui 132 708 ulkomaiden kansalaista eli 2,5 prosenttia koko Suomen väestöstä. Suurimmat ulkomaalaisten ryhmät olivat Venäjän, Viron, Ruotsin ja Somalian kansalaiset. (Tilastokeskus, 2008.)

Myös Suomen turvapaikanhakijoiden määrät ovat kansainvälisesti pieniä. Vuonna 2006 Suomesta haki turvapaikkaa 2 324 henkilöä. Samana vuonna Ranskassa jätettiin 39 315 turvapaikkahakemusta ja Ruotsissa 24 322. (Maahanmuuttovirasto, 2008a.)

2.1 Suomen maahanmuuttopolitiikka ja turvapaikkamenettely

Suomen maahanmuuttopolitiikka perustuu Suomen kansainvälisiin sitoumuksiin ja kansalliseen lainsäädäntöön. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten oikeudellisen aseman kannalta erityisen tärkeässä asemassa ovat vuoden 1951 pakolaisten asemaa koskeva Geneven yleissopimus ja sen lisäpöytäkirja vuodelta 1967. Geneven pakolaissopimus määrittelee pakolaiseksi henkilön, jolla on "perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen

ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi; oleskelee kotimaansa ulkopuolella ja on kykenemätön tai perustellun pelon vuoksi haluton turvautumaan sanotun maan suojaan" (artikla 1). Turvapaikan myöntäminen Suomessa perustuu edellä mainittuun määritelmään. Yhteiskuntatieteissä ja lääketieteessä on kuitenkin usein sovellettu laajempaa pakolaisen määritelmää, jossa pakolaisilla on tarkoitettu henkilöitä, jotka ovat joutuneet jättämään kotimaansa vastoin omaa tahtoaan (Ward, Bochner & Furnham, 2001, 221).

Maahanmuuttoon liittyvien asioiden päätös- ja toimeenpanovalta on jakautunut Suomessa useiden eri tahojen kesken. Vaikka tutkimuksen aineistonkeruun aikaan lähes kaikilla ministeriöillä oli omat tehtävänsä maahanmuuttoon liittyen, olivat sisäasiainministeriö ja työministeriö turvapaikanhakijan kannalta keskeisimmät tahot. Työministeriö vastasi turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ja pakolaisten kotouttamisesta. Organisaatiouudistuksen myötä työministeriön hoitamat maahanmuuttoasiat siirtyivät kuitenkin 1.1.2008 työministeriöstä sisäasiainministeriöön. Tällä hetkellä sisäasiainministeriö vastaa työministeriön entisten tehtävien lisäksi muun muassa maahantuloon ja oleskeluun liittyvistä lupa-asioista ja sen alaisuuteen kuuluvat maahanmuuttovirasto¹, poliisi ja rajavartiolaitos.

Turvapaikanhakijan jätettyä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksensa poliisi tai rajavartiolaitos selvittää hakijan henkilöllisyyden, matkareitin ja maahantulotavan. Tämän jälkeen maahanmuuttovirasto tekee varsinaisen turvapaikkapuhuttelun. Suullisessa puhuttelussa selvitetään hakijaan hänen kotimaassaan kohdistunut vaino, muut oikeudenloukkaukset ja niiden uhat sekä näiden perusteet. Puhuttelussa selvitetään myös, onko hakijalla kansainvälisen suojelun tarpeen ohella muita perusteita saada oleskelulupa Suomeen. Kunkin hakijan edellytykset oleskeluluvan saamiselle arvioidaan yksilöllisesti. Arvioinnissa otetaan huomioon hakijan esittämät ja viraston hankkimat selvitykset hakijan olosuhteista kotimaassaan sekä tiedot kyseisen valtion oloista. Turvapaikkamenettelyn lopputuloksena maahanmuuttovirasto voi myöntää hakijalle turvapaikan tai oleskeluluvan tai hylätä turvapaikkahakemuksen. Jos hakemus hylätään, päätetään samalla hakijan käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta, jollei

---

¹ Ulkomaalaisviraston nimi muuttui 1.1.2008 maahanmuuttovirastoksi. Tutkimuksessa virastosta käytetään molempia nimiä sen mukaan, viitataan viraston nykyiseen toimintaan vai tarkemmin aineistonkeruun aikaiseen toimintaan.

ole sellaisia erityisiä syitä, joiden vuoksi maasta poistamispäätös tulee jättää tekemättä. (Maahanmuuttovirasto, 2008b.)

Turvapaikka myönnetään jos hakijalla katsotaan olevan perusteltu syy pelätä joutuvansa kotimaassaan vainon kohteeksi alkuperänsä, uskontonsa, kansallisuutensa, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisensa tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. Jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, turvapaikanhakijalle voidaan myöntää oleskelulupa suojelun tarpeen perusteella. Näin toimitaan jos hakijaa uhkaa hänen kotimaassaan kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu, tai jos hakija ei voi palata kotimaahansa aseellisen selkkauksen tai ympäristökatastrofin vuoksi. Oleskelulupa voidaan myöntää myös muilla perusteilla, kuten yksilöllisestä inhimillisestä syystä tai perhesiteen perusteella.

(Maahanmuuttovirasto, 2008b.) Myönteisen päätöksen jälkeen turvapaikanhakijalle etsitään kuntapaikka ja kotoutuminen Suomeen voi alkaa.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottoa ohjaa ulkomaalaislaki (2004) sekä laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (1999). Turvapaikanhakijat ovat lain mukaan oikeutettuja tilapäiseen majoitukseen, toimeentulotukeen, tulkkipalveluihin sekä siihen, että heille turvataan välttämättömät perustarpeet ja järjestetään työ- ja opintotoimintaa. Tilapäinen majoitus järjestetään vastaanottokeskuksissa, joissa asuminen on ilmaista. Turvapaikanhakija voi asua myös omalla kustannuksellaan yksityismajoituksessa.

Vuonna 2006 Suomesta haki turvapaikkaa 2324 henkilöä, joista 618 henkilöä sai myönteisen päätöksen. Myönteisen päätöksen saaneista 38:lle myönnettiin turvapaikka, 85 henkilöä sai oleskeluluvan suojelun tarpeen perusteella ja 163 henkilöä yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella. Lähes puolet myönnetyistä myönteisistä luvista oli tilapäisiä oleskelulupia, joita myönnettiin yhteensä 299 kappaletta.

(Maahanmuuttovirasto, 2008a.)

2.2 Tilapäiset oleskeluluvat

Tilapäisiä oleskelulupia, eli niin sanottuja B-lupia, on myönnetty vuodesta 2004 lähtien uuden ulkomaalaislain tultua voimaan. Huhtikuuhun 2008 mennessä lupia oli myönnetty 620 kappaletta, erityisesti Irakin, Somalian ja Afganistanin kansalaisille (Maahanmuuttovirasto, 2008a). Tilapäisten oleskelulupien myöntäminen perustuu ulkomaalaislain 51 pykälään, jonka mukaan "Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen oleskelulupa, jos häntä ei tilapäisestä terveydellisestä syystä voida palauttaa kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa taikka hänen maasta poistamisensa ei ole tosiasiallisesti mahdollista" (Ulkomaalaislaki, 2004). Kyseistä pykälää on sovellettu tilanteissa, joissa turvapaikanhakijalla ei ole katsottu olevan perusteita turvapaikan tai pysyvän oleskeluluvan saamiselle, mutta hakijan maasta poistaminen ei kuitenkaan ole ollut mahdollista, esimerkiksi puuttuvien liikenneyhteyksien vuoksi.

Tilapäisten oleskelulupien lisääntynyt myöntäminen liittyy vuosina 2004 ja 2005 uudistettuihin Afganistania, Irakia ja Somaliaa koskeviin ulkomaalaisviraston maalinjauksiin. Näiden linjausten mukaan Afganistanin, Irakin ja Somalian yleiset olosuhteet eivät täytä aseellisen konfliktin tunnusmerkkejä, eikä kyseisten maiden tilannetta näin ollen voida pitää riittävänä perusteena kansainvälisen suojelun myöntämiselle. Turvapaikan tai pysyvän oleskeluluvan saamiseksi hakijalla täytyy olla sen sijaan yksilöllisiä perusteita. Koska ulkomaalaispoliisin lausuntojen perusteella kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden palauttaminen kyseisiin maihin ei kuitenkaan ole käytännössä mahdollista, linjaukset suosittavat, että niille somalialaisille, afganistanilaisille ja irakilaisille turvapaikanhakijoille, joilla ei ole perusteita saada turvapaikkaa tai pysyvää oleskelulupaa, myönnetään tilapäinen oleskelulupa. (Afganistanin tilanne ja afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve, 2005; Irakin tilanne ja irakilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve, 2004; Somalian tilanne ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve, 2005.)

Afganistania, Irakia ja Somaliaa koskevia maalinjauksia on päivitetty myöhemmin uusien maatietojen pohjalta. Myös uudistetuissa linjauksissa tilapäisiä oleskelulupia suositellaan myönnettävään henkilöille, joilla ei katsota olevan perusteita pysyvälle

oleskeluluvalle, mutta joita ei myöskään voida palauttaa kotimaihinsa (Afganistanin tilanne ja afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve, 2006; Irakin tilanne ja irakilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve, 2007; Somalian tilanne ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve, 2006). Tilapäinen oleskelulupa myönnetään vuodeksi, mutta sitä voidaan pidentää toisella vuodella. Mikäli B-luvan haltijan palauttaminen ei onnistu kahdenkaan vuoden päästä, on kyseiselle henkilölle myönnettävä pysyvä oleskelulupa kaikkine kotouttamispalveluineen.

Tilapäisten oleskelulupien myöntäminen on osoittautunut ongelmalliseksi, koska kyseinen lupa ei sisällä oikeutta kuntapaikkaan, kotouttamispalveluihin, työlupaan (1. vuoden aikana), koulutukseen eikä sosiaaliturvaan. B-luvan saaneet eivät myöskään saa muun muassa henkilöllisyystodistusta tai matkustusasiakirjaa. Koska tilapäisen oleskeluluvan saaneilla turvapaikanhakijoilla ei ole oikeutta kuntapaikkaan, suurin osa heistä asuu vastaanottokeskuksissa, jotka tarjoavat heille minimitoimeentulon. Työvoimatoimiston ja KELA:n palveluiden ulkopuolelle jääminen tarkoittaa käytännössä useimpien kielikurssien ja ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle jäämistä. Lisäksi ongelmallista on, että B-luvan haltijoilla ei ole oikeutta perheen yhdistämiseen. Koska B-luvan saaneilla henkilöillä ei ole työnteko-oikeutta ensimmäisen vuoden aikana, voidaan heidän oikeudellista asemaa pitää jopa huonompana kuin turvapaikanhakijoiden asemaa, joilla on oikeus työskentelyyn kolmen kuukauden kuluttua maahan saapumisesta. Edellä mainittujen esteiden lisäksi tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden hyvinvointia hankaloittaa huomattavasti se, että pelko omaan maahan palauttamisesta ei lakkaa, koska tilapäinen lupa on myönnetty vain sillä perusteella, että käännästyä ei ole teknisistä syistä mahdollista toteuttaa.

Tilapäiset oleskeluluvat ovat herättäneet julkisuudessa vilkasta keskustelua ja niitä on kritisoitu eri tahoilta (ks. esim. Euroopan neuvosto arvostelee Suomen B-oleskelulupia, 24.5.2007; Raportti: Turvapaikanhakijoita uhkaa syrjäytyminen, 24.1.2007; Ulkomaalaisvirasto alkaa käännästyä turvapaikanhakijoita Pohjois-Irakiin, 30.3.2007; Ulkomaalaisvirasto keskeytti irakilaisten palautukset alkuunsa, 17.5.2007). Muun muassa Euroopan neuvoston rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) on ilmaissut huolensa tilapäisten oleskelulupien myöntämisestä ja kehottanut Suomea lopettamaan kyseisen käytännön. Komission mukaan B-luvat eivät anna

perusoikeuksia ihmisille, joiden kuitenkin sallitaan jäädä Suomeen. (European Commission against Racism and Intolerance, Third report on Finland, 2007.) Myös Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on ilmaissut huolensa tilapäisiin lupiin liittyvistä rajoituksista ja kehottanut Suomea myöntämään tilapäisiä oleskelulupia vain rajoitetusti (Office of the Commissioner for Human Rights, Follow up report on Finland, 2006). B-luvan saaneet turvapaikanhakijat ovat myös itse vedonneet asemansa parantamiseksi (Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vetoamus, 12.1.2006).

Aineistonkeruun jälkeen tilapäisten oleskelulupien suhteen on tapahtunut joitakin muutoksia. Muun muassa kotikuntalain uudistuksen myötä tilapäisen oleskeluluvan saaneille henkilöille on myönnetty enemmän oikeuksia kuntien palveluihin. Täysimääräisesti he eivät kuitenkaan nauti julkisista palveluista. Lisäksi hallituksen esitys ulkomaalaislain muuttamisesta on tällä hetkellä eduskunnan käsittelyssä. Lakiesitys on saanut lausuntokierroksellaan kuitenkin jo kritiikkiä muun muassa siitä, että nykyinen 51 pykälä ehdotetaan korvattavan pykälällä, jonka mukaan ulkomaalaiselle myönnettäisiin jatkuva oleskelulupa jos maasta poistamispäätöstä ei ole pystytty panemaan täytäntöön vuoden kuluessa. Muun muassa vähemmistövaltuutettu ja pakolaisneuvonta ovat ilmaisseet lausunnoissaan huolestuneisuutensa siitä, että uuden pykälän myötä syntyy uusi ryhmä henkilöitä, jotka viipyvät maassa jopa vuosia ennen kuin saavat oleskeluoikeuden. (Ulkomaalaislain muuttaminen, lausuntoyhteenveto, 2007.) Toistaiseksi on kuitenkin liian aikaista sanoa, millaisia vaikutuksia mahdollisella lainmuutoksella tulee olemaan.

Tilapäisten oleskelulupien myöntäminen on joka tapauksessa viimeisten vuosien aikana vähentynyt. Kun vuonna 2005 myönnettiin 259 ja vuonna 2006 299 tilapäistä oleskelulupaa, myönnettiin vuonna 2007 enää 24 tilapäistä oleskelulupaa (Maahanmuuttovirasto, 2008a). Vaikka tilapäiset oleskeluluvat ovat vähentyneet huomattavasti, myönnetään niitä tällä hetkellä edelleen Pohjois-Irakin kurdialueilta saapuneille turvapaikanhakijoille, koska kyseisen alueen viranomaiset eivät suostu vastaanottamaan kielteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita (Tukia, 2008).

3 Akkulturaatio ja stressi

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu sosiaalipsykologiseen akkulturaatiotutkimukseen sekä pakolaisia ja turvapaikanhakijoita käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Tässä luvussa perehdytään akkulturaatiotutkimuksen kenttään. Luvussa 3.1 esitellään tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä ja selvennetään akkulturaatiotutkimuksen käsitteellistä moninaisuutta. Tämän jälkeen luvussa 3.2 edetään muodostamaan kokonaiskuva akkulturaatioprosessista ja akkulturaatiostressiin vaikuttavista tekijöistä.

3.1 Määritelmiä ja käsitteellisiä erittelyitä

Akkulturaation klassisena määritelmänä voidaan pitää Redfieldin, Lintonin ja Herskovitsin 1930-luvulla esittämää määritelmää, jonka mukaan akkulturaatiolla tarkoitetaan "niitä ilmiöitä, jotka syntyvät, kun eri kulttuureja edustavat ryhmät ovat jatkuvassa välittömässä kontaktissa keskenään sekä tästä kontaktista seuraavia, toisen tai molempien ryhmien kulttuurissa tapahtuvia muutoksia" (Redfield, Linton & Herskovits, 1936, 149). Määritelmässä on useita puolia, jotka on tärkeää nostaa esille. Ensinnäkin määritelmä sisältää ajatuksen *kontaktista, joka on jatkuva ja välitön*. Koska kulttuurien väliset kontaktit voivat nykyisin olla hyvinkin lyhytkestoisia (esimerkiksi työmatkat) tai perustua epäsuoriin kontakteihin (esimerkiksi internetin välityksellä), on määritelmän ajatus kontaktin jatkuvuudesta ja välittömyydestä keskeinen. Toiseksi määritelmä sisältää ajatuksen *vastavuoroisuudesta*, jossa molempien kontaktiin osallistuvien ryhmien oletetaan vaikuttavan toisiinsa. Vaikka käytännössä ryhmien vaikutusmahdollisuuksissa on usein eroja, on tärkeää huomata, että lähtökohtaisesti akkulturaatio kuitenkin nähdään kaksisuuntaisena prosessina, jossa molemmissa kontaktiin osallistuvissa ryhmissä voi tapahtua muutoksia. Kolmanneksi määritelmä sisältää ajatuksen *muutoksesta* sekä dynaamisena *prosessina* että suhteellisen pysyvänä *lopputuloksena*. (Sam, 2006, 14–16.)

Koska akkulturaatiotutkimus juontaa juurensa antropologiseen ja sosiologiseen tutkimusperinteeseen, on akkulturaatiotutkimuksen alkuaikoina akkulturaatiolla viitattu

ennen kaikkea kokonaisissa kulttuureissa ja yhteisön rakenteissa tapahtuviin muutoksiin. Vasta myöhemmin kun akkulturaatiotutkimus yleistyi kulttuurien välisen psykologian ja sosiaalipsykologian parissa, alettiin ryhmätason ilmiöiden lisäksi puhua myös yksilötason muutoksista, psykologisesta akkulturaatiosta. (Jasinskaja-Lahti, 2000, 24; Sam, 2006, 13–14.) Psykologisella akkulturaatiolla viitataan yksilön arvoissa, asenteissa, uskomuksissa, tunteissa, identiteetissä ja käyttäytymisessä tapahtuviin tietoisiin ja tiedostamattomiin muutoksiin, jotka tapahtuvat, kun yksilö kohtaa uuden kulttuurin ja etsii omaa sopeutumistapaansa siihen (Liebkind, 2001, 387; Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter, 2004, 48). Psykologisen akkulturaation käsitteellinen erottaminen ryhmätason akkulturaatiosta on tärkeää, sillä kaikki yksilöt eivät osallistu samassa laajuudessa kulttuurisen ryhmänsä läpikäymään akkulturaatioprosessiin tai muutu samalla tavalla. Tämän vuoksi jopa samaan kulttuuriseen ryhmään kuuluvien yksilöiden psykologisessa akkulturaatiossa voi olla suuria eroja. (Berry, 2002, 19.) Tässä tutkimuksessa akkulturaatiota tarkastellaan nimenomaan yksilötasolla eli tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden psykologisena akkulturaationa.

Akkulturaatio voidaan nähdä sekä tilana että prosessina. Prosessina akkulturaatiolla viitataan ajan kuluessa tapahtuviin muutoksiin kulttuurien välisissä kontakteissa olevissa ryhmissä ja yksilöissä. Prosessinäkökulmasta akkulturaatio ymmärretään dynaamiseksi prosessiksi, joka sisältää prosessia edeltäviä, välittäviä ja muokkaavia tekijöitä sekä sitä seuraavia tekijöitä. Jos akkulturaatio sen sijaan ymmärretään tilaksi, on tapana mitata sen astetta tai määrää tietyssä ajankohtana mittaamalla akkulturoituvan yksilön käyttäytymistä, tunteita tai asenteita. (Berry, 1997; Liebkind, 2000, 13–14; Liebkind, 2001, 387.) Koska muutoksen empiirinen mittaaminen on vaikeaa eivätkä pitkittäistutkimukset usein käytännön syistä ole mahdollisia, on viimeksi mainittu näkemys hallitseva akkulturaatiotutkimuksen kentällä. Prosessinäkökulma pyritään kuitenkin usein huomioimaan poikkileikkaustutkimuksissa tarkastelemalla aikasidonnaisten muuttujien kuten maassa vietetyn ajan tai maahanmuuttajan sukupolven vaikutusta akkulturaation asteeseen. (Liebkind, 2001, 387.)

Akkulturaatioprosessia koskevat teoriat voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään. Toiset teoriat näkevät akkulturaation yksiulotteisena prosessina, joka päättyy kulttuurivähemmistön sulautumiseen, toiset teoriat sitä vastoin painottavat

monikulttuurisuutta. Yksiulotteisissa malleissa akkulturaatio ei juuri poikkea assimilaatiosta eli sulautumisesta: akkulturaation oletetaan johtavan ennen pitkää vähemmistön jäsenten alkuperäisen etnisen tai kulttuurisen identiteetin häviämiseen ja enemmistön arvojen ja käyttäytymisen omaksumiseen. Monikulttuurisuutta painottavat mallit ovat sen sijaan selvästi kaksiulotteisia. Niiden mukaan etniset vähemmistöryhmät ja niiden jäsenet säilyttävät, vaikkakin vaihtelevassa määrin, perinteisen kulttuurin samalla kun he sopeutuvat enemmistökulttuuriin ja osallistuvat ympäröivän yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi monikulttuurisuutta painottavat mallit olettavat, että myös enemmistökulttuuri muuttuu ja sopeutuu monikulttuurisuuteen. (Berry, 1997; Liebkind, 2000, 14–15.)

Yksiulotteisten lähestymistapojen suurimpana ongelmana voidaan pitää sitä, että ne olettavat vähemmistökulttuurin ja enemmistökulttuurin olevan täysin toisensa poissulkevia ja siten käänteisessä suhteessa toisiinsa. Kaksiulotteiset mallit lähtevät sen sijaan oletuksesta, että vähemmistö- ja valtakulttuurin omaksumista voidaan mitata erikseen ja että näin on myös syytä menetellä. (Berry, 1997; Liebkind, 2000, 14–15.) Vaikka nykyinen akkulturaatiotutkimus näyttää käsitteellisesti kallistuvan monikulttuurisuutta korostavien kaksiulotteisten akkulturaatiomallien kannalle, on akkulturaation operationalisoinnissa kuitenkin usein epä johdonmukaisuuksia ja useat tutkimukset turvautuvat empiirisesti edelleen akkulturaation yksiulotteisiin malleihin (Liebkind, 2000, 15; Jasinskaja-Lahti, 2000, 25). Lisäksi akkulturaatiota ja sen lähikäsitteitä, kuten integraatiota ja monikulttuurisuutta käytetään useissa tutkimuksissa edelleen ilman tarkempia määrittelyitä, mikä monimutkaistaa tutkimuskenttää entisestään.

Kuten edellä esitellystä käy ilmi, akkulturaatiokäsitteen määrittely on ollut moninaista. John W. Berry (2002, 17) onkin todennut, että vaikka tutkijoiden välillä on yhteisymmärrys siitä, että akkulturaatio on tärkeä osa kulttuurien välistä psykologiaa, monia näkemyksiä on kuitenkin siitä, miten akkulturaatiota tulisi käsitteellistää ja mitata. Akkulturaatiokäsitteen määrittely-yrityksiä on myös osaltaan haitannut käsitteen poliittinen värittäminen, sillä monikulttuurisuudesta on monissa länsimaissa tullut käsite, jolla viitataan ihanteena pidettyyn eri kulttuureita edustavien tasavertaisten yksilöiden ja väestöryhmien rinnakkaiseloon (Liebkind ym., 2004, 50).

Tämän tutkimuksen kohteena olevaa psykologista akkulturaatiota on tarkasteltu monenlaisista teoreettisista lähestymistavoista käsin. Kuitenkin kaksi lähestymistapaa ovat olleet erityisen suosittuja: ensimmäinen lähestymistapa perustuu stressin ja stressinhallinnan (*stress and coping*) teorioihin ja toinen kulttuurisen oppimisen (*cultural learning*) tutkimusperinteeseen (Berry, 2006, 43). Kulttuurisen oppimisen näkökulmasta akkulturaatiota on tarkasteltu ennen kaikkea uuteen kulttuuriseen ympäristöön sopivien käyttäytymismallien ja taitojen oppimisena. Tästä näkökulmasta käsin akkulturaatioprosessin katsotaan vaativan yksilöltä uusien taitojen oppimista ja uuteen kulttuuriseen ympäristöön sopimattomista, vanhoista taidoista luopumista. Vaikka akkulturaatio voi aiheuttaa jonkin verran konflikteja, oletetaan muutosten tapahtuvan kuitenkin kohtalaisen helposti uuden kulttuurin oppimisen myötä. (Berry, 1997; 2006, 43.)

Stressin ja stressinhallinnan tutkimusperinteestä käsin akkulturaatiota on sitä vastoin tarkasteltu ennen kaikkea stressistä selviämisenä. Stressinhallintaan liittyvä näkökulma on ollut akkulturaatiotutkimuksessa erityisen suosittu ja se on lisännyt tietoa uuteen kulttuuriin sopeutumisen psykologisista tekijöistä. Kyseisestä näkökulmasta akkulturaatioprosessia pidetään potentiaalisesti stressaavana, koska siihen voi liittyä muun muassa kieli- ja identiteettiongelmia ja syrjäytymiskokemuksia. Samanaikaisesti ihmiset nähdään kuitenkin potentiaalisesti kyvykkäinä käsittelemään elämässään kohtaamia vaikeuksia. Stressinhallinnan näkökulmasta akkulturaatioprosessi voi kuitenkin johtaa kielteisiin seurauksiin, jos akkulturaatioprosessiin liittyvät stressitekijät ylittävät yksilön käytettävissä olevat stressinhallintaresurssit. (Berry, 1997; 2006, 43; Liebkind, 2000, 17.)

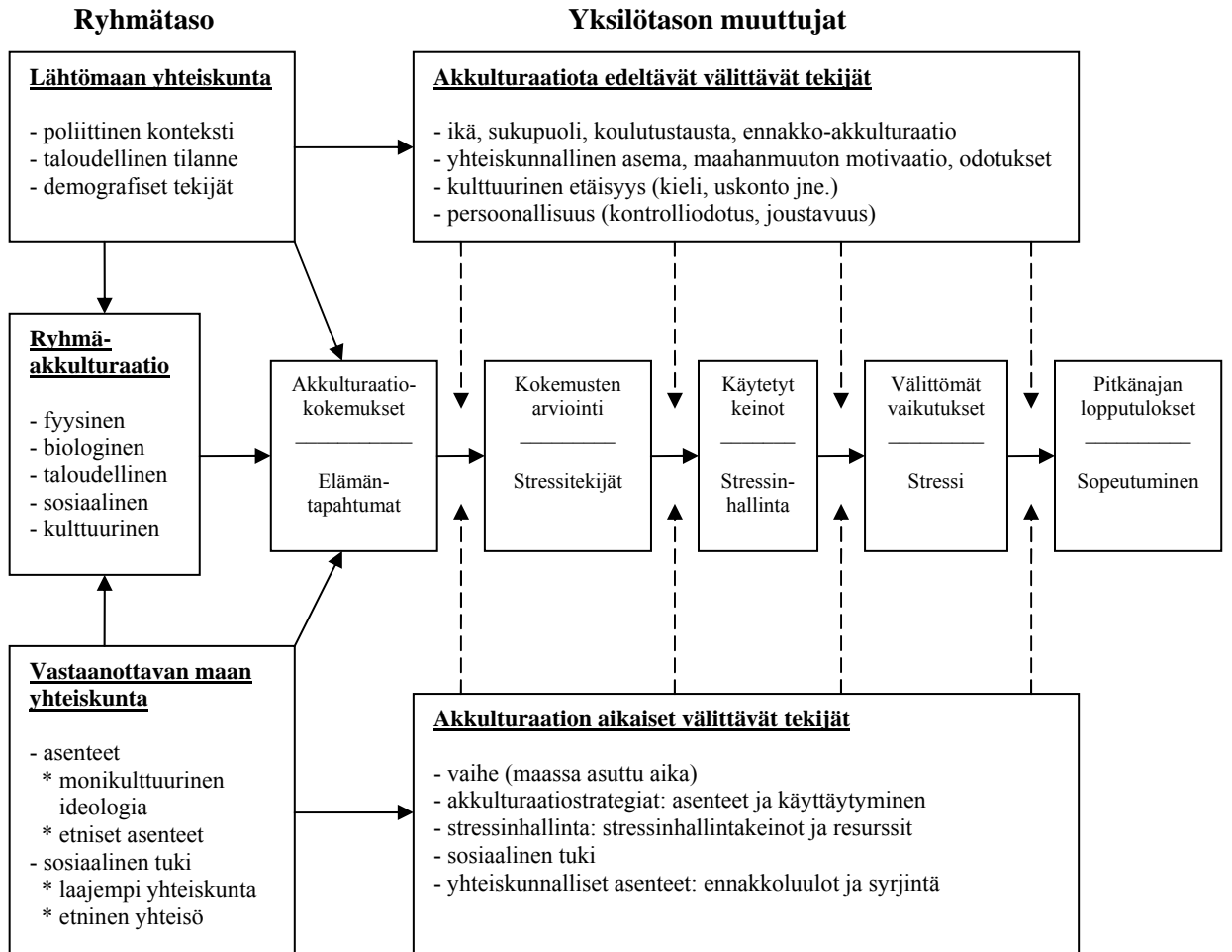
Stressinhallinnan tutkimusperinteessä keskeinen käsite on John W. Berryn esittelemä akkulturaatiostressin käsite (*acculturative stress*). Akkulturaatiostressillä viitataan akkulturaatioprosessin ongelmallisiin puoliin, jotka voivat ilmetä muun muassa masennuksena, ahdistuksena, syrjäytymisen tunteina, psykosomaattisina oireina tai identiteetin sekavuutena (Williams & Berry, 1991). Käsitteenä akkulturaatiostressi voidaan määritellä stressireaktioksi, joka syntyy vastauksena akkulturaatiokokemuksiin (Berry, 2005).

Akkulturaatiostressin käsite on yleisesti ottaen lähellä kulttuurisokin käsitettä. Kulttuurisokin käsitteen otti ensimmäistä kertaa käyttöön Kalervo Oberg (1960, ks. myös Ward, Bochner & Furnham, 2001), joka määritteli kulttuurisokin ahdistukseksi, joka syntyy, kun tutut merkit ja symbolit häviävät sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Vaikka kulttuurisokin käsite on vanhempi ja laajasti hyväksytty, preferoi Berry (1997; 2006, 43) akkulturaatiostressin käsitettä kahdesta syystä. Ensinnäkin sokin käsite on Berryn mukaan olemukseltaan kielteinen ja käsitteenä viittaa siihen, että kulttuurien välisestä kontaktista seuraa ainoastaan vaikeuksia. Stressin käsite sen sijaan pohjautuu edellä esiteltyyn laajaan stressin ja stressinhallinnan tutkimusperinteeseen (ks. Lazarus & Folkman, 1984), jonka mielenkiinnon kohteena on ymmärtää, miten ihmiset selviävät kielteisistä kokemuksista turvautumalla erilaisiin stressinhallintakeinoihin (*coping strategies*). Toinen syy suosia akkulturaatiostressin käsitettä on se, että kulttuurishokin käsitteessä sana "kulttuuri" viittaa harhaanjohtavasti vain yhteen kulttuuriin, kun todellisuudessa stressaavan kokemuksen alkuperä sijaitsee ennen kaikkea kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa, akkulturaatiokokemuksissa. (Berry, 1997; 2006, 43–44.)

Tässä tutkimuksessa tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somaliaalaisten psykologista akkulturaatiota tarkastellaan ennen kaikkea stressin ja stressinhallinnan tutkimusperinteestä käsin ja tutkimuksessa käytetään Berryn esittelemää akkulturaatiostressin käsitettä.

3.2 Berryn akkulturaatiostressin malli

Akkulturaatiota käsittelevässä kirjallisuudessa on esitetty useita erilaisia malleja, joilla on pyritty systematisoimaan akkulturaatioprosessin kulkuun ja akkulturaatiostressiin vaikuttavia tekijöitä sekä akkulturaation mahdollisia lopputuloksia (sopeutumista). Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu ennen kaikkea John W. Berryn ajatuksiin akkulturaatioprosessista ja akkulturaatiostressistä (Berry, 1997; 2002; 2005; 2006). Kuviossa 1 esitellään Berryn akkulturaatiostressin malli (Berry, 1997, 15; alkuperäinen malli englanninkielinen, suomennos kirjoittajan), jota voidaan pitää yhtenä kattavimmista akkulturaatiotutkimuksen viitekehyksistä (ks. Jasinskaja-Lahti, 2000, 29).

Kuvio 1. Akkulturaatiostressin malli (Berry 1997, 15; suomennos Henna Mustonen).

Kuviossa 1 vasemmalla puolella ovat ryhmä- ja kulttuuritason muuttujat ja oikealla puolella yksilö- ja psykologisen tason muuttujat. Kuvion yläosaan on sijoitettu tekijät, jotka ovat olemassa jo ennen akkulturaatioprosessia, ja alaosaan tekijät, jotka syntyvät akkulturaatioprosessin aikana. Mallin keskellä kulkee ryhmä- ja psykologisen tason akkulturaatioprosessi, joka alkaa vasemmalta akkulturaatioprosessiin osallistuvien ryhmien kontaktista ja etenee oikealle tuoden mukanaan muutoksia sekä ryhmien kollektiivisiin piirteisiin että yksilötason akkulturaatioon.

Berryn (1997) mukaan mallin keskeisenä tarkoituksena on osoittaa tekijät, jotka tulisi ottaa huomioon tutkittaessa psykologista akkulturaatiota ja erityisesti akkulturaatiostressiä. Malli ei kuitenkaan ole, kuten Berry itse korostaa, teoreettisesti integroitu, empiirisesti testattu ja kumottavissa oleva malli, vaan pikemminkin viitekehys, johon on koottu käsitteitä ja tuloksia useista tutkimuksista (mt). Koska

Berryn viitekehys on hyvin kattava, ei minkään yksittäisen tutkimuksen puitteissa ole tarkasteltu mallin kaikkia osatekijöitä – eikä tässäkään tutkimuksessa siihen edes pyritä. Tässä tutkimuksessa Berryn akkulturaatioprosessin mallia on käytetty tutkimushenkilöiden hyvinvointiin ja sopeutumiseen vaikuttavien tekijöiden hahmottamisessa ja akkulturaatioprosessin kokonaiskuvan muodostamisessa.

Berryn (1997; 2006, 44) mukaan kaiken akkulturaatiotutkimuksen tulisi alkaa maahanmuuttajan lähtömaan ja vastaanottavan maan yhteiskunnallisen kontekstin tarkastelulla. Lähtömaan poliittisen ja taloudellisen tilanteen sekä demografisten tekijöiden tutkiminen on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää, mistä akkulturaatioprosessiin osallistuva yksilö on lähtöisin ja kuinka vapaaehtoista maahanmuutto oikeastaan on ollut. Lisäksi lähtömaan kulttuurisiin piirteisiin tutustuminen auttaa arvioimaan lähtömaan ja vastaanottavan maan kulttuurista etäisyyttä eli sitä, missä määrin kulttuurit eroavat toisistaan esimerkiksi kieleltään ja uskonnoltaan. (Berry, 1997; 2006, 44.)

Richmondin (1993) mukaan maahanmuuttajat voidaan sijoittaa jatkumolle maahanmuuttoa motivoineiden tekijöiden perusteella. Jatkumon toisessa päässä ovat reaktiiviset (myös työntäviksi tekijöiksi kutsutut, *push factors*) ja toisessa päässä proaktiiviset (myös vetäviksi tekijöiksi kutsutut, *pull factors*) tekijät (mt). Yleisesti ottaen näyttää siltä, että mitä enemmän yksilön maahanmuuton syynä ovat kielteiset, pakottavat tekijät (reaktiiviset tekijät, kuten kotimaan väkivaltaisuuDET), sitä todennäköisemmin maahanmuuttajan psykologinen sopeutuminen on haastavaa. Kuitenkin myös vetäviin tekijöihin perustuva maahanmuutto (esimerkiksi työperäinen maahanmuutto) saattaa johtaa akkulturaatiostressiin, jos maahanmuuttoon liittyy suuria odotuksia, jotka eivät toteudu. (Berry, 2006, 49–50.)

Lähtömaan yhteiskunnallisen kontekstin lisäksi maahanmuuttajien sopeutumiseen vaikuttaa paljon vastaanottavan valtion ja sen kansalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen. Bourhisin, Moisen, Perreaultin ja Senécalin (1997) mukaan modernit valtiot määrittelevät maahanmuuttopolitiikkansa yleensä kahdenlaisiin rajoihin perustuen: valtion ulkoisiin ja valtion sisäisiin rajoihin. Valtion ulkoisilla rajoilla Bourhis ja hänen kollegansa viittaavat valtioiden kansainvälisiin rajoihin, jotka määrittävät keitä voidaan kutsua "maanmiehiksi" ja keitä ulkomaalaisiksi. Valtioiden suvereniteettiin kuuluvana oikeutena pidetään yleisesti sitä, että valtiot

voivat päättää, missä määrin ja millaisia maahanmuuttajia maahan hyväksytään. Valtiot voivat myös halutessaan muuttaa maahanmuuttopolitiikkaansa yhteiskunnallisen tilanteen mukaan. (Mt.)

Valtion sisäiset rajat sitä vastoin liittyvät siihen, ovatko maahanmuuttajat oikeudellisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti tasavertaisia kantaväestön kanssa vai pidetäänkö maahanmuuttajia väliaikaisina, marginaalisina tai jopa epähaluttuina elementteinä vastaanottavassa yhteiskunnassa. Valtion sisäisten rajojen voidaan nähdä määrittävän, missä määrin maahanmuuttajat voivat toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä. Lisäksi ne voivat määrittellä maahanmuuttajien "sosiaalipsykologisen todellisuuden" luomalla erilaisia kategorioita, kuten "vierastyöläinen", "tilapäinen asukas" ja "ulkomaalainen", joilla on vaikutusta maahanmuuttajien akkulturaatioprosessiin. (Bourhis ym., 1997.) Valtioiden maahanmuuttopolitiikalla ja käytännöllä voikin olla suuri vaikutus maahanmuuttajien henkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Aivan erityisesti tämä vaikutus kuitenkin näkyy tilanteissa, joissa maahanmuuttajat haluaisivat osallistua yhteiskunnan toimintaan täysivertaisina jäseninä, mutta heiltä kielletään nämä oikeudet. (Berry & Kim, 1988, 215.)

Vastaanottavien maiden asenneilmasto ja suhtautuminen monikulttuurisuuteen vaihtelee suuresti. Joidenkin yhteiskuntien voidaan katsoa edustavan niin kutsuttua positiivista monikulttuurista ideologiaa. Näissä yhteiskunnissa kulttuurinen moninaisuus nähdään yhteiskunnallisena resurssina ja etnisiä yhteisöjä kannustetaan säilyttämään ja jakamaan kulttuurisia erityispiirteitensä samalla kun he sopeutuvat enemmistökulttuuriin. Osa yhteiskunnista sitä vastoin pyrkii vähentämään maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta soveltamalla erilaisia assimilaatioon eli sulautumiseen tähtäviä poliittisia ohjelmia ja käytäntöjä. Näiden lisäksi joissakin yhteiskunnissa kulttuuriset ryhmät pyritään eristämään valtaväestöstä. (Berry, 1997; 2006, 45.)

Murphyn mukaan monikulttuurisuutta suosivat yhteiskunnat tarjoavat otollisimman akkulturaatioympäristön kahdesta syystä. Ensinnäkin monikulttuurisuutta suosivissa yhteiskunnissa maahanmuuttajia ei todennäköisesti pakoteta sulautumaan tai eristäytymään valtaväestöstä, ja toiseksi ne voivat tarjota enemmän sosiaalista tukea yhteiskunnan instituutioiden ja monikulttuuristen yhteisöjen taholta. (Murphy, 1965; ref. Berry, 2006, 45–46.) Myös monikulttuurisuutta suosivissa yhteiskunnissa vallitsee

kuitenkin etnisiä arvohierarkioita, joissa tietyt kulttuuriset, etniset tai uskonnolliset ryhmät ovat arvostetumpia kuin toiset (Berry & Kalin, 1995).

Kuten on jo todettu, sekä lähtömaan että vastaanottavan maan kontekstit vaikuttavat akkulturoituvien yksilöiden ja ryhmien kokemuksiin. Ryhmätasolla akkulturaatio voikin tuoda mukanaan suuria muutoksia. Esimerkiksi fyysiset muutokset maahanmuuttajien asuinympäristöissä ja biologiset muutokset ruokavalioissa tai tautikannoissa voivat olla suuria. Akkulturaatio voi tuoda mukanaan myös taloudellisia muutoksia, kuten maahanmuuttajaryhmän taloudellisen aseman heikkenemistä tai paranemista ja sosiaalisia muutoksia, kuten perheiden hajoamisia ja uusien ystävyys-suhteiden solmimisia. Lisäksi kulttuuriset muutokset voivat vaihdella pinnallisista pukeutumistapojen muutoksista perustavanlaatuisiin muutoksiin kielenkäytössä tai uskonnollisissa vakaumuksissa. (Berry, 1997.)

Vaikka akkulturaatio tuo mukanaan suuria muutoksia, se ei kuitenkaan välttämättä aiheuta yksilöille stressiä. Keskeistä onkin se, kuinka ongelmallisiksi yksilöt arvioivat akkulturaatiokokemuksensa. Jos kokemukset arvioidaan ongelmattomiksi, sopeutuminen on todennäköisesti kohtalaisen helppoa ja yksilöiden käytöksessä tapahtuvat muutokset tapahtuvat ilman suurempia vaikeuksia. Jos akkulturaatiokokemukset sen sijaan koetaan ongelmallisiksi, on todennäköistä, että kokemuksista seuraa akkulturaatiostressiä. Ongelmallisiksi arvioitujen kokemusten ja akkulturaatiostressin välinen yhteys ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä ihmiset pyrkivät hallitsemaan ongelmallisiksi arvioimiansa kokemuksia erilaisten hallintakeinojen avulla. (Berry, 1997.)

Kuten kuvioista 1 käy ilmi, koettujen ongelmien ja yksilön psyykkisen stressin väliseen suhteeseen vaikuttavat useat akkulturaatiota edeltävät ja akkulturaation aikaiset tekijät. Useissa tutkimuksissa onkin todettu, että muun muassa maahanmuuttajien ikä, sukupuoli ja koulutustausta vaikuttavat merkittävästi akkulturaatioprosessin etenemiseen. Samoin käytetyillä stressinhallintamenetelmillä, akkulturaatioasenteilla, kontrollin tunteella ja saadulla sosiaalisella tuella on useissa tutkimuksissa todettu olevan vaikutusta akkulturaatiostressiin ja psykologiseen sopeutumiseen. (esim. Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006; Jasinskaja-Lahti, Liebkind, Jaakkola & Reuter,

2006; Donnelly, 2002.) Tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä akkulturaatiota edeltäviä ja akkulturaation aikaisia tekijöitä käsitellään vielä tarkemmin luvussa 4.

Akkulturaatioprosessi voi pidemmällä aikavälillä johtaa sopeutumiseen (*adaptation*). Sopeutuminen voidaan määritellä akkulturaatioprosessin lopputulokseksi ja sillä viitataan pitkäaikaisiin tapoihin, joilla ihmiset ovat uudelleen järjestäneet elämäänsä ja sopeutuneet uuteen kulttuuriseen ympäristöönsä enemmän tai vähemmän tyydyttävällä tavalla. Käsitteellä viitataan sekä tilanteisiin, joissa yksilöt hallitsevat uutta elämäänsä hyvin että tilanteisiin, joissa yksilöiden elämä uudessa yhteiskunnassa on hankalaa. Näin ollen sopeutumisella tarkoitetaan ennen kaikkea yksilöissä ja ryhmissä tapahtuneita suhteellisen pysyviä muutoksia, jotka voivat vaihdella "hyvästä sopeutumisesta" "huonoon sopeutumiseen". (Berry, 2006, 52–53.)

Vaikka sopeutumisen ulottuvuuksista ei ole yksimielisyyttä, on Colleen Wardin ja hänen kollegoidensa (mm. Ward & Kennedy, 1999; Ward & Rana-Deuba, 1999) esittämä jaottelu psykologiseen ja sosiokulttuuriseen sopeutumiseen kohtalaisen yleisesti hyväksytty. Psykologisella sopeutumisella viitataan yksilön psykologiseen hyvinvointiin ja tyytyväisyyteen uudessa kulttuurisessa ympäristössä. Sosiokulttuurisesta sopeutumisesta puhuttaessa viitataan yksilön kykyyn hallita jokapäiväistä elämäänsä. Psykologista sopeutumista voidaan parhaiten ymmärtää stressiä ja stressinhallintakeinoja käsittelevän kirjallisuuden valossa, kun taas sosiokulttuurista sopeutumista voidaan selittää kulttuurisen oppimisen tutkimusperinteen avulla.

Vaikka psykologinen ja sosiokulttuurinen sopeutuminen ovat empiirisesti jossakin määrin yhteydessä toisiinsa, on Wardin ja hänen kollegoidensa mukaan sopeutumisen eri ulottuvuuksien käsitteellinen erottaminen kuitenkin tärkeää kahdesta syystä. Ensinnäkin on todettu, että sosiokulttuurista sopeutumista selittävät eri tekijät kuin psykologista sopeutumista. Muun muassa persoonallisuustekijöiden, elämäntilanteiden muutosten ja sosiaalisen tuen on havaittu selittävän psykologista sopeutumista, kun taas sosiokulttuurista sopeutumista selittävät paremmin esimerkiksi uudessa kulttuurissa asuttu aika, kulttuurinen tietämys ja kontaktit valtaväestöön. Toiseksi psykologisen ja sosiokulttuurisen sopeutumisen on todettu vaihtelevan ajallisesti hieman eri tavalla. (Berry, 2005; Ward & Kennedy, 1999; Ward & Rana-Deuba, 1999.) Wardin ja hänen

kollegoidensa jaottelua psykologiseen ja sosiokulttuuriseen sopeutumiseen on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, ettei se huomioi sosiaalipsykologisten tekijöiden, kuten arvojen, asenteiden ja identiteetin vaikutusta uuteen kulttuuriin sopeutumisessa (Jasinskaja-Lahti, 2000, 45; Liebkind, 2001, 391). Wardin luokittelussa arvot ja asenteet luokitellaankin puhtaasti kognitiivisiksi tekijöiksi, joiden oletetaan toimivan ennen kaikkea sopeutumista välittävinä tekijöinä (Ward, 1996, 127; ref. Liebkind, 2001, 391).

Kuten edellä esitellystä käy ilmi, psykologinen akkulturaatio on erittäin moniulotteinen ilmiö, johon vaikuttavat lukuisat yksilö- ja ryhmätason tekijät sekä tilannetekijät. Jotta tämän tutkimuksen puitteissa olisi mahdollista ymmärtää tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden psykologista akkulturaatiota ja siihen vaikuttavia tekijöitä, on tärkeää huomioida heidän taustansa ja elämäntilanteensa erityispiirteet. Koska B-luvan saaneet henkilöt ovat saapuneet Suomeen turvapaikanhakijoina ja ovat kotoisin eräistä tämän hetken suurimmista pakolaisten lähtömaista (Afganistan, Irak ja Somalia), täydennetään edellä esiteltyä akkulturaatiostressin mallia seuraavaksi turvapaikanhakijoita ja pakolaisia koskevilla tutkimuksilla. Sosiaalipsykologisen akkulturaatiotutkimuksen lisäksi tämä tutkimus perustuukin seuraavaksi esiteltävään pakolaistutkimukseen.

4 Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten henkinen hyvinvointi ja akkulturaatio

Yhteiskuntatieteissä ja lääketieteessä pakolaisilla on usein tarkoitettu henkilöitä, jotka ovat joutuneet jättämään kotimaansa vastoin omaa tahtoaan (Ward, Bochner & Furnham, 2001, 221). Koska tutkimuksen kohteena on ollut pakolaisuuden kokemuksellinen puoli, ei tutkimuksissa usein ole tehty eroa virallisen pakolaisstatuksen saaneiden henkilöiden ja muiden, kuten turvapaikanhakijoiden välillä. Berry ja Kim (1988, 223) ovatkin todenneet, että psykologiselta kannalta katsottuna se, täyttääkö henkilö vuoden 1951 Geneven pakolaissopimuksen määritelmän vai ei, ei ole yhtä tärkeää kuin pakolaisuuteen liittyvät traumaattiset kokemukset, menetykset ja maastamuuton tapahtuminen vastoin omaa tahtoa. Pakolaisia käsittelevissä tutkimuksissa ei usein olekaan määritelty, mitä pakolaisilla itse asiassa tarkoitetaan, minkä vuoksi on vaikeaa erottaa turvapaikanhakijoita koskevaa tutkimusta muusta pakolaistutkimuksesta. Tässä tutkimuksessa pakolainen määritellään yhteiskuntatieteille tyypilliseen tapaan henkilöksi, joka on joutunut jättämään kotimaansa vastoin omaa tahtoaan. Pakolaistutkimuksella tarkoitetaan edellä mainittuja henkilöitä, myös turvapaikanhakijoita, käsittelevää tutkimusta. Mikäli mahdollista, pyritään aikaisempia tutkimuksia esiteltäessä kuitenkin selventämään, mikä on tutkimuksen kohteena olevien pakolaisten oikeudellinen asema.

Ensimmäiset pakolaistutkimukset tehtiin toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina. Tämän jälkeen tutkimusten määrä on lisääntynyt, ja erilaisten humanitääristen kriisien, kuten Vietnamin sodan seurauksena on syntynyt paljon uutta tutkimusta. (Ager, 1993.) Nykyään pakolaisuuden sosiopsykologisista vaikutuksista tiedetään jo huomattavasti enemmän. Nimenomaisesti turvapaikanhakijoita koskevia tutkimuksia on kuitenkin tehty vasta vähän. Tutkimusentekoa ovat rajoittaneet useissa maissa muun muassa eettiset ja käytännön tekijät, kuten turvapaikanhakijoita käsittelevien rekistereiden puuttuminen. (Sinnerbrink, Silove, Field, Steel & Manicavasagar, 1997.) Lisäksi turvapaikanhakijoiden nopeasti muuttuvat elämäntilanteet asettavat haasteita aineistonkeruulle ja luottamuksen rakentaminen voi olla erityisen haastavaa, koska

turvapaikanhakijoilla voi olla vaikeuksia ymmärtää tutkijoiden roolia suhteessa viranomaisiin, jotka päättävät heidän turvapaikkahakemuksestaan.

Vaikka turvapaikanhakijoiden hyvinvointia käsitteleviä tutkimuksia on tehty vasta vähän, tutkimustulokset viittaavat kuitenkin siihen, että turvapaikanhakijat ja pakolaiset kärsivät normaalia enemmän masennuksesta, ahdistuksesta ja posttraumaattisista stressioireista. Useiden tutkijoiden mukaan pakolaiset ja turvapaikanhakijat voidaan nähdä kaikista akkulturoituvista ryhmistä haavoittuvimpina (Berry & Kim, 1988, 214; Gerritsen, Bramsen, Devillé, van Willigen, Hovens & van der Ploeg, 2006; Laban, Gernaat, Komproe, Schreuders & de Jong, 2004; Sinnerbrink ym., 1997).

Muun muassa Hollannissa vuonna 2003–2004 toteutetussa väestöpohjaisessa kyselytutkimuksessa (Gerritsen ym., 2006) selvitettiin afganistanilaisten, somalialaisten ja iranilaisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten fyysistä ja psyykkistä terveyttä.

Tutkimuksessa havaittiin, että turvapaikanhakijoista 28 prosentilla oli posttraumaattisia stressioireita ja 68 % kärsi masennuksesta tai ahdistuksesta. Pakolaisten keskuudessa oireet olivat vähäisempiä, mutta silti hälyttävän korkeita: 39 % kärsi masennuksesta tai ahdistuksesta ja 11 % posttraumaattisista stressioireista. Tutkimukseen osallistui 232 turvapaikanhakijaa ja 178 muun väestön joukossa asuvaa pakolaista. (Mt.)

Samansuuntaisia tutkimustuloksia on saatu myös esimerkiksi Isossa-Britanniassa, jossa vuonna 2003 kartoitettiin London Community Mental Health Teamin palveluita käyttäneiden 104 turvapaikanhakijan ja pakolaisen mielenterveysongelmia.

Tutkimuksessa todettiin, että turvapaikanhakijoista ja pakolaisista 50 % kärsi masennuksesta, 41 %:lla oli posttraumaattisia stressioireita ja hiukan yli puolella psykoositasoinen diagnoosi. Sosiaalinen eristäytyminen oli yleistä ja tyydyttämätön hoidon tarve suurta. Tutkimus perustui Community Mental Health Teamin henkilökunnan haastatteluihin ja tutkimushenkilöiden potilastietoihin. (McCull & Johnson, 2006.)

Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten hyvinvointia on tutkittu jonkin verran myös Suomessa. Kirsti Sainola-Rodriguezin ja Peter Koehnin vuonna 2002 toteuttamassa tutkimuksessa kartoitettiin turvapaikanhakijoiden ja pysyvästi Suomessa asuvien maahanmuuttajien mielenterveysongelmia ja niiden tunnistamista terveydenhuollossa. Tutkimuksessa haastateltiin 86 turvapaikanhakijaa ja pysyvästi Suomessa asuvaa

maahanmuuttajaa sekä 142 heitä hoitanutta lääkäriä ja muuta terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä. Tutkimuksessa haastatelluista turvapaikanhakijoista 71 % ilmaisi kärsineensä yhdestä tai useammasta mielenterveysongelmasta Suomessa. Vastaava luku pysyvästi Suomessa asuvilla maahanmuuttajilla oli 29 %. Haastateltujen yleisimmin kuvaamat oireet liittyivät masennukseen, tuskaisuuteen, ahdistuneisuuteen ja unettomuuteen. Haastateltavat kokivat, että näihin vaikuttivat sekä Suomeen tuloa edeltäneet tapahtumat että Suomessa koetut vaikeudet. Vaikka potilaat olivat kertoneet lääkäreilleen oireistaan, yli 50 prosentissa tapauksista lääkärit eivät olleet tunnistanee mielenterveysongelman olemassaoloa, ja erityisesti Suomessa koettujen asioiden merkityksen arviointi oli tuottanut terveydenhuoltohenkilökunnalle ongelmia. (Sainola-Rodriguez & Koehn, 2006.)

4.1 Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten erityispiirteet akkulturoituvina ryhminä

Berryn (1997) mukaan nykypäivän yhteiskunnissa on monenlaisia akkulturoituvia ryhmiä, joiden erot johtuvat ennen kaikkea kolmesta tekijästä: maahanmuuton vapaaehtoisuudesta, liikkuvuudesta ja pysyvyydestä. Jotkut akkulturaatioprosessiin osallistuvat ryhmät ovat hakeutuneet kulttuurien väliseen kontaktiin vapaaehtoisesti (esim. siirtolaiset), jotkut sitä vastoin ovat joutuneet siihen vastoin tahtoaan (esim. pakolaiset ja turvapaikanhakijat). Osa ryhmistä on siirtynyt uuteen maahan (esim. turvapaikanhakijat) ja osa joutunut kulttuurien väliseen kontaktiin omassa maassaan (esim. alkuperäiskansat). Lisäksi osa ryhmistä on muuttanut uuteen maahan pysyvästi (esim. siirtolaiset) ja osa väliaikaisesti (esim. komennuksella olevat työntekijät tai opiskelijat). Vaikka edellä mainittujen ryhmien akkulturaatioon ovat johtaneet erilaiset tekijät, on maahanmuuton jälkeinen sopeutumisprosessi Berryn mukaan kaikilla ryhmillä peruseriaatteiltaan samankaltainen (ks. kuvio 1 s. 15). Ryhmien erilaiset taustat voivat kuitenkin vaikuttaa akkulturaatioprosessin etenemiseen, koettujen vaikeuksien määrään ja jossain määrin myös akkulturaatioprosessin lopputulokseen eli sopeutumiseen. (Berry, 1997.)

Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten akkulturaatiossa onkin paljon yhteisiä piirteitä muiden maahanmuuttajien kanssa. Muiden maahanmuuttajien tapaan pakolaiset kohtaavat uuden ja usein tuntemattoman ympäristön ja joutuvat miettimään tapojaan suhtautua siihen. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden maahanmuuttoon liittyy kuitenkin myös useita erityispiirteitä, jotka tekevät heidän sopeutumisprosessistaan erityisen haastavan ja erottavat sen muiden maahanmuuttajaryhmien kokemuksista. Keskeinen erottava tekijä on se, että pakolaiset ovat joutuneet jättämään kotimaansa vastoin omaa tahtoaan. Heidän maahanmuuttonsa ei perustu vastaanottavan maan "houkutteleviin" piirteisiin, vaan ennen kaikkea "työntäviin" tekijöihin, jotka ovat pakottaneet heidät pakenemaan kotimaansa uhkaavia tilanteita. (Ward ym., 2001, 222.)

Pakolaiset ovat usein myös joutuneet kokemaan erittäin stressaavia kokemuksia lähtömaissaan, jotka voivat vaikuttaa voimakkaasti heidän sopeutumisprosessiinsa. Pakolaiset ovat joutuneet jättämään taakseen paljon: kotimaansa, kotinsa ja usein jopa perheenjäsenensä. Lisäksi osa heistä on joutunut kidutuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun kohteeksi. Muihin akkulturoituihin ryhmiin verrattaessa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden erityispiirre onkin se, että akkulturaatiokokemusten lisäksi he joutuvat usein samanaikaisesti käsittelemään traumaattisia kokemuksiaan (Allen, Vaage & Hauff, 2006, 210).

Pakolaisten maahanmuutto on yleensä pysyvää. Kun pakolaisten tilanteita verrataan muihin maahanmuuttajiin ja siirtolaisiin on heidän tapauksessaan todennäköisempää, etteivät he voi myöhemmin palata kotimaahansa. Pakolaiset ovat usein myös huonosti valmistautuneita maahanmuuttoon ja heidän resurssinsa ovat rajalliset. Useissa tapauksissa pakolaiset joutuvat muuttamaan ilman tarpeellista kielitaitoa, taloudellisia resursseja ja jopa maahanmuuttoon tarvittavia käytännön taitoja. Lisäksi pakolaiset tulevat usein maista, joiden kulttuurit poikkeavat huomattavasti vastaanottavien maiden kulttuuritaustasta – minkä on todettu jo itsessään hankaloittavan maahanmuuttajien sopeutumista. (Ward ym., 2001, 222.) Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi turvapaikanhakijoina maahan saapuneiden pakolaisten akkulturaatioprosessiin vaikuttaa keskeisesti turvapaikkaprosessin stressitekijät. Esimerkiksi turvapaikkapuhuttelu, vastaanottokeskuksissa tai säilöönottoyksiköissä asuminen, toimintamahdollisuuksien rajallisuus ja tulevaisuutta koskeva epävarmuus tekevät turvapaikanhakijoiden maahanmuuton olosuhteista ja akkulturaatioympäristöstä erityisen haastavia.

Pakolaisten maahanmuuttoon liittyvät erityispiirteet näkyvät myös pakolaistutkimuksessa. Ensinnäkin tutkimuksissa on keskitytty paljon maahanmuuttoa edeltäneisiin tekijöihin, kuten pakolaisten traumaattisiin kokemuksiin ja niiden vaikutuksiin pakolaisten sopeutumiselle. Toiseksi tutkimusta on tehty ennen kaikkea epidemiologisesti ja suuri paino on ollut mielenterveysongelmien – erityisesti posttraumaattisen stressioireyhtymän – diagnosoinnilla. (Ward ym., 2001, 221; Watters & Ingleby, 2004.) Frederick Ahearn (2000, 10) onkin todennut, että pakolaisten terveyttä on pakolaistutkimuksissa yleisimmin kuvattu trauman ja erityisesti posttraumaattisen stressioireyhtymän avulla. Wattersin ja Inglebyn (2004) mukaan pakolaisten mielenterveysongelmien on lisäksi tutkimuksissa usein katsottu liittyvän pakoa edeltäneisiin kokemuksiin, jotka ovat tapahtuneet "kaukaisissa maissa".

Viimeisen vuosikymmenen aikana pakolaisia käsittelevissä tutkimuksissa on kuitenkin lisääntyvässä määrin tutkittu myös maahanmuuton jälkeisten stressitekijöiden vaikutusta pakolaisten hyvinvoinnille (Ahearn, 2000; Watters & Ingleby, 2004). Tämä uudempi pakolaistutkimus on linkittynyt selvästi pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden parissa tehtyyn käytännön työhön, ja siinä on tarkasteltu muun muassa sitä, miten turvapaikanhakuprosessi ja turvapaikanhakijoihin kohdistetut tiukentuneet käytännöt, kuten säilöönnotto ja työ- ja opiskeluoikeuksien sekä hyvinvointipalveluiden rajoitukset vaikuttavat turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin. Tehdyt tutkimukset ovat antaneet viitteitä siitä, että maahanmuuton jälkeiset stressitekijät voivat merkittävästi lisätä mielenterveysongelmien riskiä, ja pahimmassa tapauksessa uudelleen traumatisoida jo entuudestaan traumatisoituneita henkilöitä. (Gerritsen ym., 2006; Laban ym., 2004; Silove, Steel & Watters, 2000; Silove, Sinnerbrink, Field, Manicavasagar & Steel, 1997; Silove, Steel, McGorry & Mohan, 1998; Sourander, 2003; Steel, Silove, Brooks, Momartin, Alzuhairi & Susljik, 2006.)

Kuten edellä esitellystä käy ilmi, pakolaisten hyvinvointia on usein lähestytty lääketieteellisesti ja tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita hyvinvointia uhkaavista tekijöistä. Merkittävä osa pakolaistutkimuksista onkin tehty psykiatrian parissa. Tutkimukset ovat usein maallaneet synkän kuvan pakolaisten kokemuksista ja sopeutumisesta, ja tutkimuksissa on painotettu mielenterveysongelmien esiintyvyyttä, diagnooseja ja psykiatristen interventioiden tarpeellisuutta. (Ward ym., 2001, 224.)

Kliinistä tutkimusperinnettä voidaan kritisoida siitä, että tutkimukset ovat usein kiinnittyneet menneisyyden tapahtumiin, erityisesti pakolaisten traumakokemuksiin, ja niissä on usein täysin sivuutettu ihmisten aktiivinen luonne ja hyvinvointia suojaavat tekijät. Nicassio (1985) on lisäksi kommentoinut kliinisten pakolaistutkimusten rajoituksia ja todennut, että tutkimuksissa on usein unohdettu pakolaisten sopeutumisen prosessinomainen luonne ja keskitytty puhtaasti mielenterveysongelmien diagnosointiin.

Vaikka uudemmissa pakolaistutkimuksissa on otettu huomioon maahanmuuton jälkeisten stressitekijöiden vaikutus hyvinvointiin, vain harvoissa tutkimuksissa on hyödynnetty laajemmin akkulturaatiotutkimuksissa saatuja tutkimustuloksia ja akkulturaation viitekehyksiä. Tässä tutkimuksessa kliinistä pakolaistutkimusta pyritäänkin laajentamaan akkulturaation sekä stressin ja stressinhallinnan (*stress and coping*) teoreettisten viitekehysten avulla. Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden hyvinvointia ja psykologista sopeutumista tarkastellaan moniulotteisena prosessina, johon vaikuttavat useat kliinisessä pakolaistutkimuksessa ja akkulturaatiotutkimuksessa identifioidut tekijät.

4.2 Maahanmuuttoa edeltäneet traumaattiset kokemukset

Viimeisten vuosikymmenten aikana tehtyjen kliinisten pakolaistutkimusten ansiosta pakolaisten traumaattisista kokemuksista tiedetään nykyään paljon. Tehtyjen tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että kokemukset, joille pakolaiset ovat altistuneet ennen maahanmuuttoaan, ovat usein järkyttäviä. Muun muassa Siloven kollegoineen tekemässä tutkimuksessa havaittiin, että yli 50 % Australiasta turvapaikkaa hakeneista turvapaikanhakijoista ($N = 73$) oli kokenut perheenjäsenen tai ystävän epäluonnollisen kuoleman tai murhan, ollut itse lähellä kuolemaa, joutunut eroamaan perheenjäsenistään tai kokenut kidutusta. Lisäksi pienempi joukko turvapaikanhakijoita oli joutunut vangituksi, kokenut taistelutilanteita tai joutunut raiskatuksi. (Silove ym., 2006.)

Samansuuntaisia tutkimustuloksia on saatu myös Suomessa. Ilkka Pirisen (2008) tuoreessa väitöskirjatutkimuksessa tarkasteltiin Tampereella asuvien turvapaikanhakijoiden terveydentilaa ja kokemuksia kidutuksesta ja muusta väkivallasta.

Tutkimuksessa haastateltiin 170 Tampereen kaupungin vastaanottokeskuksessa vuonna 2003–2004 kirjoilla ollutta turvapaikanhakijaa ja heille tehtiin monipuolinen lääkärintarkastus. Tutkituista aikuisista ($n = 134$) 57 prosentilla oli kidutuskokemuksia, lisäksi muita väkivaltakokemuksia oli 12 prosentilla. Valtaosa kidutuksista ja pahoinpitelyistä oli ollut viranomaisten tekemiä. Lisäksi 49 % haastatelluista aikuisista oli ollut pidätettynä. Kidutus- ja pahoinpitelykokemukset näyttivät olevan yhteydessä moniin sairauksiin, erityisesti mielenterveysongelmiin, joita oli jopa puolella haastatelluista aikuisista. Haastateltavat kärsivätkin paljon masennuksesta, ahdistuneisuudesta ja unihäiriöistä. (Pirinen, 2008.)

Lähtömaissa koettujen traumaattisten kokemusten lisäksi pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat usein joutuneet kokemaan stressaavia tilanteita pakomatkojensa aikana. Vaarallisille venematkoille lähteminen ja salakuljettajien palveluihin turvautuminen ovat vain muutamia esimerkkejä siitä, millaisia riskejä pakolaiset ovat mahdollisesti joutuneet ottamaan päästäkseen turvalliseksi kokemaansa maahan (Silove ym., 2000). Lisäksi pakolaiset ovat voineet joutua asumaan leireillä, joissa tilanahtaus ja erilaiset terveysongelmat ovat yleisiä (Ward ym., 2001, 230). Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa onkin havaittu, että traumakokemukset ovat johdonmukaisesti yhteydessä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden psyykkisiin ongelmiin (Gerritsen ym., 2006; Schweitzer, Melville, Steel & Lacherez, 2006; Silove ym., 1997; 2006; Sinnerbrink ym., 1997; Steel, Silove, Brooks, Momartin, Alzuhairi & Susljik, 2006).

Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden maahanmuuttajien hyvinvointia ja sopeutumista tarkasteltaessa on tärkeää muistaa heidän mahdollisesti traumaattinen menneisyytensä. Koska tutkimushenkilöille ei tämän tutkimuksen puitteissa kuitenkaan voitu taata tukea, mikäli maahanmuuttoa edeltäneiden traumaattisten kokemusten muistelemisen olisi ollut raskasta, päätettiin traumakokemukset rajata tutkimuseettisistä syistä tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessa keskitytäänkin maahanmuuton jälkeisiin vaikeuksiin, joita käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

4.3 Maahanmuuton jälkeiset vaikeudet

Muuttaessaan uuteen maahan turvapaikanhakijat ja pakolaiset kohtaavat monenlaisia elämänmuutoksia ja vaikeuksia, jotka voivat olla haasteellisia hyvinvoinnin kannalta. Osittain pakolaiset kohtaavat samoja akkulturaatioon liittyviä yleisiä vaikeuksia kuin muut maahanmuuttajaryhmät, kuten kielivaikeuksia, taloudellisen aseman laskua tai rasismia; osittain pakolaisten kohtaamat vaikeudet ovat ainutlaatuisia ja liittyvät esimerkiksi turvapaikanhakuprosessiin.

Vastaanottavan maan valtakielen hallinnan on useissa tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien henkiseen hyvinvointiin. Esimerkiksi Bemakin ja Greenbergin (1994) Yhdysvalloissa tekemässä tutkimuksessa havaittiin, että Kaakkois-Aasiasta kotoisin olevat pakolaiset, jotka kokivat englannin kielen taitonsa puutteelliseksi kärsivät lähes kaksi kertaa enemmän masennusoireista kuin pakolaiset, jotka arvioivat kielitaitonsa hyväksi. Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006, 66–67) tutkimuksessa puolestaan hyvä suomen kielen taito oli yhteydessä maahanmuuttajien työllistymiseen ja vähäisempiin stressioireisiin. Vastaanottavan maan valtakielen hallinta voidaankin nähdä inhimillisenä pääomana, joka helpottaa pakolaisten sopeutumista. Kielitaito on tärkeää useista eri syistä: se helpottaa kommunikaatiota valtaväestön kanssa, auttaa kulttuurin oppimisessa ja luo keinoja sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja tätä kautta myös sosiaaliselle tuelle (Ward ym., 2001, 235). Valtakielen puutteellinen hallinta sitä vastoin voi vähentää maahanmuuttajien kykyä toimia uudessa kulttuurisessa ympäristössä ja altistaa heitä syrjinnälle (Liebkind ym., 2004, 275).

Kielivaikeuksien lisäksi taloudelliset huolet ovat yleisiä maahanmuuttajien keskuudessa. Maahanmuuttajilla aineellisen köyhyyden riski on suurempi kuin keskimäärin valtaväestössä, ja työttömyys sekä toimeentuloriippuvaisuus ovat yleisiä, erityisesti pakolaisten keskuudessa (Liebkind ym., 2004, 61–62; Ward ym., 2001, 235–236). Maahanmuuttajien kokemien toimeentulovaikeuksien on useissa tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä maahanmuuttajien henkiseen hyvinvointiin ja sopeutumiseen. Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006, 67–68) tutkimuksessa havaittiin, että maahanmuuttajien kokemat taloudelliset huolet selittivät sekä maahanmuuttajien suurempaa stressiä että huonompaa terveyttä. Samoin Liebkindin ja hänen

kollegoidensa (2004, 260–263) tutkimuksessa maahanmuuttajien kokemat toimeentulovaikkeudet olivat yhteydessä maahanmuuttajien stressioireisiin. Taloudellisten huolien ja maahanmuuttajien henkisen hyvinvoinnin välinen suhde voi olla moniulotteinen, sillä toimeentulon turvaamisen lisäksi työllisyydellä voi olla suuri merkitys myös positiivisen minäkuvan säilyttämiselle (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006, 28). Koska suurin osa turvapaikanhakijoista tulee maista, joissa toimeentulotukia ei ole olemassa ja yksilön oletetaan ansaitsevan oma toimeentulonsa, voidaankin olettaa, että koetut toimeentulovaikkeudet voivat vaikuttaa erityisen voimakkaasti turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin.

Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten sopeutumiseen ja hyvinvointiin vaikuttavat paljon myös valtaväestön asenteet ja erityisesti pakolaisten mahdollisesti kokemat henkilökohtaiset syrjintäkokemukset. Useissa kansainvälisissä ja Suomessa tehdyissä tutkimuksissa koetun syrjinnän onkin todettu selittävän pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien kokemia erilaisia psykologisia ongelmia, kuten masennusta, psyykkistä stressiä ja ahdistusta, akkulturaatiostressiä, alhaisempaa elämäntyytyväisyyttä ja heikentynyttä itsetuntoa (Jasinskaja-Lahti, Liebkind, Jaakkola & Reuter, 2006; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Perhoniemi, 2006; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala, 2002; Liebkind & Jasinskaja-Lahti, 2000a; Liebkind & Jasinskaja-Lahti, 2000b; Noh, Beiser, Kaspar, Hou & Rummens, 1999; Pernice & Brook, 1996). Koetun syrjinnän vaikutuksen hyvinvointiin on todettu olevan voimakasta, suoraa ja välitöntä ja vaikutuksen on todettu voivan kestää ajallisesti jopa pitkiä aikoja (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Perhoniemi, 2006).

Syrjinnän ja rasismien aiheuttama vahinko voi olla psykologista, rakenteellista tai fyysistä. Psykologisesti syrjintä ja rasismi voivat johtaa leimautumiskokemukseen, kielteiseen minäkuvaan ja heikkoon itsetuntoon. Rakenteellisesti syrjintä voi rajoittaa henkilön mahdollisuuksia toteuttaa tavoitteitaan tai saada tietoa ja estää hänen henkilökohtaista kehitystään. Fyysisesti rasismien vaara piilee toisaalta mahdollisessa fyysisessä hyökkäyksessä, ja toisaalta siinä, että syrjintä ja rasismi voivat aiheuttaa pysyvää stressiä, joka voi ajan mittaan vaikuttaa fyysiseen terveydentilaan. (Barrett & Swim 1998; Jasinskaja-Lahti ym., 2002, 43–44.)

Vaikka rasismi ja syrjintä ovat yleisiä ongelmia useiden eri maahanmuuttajaryhmien keskuudessa, ovat valtaväestön asenteet erilaisia eri maahanmuuttajaryhmiä kohtaan. Suomessa tehdyissä asennetutkimuksissa on havaittu, että suhtautuminen köyhistä maista lähtöisin oleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan suomalaisista erottuviin ihmisiin on säännönmukaisesti torjuvampaa kuin suomalaisia enemmän muistuttaviin. Suomalaisen asenteet somalialaisten, arabien, kurdien ja venäläisten maahanmuuttoon ovatkin vuodesta toiseen olleet kielteisimpiä. (Jaakkola, 2000, 33–55; 2005, 69–72.) Asennetutkimusten kanssa yhteneväisiä tuloksia on saatu maahanmuuttajien rasismikokemuksia kartoittavista tutkimuksista, joissa on usein todettu, että somalialaiset ja arabit kokevat Suomessa muita maahanmuuttajaryhmiä enemmän syrjintää (esim. Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006, 58; Liebkind & Jasinskaja-Lahti, 2000a). Koska tilapäisen oleskeluluvan saaneet henkilöt kuuluvat kansalaisuusryhmiin, joiden maahanmuuttoon suomalaiset suhtautuvat kielteisesti ja joiden keskuudessa rasismikokemukset ovat yleisiä, voidaankin olettaa, että tutkimuksen kohteena olevilla henkilöillä voi olla syrjintäkokemuksia, jotka vaikuttavat heidän hyvinvointiinsa.

Maahanmuuttajien yleisesti kokemien akkulturaatiovaikeuksien lisäksi turvapaikanhakijat joutuvat kohtaamaan lukuisia turvapaikanhakuprosessiin liittyviä stressitekijöitä. Turvapaikkamenettelyihin liittyvät käytännöt, kuten rajaviranomaisten, poliisien ja maahanmuuttoviranomaisten tekemät haastattelut, voivat olla henkisesti raskaita, sillä turvapaikanhakijat joutuvat kertomaan yksityiskohtaisesti syistään paeta kotimaistaan ja tarpeistaan saada kansainvälistä suojelua. Lisäksi turvapaikkaprosessiin liittyvä epävarmuus, odottaminen ja pelko siitä, mitä tulevaisuudessa tulee tapahtumaan, voivat heikentää turvapaikanhakijoiden hyvinvointia. Turvapaikanhakuprosessi voi myös pahimmillaan kestää jopa vuosia, jonka aikana turvapaikanhakijoilla ei välttämättä ole oikeutta työntekoon, opiskeluun, sosiaaliturvaan tai terveystalouteen – tai kyseiset oikeudet ovat rajoitettuja. (Silove ym., 1997; 2006.)

Turvapaikanhakuprosessiin liittyvien vaikeuksien, kuten kotimaahan palauttamisen pelon ja perheestä erossa olemisen onkin useissa tutkimuksissa todettu selittävän turvapaikanhakijoiden psyykkisiä ongelmia (Gerritsen ym., 2006; Laban ym., 2004; Laban ym., 2005; Rousseau, Mekki-Berrada & Moreau, 2001; Silove ym., 1997; Silove ym., 2000; Steel ym., 2006). Muun muassa Labanin kollegoineen (2005) Hollannissa tekemässä tutkimuksessa havaittiin, että turvapaikanhakuprosessiin liittyvät huolet,

perhehuolet sekä työn tai työnteko-oikeuden puuttuminen selittivät merkittävästi irakilaisten turvapaikanhakijoiden masennusta, ahdistusta ja muita psykiatrisia häiriöitä. Andre Souranderin (2003) Suomessa tekemässä haastattelututkimuksessa puolestaan todettiin, että haastatelluille 10 turvapaikanhakijaperheelle (41 henkilölle) erityisiä huolia olivat aiheuttaneet pitkä turvapaikanhakuprosessi, perheestä erossa oleminen, tulevaisuutta koskeva epävarmuus ja pelko kotimaahan palauttamisesta. Vaikka suurin osa turvapaikanhakijoista oli kokenut suuria menetyksiä, suurin osa haastatelluista ei painottanut menneisyyden traumaattisia kokemuksia, vaan nykyisen elämäntilanteen vaikeuksia, kuten perheestä erossa olemista, eristyneisyyttä ja puutteellisia asumisolosuhteita vastaanottokeskuksissa (mt). Lisäksi turvapaikanhakijoiden säilöönoton on todettu olevan merkittävä riskitekijä turvapaikanhakijoiden mielenterveydelle (Steel ym., 2006).

Vaikka Suomessa myönnettäviin tilapäisiin oleskelulupiin täysin verrattavissa olevia lupia ei ole myönnetty muualla, auttaa B-luvan saaneiden henkilöiden elämäntilanteen ymmärtämisessä Zachary Steelin ja Derrick Siloven tutkimukset Australiasta, jossa pakolaisiksi määritellyille, ilman matkustusasiakirjoja saapuville turvapaikanhakijoille on myönnetty vuodesta 1999 lähtien niin kutsuttuja tilapäisen suojelun viisumeita (*temporary protection visas*). Aivan kuten Suomessakin, kyseisen viisumin saaneilla henkilöillä on rajoitettu pääsy terveydenhoitoon, koulutukseen ja töihin eikä heillä ole oikeutta perheenyhdistämiseen. Heidän täytyy myös osoittaa kansainvälisen suojelun tarpeen jatkuminen noin 3–5 vuoden välein. Steel ja Silove ovat verranneet tilapäisen suojelun viisumeiden saaneiden henkilöiden henkistä hyvinvointia ja heidän maahanmuuton jälkeisiä elämänvaikeuksiaan pysyvän luvan saaneisiin kahdessa tutkimuksessa. (Momartin ym., 2006; Steel ym., 2006.) Molemmat tutkimukset osoittivat, että tilapäisen viisumin saaneet maahanmuuttajat olivat kokeneet huomattavasti enemmän maahanmuuton jälkeisiä vaikeuksia, kuten taloudellisia ongelmia, perheen hyvinvointiin liittyviä murheita, palauttamiseen liittyviä pelkoja sekä yksinäisyyttä ja tylsistymistä kuin pysyvän luvan saaneet henkilöt. Näiden ongelmien puolestaan havaittiin olevan yhteydessä lisääntyneisiin posttraumaattisiin stressioireisiin, ahdistukseen, masennukseen ja yleiseen stressiin. (Steel ym., 2006; Momartin ym., 2006.)

4.4 Sosiodemografiset tekijät ja muut taustatekijät

Useissa tutkimuksissa on havaittu, että maahanmuuttajien ikä, sukupuoli, koulutustausta ja maassa asuttu aika vaikuttavat akkulturaatioprosessin etenemiseen ja sopeutumiseen. Kun akkulturaatio alkaa nuorella iällä (esimerkiksi ennen kouluikää), sujuu uuteen kulttuuriin sopeutuminen yleensä ilman suurempia vaikeuksia (Beiser ym., 1988). Sen sijaan nuoruuteen tai vanhuuteen sijoittuva maahanmuutto voi olla riskitekijä, ja useissa tutkimuksissa nuorten ja vanhusten on havaittu kokevan usein suurempia sopeutumisvaikeuksia kuin muiden ikäryhmien (Beiser ym., 1988; Sam & Berry, 1995). Vanhusten kokema stressi voi osittain liittyä siihen, että mitä pitempään yksilö elää yhden kulttuurin parissa, sitä haastavampaa uuteen kulttuuriseen ympäristöön sopeutuminen todennäköisesti on. Nuorten akkulturaatioprosessi sitä vastoin tapahtuu useiden muiden muutosprosessien kanssa yhtäaikaaisesti ja nuorten sopeutumiseen voi kohdistua eri tahoilta tulevia ristiriitaisia odotuksia. (Berry, 2006, 48.)

Iän lisäksi maahanmuuttajien sukupuoli vaikuttaa voimakkaasti akkulturaatioprosessiin, ja naisten on usein todettu kokevan akkulturaation yhteydessä enemmän stressiä kuin miesten (Beiser ym., 1988; Liebkind, 1996; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006). Esimerkiksi afganistanilaisten, iranilaisten ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten hyvinvointia käsitelleessä tutkimuksessa (Gerritsen ym., 2006) naissukupuoli oli yhteydessä kroonisiin ongelmiin, posttraumaattisiin stressioireisiin sekä masennukseen ja ahdistukseen. Sudanilaisia pakolaisia tarkastelleessa tutkimuksessa naissukupuoli selitti posttraumaattisia stressioireita (Schweitzer ym., 2006) ja irakilaisia turvapaikanhakijoita tarkastelleessa tutkimuksessa yhtä tai useampaa psyykkistä häiriötä (Laban ym., 2004). Sukupuolen ja sopeutumisvaikeuksien välistä yhteyttä selittävät todennäköisesti lukuisat seikat, kuten naisten rooleissa ja yhteiskunnallisessa asemassa tapahtuneet muutokset (Berry, 2006, 49).

Maahanmuuttajien koulutustausta vaikuttaa myös akkulturaatioprosessiin. Korkeamman koulutuksen on havaittu selittävän vähäisempiä sopeutumisvaikeuksia ja lievempää akkulturaatiostressiä (Beiser ym., 1988). Koulutus voidaankin nähdä resurssina, jonka myötä muun muassa ihmisten ongelmanratkaisu- ja analyysitaidot kehittyvät ja joka näin ollen voi auttaa sopeutumisprosessissa. Lisäksi koulutus liittyy muihin resursseihin,

kuten tuloihin ja tukiverkostoihin, joilla on havaittu olevan maahanmuuttajien hyvinvointia suojaava vaikutus. (Berry, 2006, 49.)

Edellä mainittujen sosiodemografisten tekijöiden lisäksi maahanmuuttajien maassa viettämä aika vaikuttaa luonnollisesti sopeutumiseen ja hyvinvointiin. Ajan kuluessa maahanmuuttajien kielitaito usein kohenee, mahdollisuudet saada töitä paranevat ja sosiaaliset verkostot laajenevat (Liebkind ym., 2004, 59). Yleisesti ottaen pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien psyykkisten stressioireiden onkin havaittu vähenevän maassa vietetyn ajan kuluessa (esim. Beiser, 1988). Maassa vietetyn ajan ja maahanmuuttajien hyvinvoinnin välinen suhde ei kuitenkaan ole suoraviivainen ja tutkimuksissa saadut tulokset ovat osittain ristiriitaisia. Tuloksia tarkastellessa onkin tärkeää muistaa, että maahanmuuttajat ja maahanmuuttajien lähtömaat ovat erilaisia, ja vastaanottavien maiden maahanmuuttopolitiikassa tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa maahanmuuttajien sopeutumismahdollisuuksiin. (Liebkind ym., 2004, 59–60.)

Turvapaikanhakijoiden keskuudessa tehdyt tutkimukset näyttäisivätkin todistavan, että pitkään maassa asuneet turvapaikanhakijat kärsivät enemmän psyykkisestä stressistä kuin maassa lyhyen aikaa asuneet (Laban ym., 2004; Silove ym., 1997). Kun otetaan huomioon turvapaikanhakuprosessiin liittyvät stressitekijät, kyseiset tulokset vaikuttavat ymmärrettäviltä. Tutkimusten perusteella vaikuttaisikin siltä, että maassa asutun ajan kesto itsessään ei ehkä ole yhtä ratkaisevaa kuin maahanmuuton olosuhteet ja se, mitä maahanmuuton jälkeisenä aikana tapahtuu. Tutkimustuloksiin täytyy kuitenkin suhteutua varauksella, sillä turvapaikanhakijoita käsitteleviä tutkimuksia on tehty vasta vähän ja pitkittäistutkimuksia ei ole olemassa (Silove ym., 2000).

4.5 Sosiaalinen tuki

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaalisen tuen saatavuus vaikuttaa myönteisesti pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan ja lieventää muun muassa syrjinnän aiheuttamia psykologisia ongelmia (esim. Finch & Vega, 2003). Sosiaalisten tukiverkostojen myönteinen vaikutus yksilöiden hyvinvointiin ja sopeutumiseen onkin nykyisin yleisesti tunnustettu (esim. Cohen & Wills, 1985; Martínez García, García Ramírez & Maya Jariego, 2002; Jasinskaja-Lahti ym., 2006).

Sosiaalinen tuki voi vaikuttaa yksilöiden hyvinvointiin monin eri tavoin, sekä suoraan että epäsuorasti. Sosiaaliset verkostot voivat tarjota muun muassa emotionaalista tukea, konkreettista apua ja neuvoja sekä aineellista tukea (Liebkind ym., 2004, 94). Lisäksi ne voivat vaikuttaa ihmisten kykyyn sietää, käsitellä ja hallita ongelmiaan vahvistamalla heidän itsetuntoaan ja esittämällä heille erilaisia ongelmanratkaisumahdollisuuksia (Lin, Ye & Ensel, 1999).

Pakolaisilla ja turvapaikanhakijoilla sosiaalisten tukiverkoston saatavuus ja muodostaminen uudessa asuinympäristössä saattaa kuitenkin olla haastavaa ja tukiverkoston etninen kokoonpano voi vaihdella (Martínez García ym., 2002). Vaikka turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten tukiverkostot voivat sisältää jonkin verran etniseltä taustaltaan samanlaisia ihmisiä, esimerkiksi samassa vastaanottokeskuksessa asuvia muita turvapaikanhakijoita, ovat heidän kontaktinsa vastaanottavan maan valtaväestöön usein rajalliset. Tutkijoiden keskuudessa onkin käyty paljon keskustelua siitä, millaiset sosiaaliset verkostot tukevat parhaiten maahanmuuttajien hyvinvointia. Toisaalta maahanmuuttajien perheiden, sukulaisten ja etnisen yhteisön on todettu olevan erityisen tärkeitä sosiaalisen tuen lähteitä ja niiden on todettu suojelevan maahanmuuttajien henkistä hyvinvointia (Finch & Vega, 2003; Martínez García ym., 2002; Jasinskaja-Lahti & Liebkind, 2001). Toisaalta taas maahanmuuttajien kontaktien vastaanottavan maan valtaväestöön on todettu olevan hyödyllisiä maahanmuuttajien sopeutumiselle (Martínez García ym., 2002). Maahanmuuttajien sopeutumisen kannalta monipuoliset sosiaaliset verkostot ovatkin tärkeitä ja erilaisilta tahoilta saatu tuki voi täydentää toinen toistaan.

Tutkimukset ovat korostaneet erityisesti perheen merkitystä pakolaisten hyvinvoinnille. Perheeltä saadun sosiaalisen tuen suhteen pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tilanne on usein ongelmallinen, sillä pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat usein erossa perheenjäsenistään. (Rousseau ym., 2001; Sourander, 2003; Steel ym., 2006.) Esimerkiksi Hollannista turvapaikkaa hakeneiden irakilaisien turvapaikanhakijoiden hyvinvointia tarkastelleessa tutkimuksessa (Laban ym., 2005) havaittiin, että lapsista erossa oleminen oli yhteydessä useisiin psyykkisiin häiriöihin. Suomessa tehdyssä haastattelututkimuksessa havaittiin perheenjäsenistä erossa olemisen olevan merkittävä huolenaihe turvapaikanhakijoille, ja vanhemmat, jotka olivat joutuneet jättämään lapsensa kotimaihinsa tai kadottaneet perheenjäseniä kärsivät syyllisyydentunteista

(Sourander, 2003). Koska perheenjäsenistä eroaminen on tapahtunut usein vastoin tahtoa ja eroon on voinut liittyä traumaattisia kokemuksia, voi perheestä erossa olemiseen ankkuroitua useita eri tunteita (Rousseau ym., 2001). Tutkimusten perusteella pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin kannalta keskeistä onkin perheen yhtenäisyys, joka mahdollistaa perheenjäseniltä saadun tuen ja estää erossa olemisen aiheuttamaa huolta ja syyllisyyttä.

4.6 Stressinhallintakeinot

Sosiaalisen tuen lisäksi yksilön käyttämät stressinhallintakeinot (*coping strategies*) voivat suojata yksilöä psyykkiseltä stressiltä. Vaikka viime vuosikymmenien aikana tehty akkulturaatiotutkimus on suurelta osin perustunut stressin ja stressinhallinnan (*stress and coping*) teoreettiseen viitekehykseen, on maahanmuuttajien käyttämiä stressinhallintakeinoja tutkittu vasta vähän (Ward ym., 2001, 77).

Stressin hallintaa (*coping*) käsittelevissä tutkimuksissa voidaan erottaa kaksi eri lähestymistapaa. Ensimmäisen lähestymistavan mukaan stressin hallinta voidaan nähdä tyylinä tai yksilön persoonallisuudenpiirteenä, joka on kohtalaisen pysyvä tilanteesta toiseen. (Lazarus, 1993.) Tästä näkökulmasta käsin fokus on yksilön "sisäisessä dynamiikassa enemmän kuin ulkoisissa voimissa" (Lazarus, 1993, 241). Toisesta lähestymistavasta käsin stressinhallinta sitä vastoin nähdään prosessina, joka muuttuu jatkuvasti yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen mukaan ja johon vaikuttaa suuresti stressaavan tilanteen konteksti. Koska stressaavat tilanteet vaihtelevat, vaihtelevat myös ihmisten käyttämät stressinhallintakeinot. (Folkman & Lazarus, 1985; Lazarus, 1993.) Vaikka stressin hallintaa on tutkittu sekä persoonallisuudenpiirteenä että prosessina, tällä hetkellä suurin osa tutkimuksista korostaa stressin hallinnan jatkuvasti muuttuvaa, prosessinomaista luonnetta. Prosessilähestymistavan piirissä suuri merkitys on ollut Richard Lazaruksen ja hänen kollegoidensa tekemällä työllä, johon perustuen stressinhallinta määritellään tässä tutkimuksessa kognitiivisiksi ja behavioraalisisiksi toiminnoiksi, joita yksilöt käyttävät hallitakseen stressaavan tilanteen asettamia ulkoisia ja/tai sisäisiä vaatimuksia. (Folkman, Lazarus, Dunkel-Schetter, DeLongis & Gruen, 1986; Lazarus, 1993.)

Richard Lazarus ja Susan Folkman (1984, 150) ovat jakaneet ihmisten käyttämät stressinhallintakeinot ongelmakeskeisiin (*problem-focused*) ja tunnekeskeisiin (*emotion-focused*) strategioihin. Ongelmakeskeisillä hallintakeinoilla pyritään muuttamaan yksilön ja ympäristön välistä suhdetta vaikuttamalla stressiä aiheuttavaan ongelmaan. Tunnekeskeisiä hallintakeinoja käytetään sitä vastoin muuttamaan stressaavan yksilö-ympäristösuhteen suhteellista merkitystä, joka tätä kautta vaikuttaa koettuun stressiin, vaikka stressaavan tilanteen varsinaiset olosuhteet eivät olekaan muuttuneet. (Lazarus, 1993.)

Carver, Scheier ja Weintraub (1989) ovat todenneet, että vaikka jako ongelma- ja tunnekeskeisiin strategioihin on tarpeellinen, on se kuitenkin liian yksinkertainen, sillä sekä tunnekeskeinen että ongelmakeskeinen stressinhallinta pitävät sisällään useita erillisiä ulottuvuuksia. Tunnekeskeinen stressinhallinta pitää sisällään muun muassa emotionaalisen avun hakemisen, ongelmien kieltämisen ja tapahtumien myönteisen uudelleenarvioinnin. Ongelmakeskeiset hallintakeinot voivat puolestaan koostua muun muassa toiminnan suunnittelusta tai suorasta toiminnasta. Koska kyseiset ulottuvuudet ovat luonteeltaan hyvin erilaisia ja korreloivat jopa toistensa kanssa negatiivisesti, tulisi niitä myös mitata erikseen. Ongelma- ja tunnekeskeisten stressinhallintakeinojen lisäksi Carverin ja hänen kollegoidensa mukaan olisi tärkeää tutkia myös vähemmän hyödyllisinä pidettyjä stressinhallintakeinoja, sillä kyseisten keinojen ja sopeutumisen välisestä suhteesta ei tiedetä vielä tarpeeksi. (Carver ym., 1989.)

Stressinhallintakeinojen keskeinen tehtävä on suojella yksilöiden hyvinvointia stressaavilta kokemuksilta. Stressinhallinnan tutkimuksissa ongelmakeskeisiä ja aktiivisia hallintakeinoja on pitkään pidetty tunnekeskeisiä ja passiivisia menetelmiä tehokkaampina keinoina vähentää yksilöiden kokemaa psyykkistä stressiä. Tämä oletus on saanut myös jonkin verran vahvistusta empiirisistä tutkimuksista. Muun muassa korealaisten maahanmuuttajien sopeutumista tarkastelleessa tutkimuksessa (Noh & Kaspar, 2003) havaittiin, että aktiiviset ja ongelmakeskeiset stressinhallintamenetelmät lievensivät syrjinnän aiheuttamaa masennusta, kun passiiviset ja tunnekeskeiset hallintamenetelmät sitä vastoin olivat yhteydessä heikompaan hyvinvointiin. Viime aikoina aktiivisten stressinhallintakeinojen paremmuutta koskevaa yksioikoista oletusta on kuitenkin kritisoitu, ja tutkimuksissa on tuotu esille ajatuksia tunnekeskeisten stressinhallintakeinojen tehokkuudesta sellaisissa tilanteissa, joissa yksilön kyvyt

vaikuttaa stressaavaan tilanteeseen ovat rajatut. (Donnelly, 2002; Lazarus, 1993.) Muun muassa Weisenbergin, Schwarzwaldin, Waysmanin, Solomonin ja Klingmanin (1993) tutkimuksessa välttelevien stressinhallintakeinojen ja stressinaiheuttajasta irrottautumisen havaittiin ennustavan parempaa hyvinvointia lapsilla, jotka olivat kokeneet ohjusiskuja Persianlahden sodan aikana.

Stressinhallintakeinojen ja hyvinvoinnin välistä suhdetta koskevat tulokset ovat olleet osittain ristiriitaisia. Koska stressinhallintakeinon tehokkuus riippuu yksilön ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta, useat tutkijat ovatkin (mm. Lazarus, 1993) tulleet siihen tulokseen, ettei mitään stressinhallintakeinoa voida pitää *a priori* tehokkaana. Koettujen vaikeuksien vakavuuden ja kontrolloitavuuden arviointi ja vaikeuksille annettu merkitys vaikuttavat sekä stressinhallintakeinojen valintaan että niiden tehokkuuteen suojella hyvinvointia (Punamäki & Puhakka, 1997). Yleisesti ottaen tunnekeskeisten ja välttelevien stressinhallintakeinojen on kuitenkin todettu olevan hyödyllisiä tilanteissa, joissa henkilöt kokevat vaikutusmahdollisuutensa pieniksi, ja aktiivisten ja ongelmakeskeisten stressinhallintakeinojen tilanteissa, jotka ovat henkilöiden itsensä kontrolloitavissa (Folkman & Lazarus, 1980; Weisenberg ym., 1993).

Yhteenvetona voidaan todeta, että tämän tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana ovat toisaalta John W. Berryn (1997; 2002; 2005; 2006) tutkimukset maahanmuuttajien akkulturaatioprosessista ja akkulturaatiostressistä ja toisaalta pakolaisia ja turvapaikanhakijoita koskevat tutkimukset. Edellä esiteltyihin teorioihin ja tutkimustuloksiin perustuen tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle olettamuksesta, että tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin ja sopeutumiseen vaikuttavat Suomessa koetut vaikeudet, sosiodemografiset ja muut taustatekijät sekä käytettävissä olevat sosiaaliset ja yksilölliset resurssit. Tutkimushenkilöiden psykologisen sopeutumisen osoittimena pidetään henkistä hyvinvointia, jota tutkimuksessa mitataan ennen kaikkea psyykkisen stressin määrällä.

5 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden elämäntilanteesta ja hyvinvoinnista on käyty paljon keskustelua julkisuudessa, mutta aihetta ei ole tähän mennessä tutkittu tieteellisesti. Tällä tutkimuksella pyritään osallistumaan ja vaikuttamaan tähän keskusteluun tarjoamalla tutkimuksellista tietoa kyseisestä maahanmuuttajaryhmästä eri näkökulmista tarkasteltuna. Tutkimukselle on asetettu kaksi päätavoitetta. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, miten tilapäisen oleskeluluvan saaneet afganistanilaiset, irakilaiset ja somalialaiset turvapaikanhakijat voivat Suomessa, millaisia vaikeuksia he ovat kokeneet, millaisia keinoja he ovat käyttäneet hallitakseen nykyistä elämäntilannettaan ja kuinka paljon sosiaalista tukea he kokevat saaneensa. Tutkimuksen toisena tavoitteena on selvittää, miten tutkittavien kokemat vaikeudet, kokemukset sosiaalisesta tuesta ja käyttämät hallintakeinot ovat yhteydessä – joko suoraan tai välillisesti – tutkittavien psyykkiseen hyvinvointiin.

Tutkittavien tämänhetkisestä tilanteesta ja hyvinvointiin mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä pyritään muodostamaan mahdollisimman laaja-alainen kuva, minkä vuoksi tutkimuksessa tarkastellaan sekä maahanmuuttajien yleisesti kokemia akkulturaatio-ongelmia, kuten koettuja toimeentulovaikeuksia, rasismikokemuksia ja suomenkielen taitoa, että tutkimushenkilöiden nykyisen elämäntilanteen kannalta erityisen relevantteina pidettyjä vaikeuksia ja huolenaiheita. Lisäksi tutkimuksessa kartoitetaan tutkimushenkilöiden henkilökohtaisia ja sosiaalisia resursseja ja näiden suhdetta heidän henkiseen hyvinvointiinsa.

Tutkimuksen tarkemmat, akkulturaatio- ja stressiteorioihin (ks. luku 3) sekä pakolaistutkimuksiin pohjautuvat tutkimuskysymykset ja hypoteesit on esitetty alla. Tutkimuskysymykset ja hypoteesit on jaettu kahteen osioon (A ja B) tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti.

A. Henkisen hyvinvoinnin nykyinen tila, koetut vaikeudet, sosiaalinen tuki ja stressinhallintakeinot

Tutkimuksen ensimmäisessä osiossa kuvataan, miten tilapäisen oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat voivat Suomessa. Aineistoa tarkastellaan neljän tutkimuskysymyksen avulla:

1. tutkimuskysymys: Millainen on tilapäisen oleskeluluvan saaneiden täysi-ikäisten afganistanilaisten, irakilaisien ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden henkisen hyvinvoinnin nykyinen tila?
2. tutkimuskysymys: Millaisia vaikeuksia tutkimushenkilöt ovat kokeneet Suomessa?
3. tutkimuskysymys: Kuinka paljon sosiaalista tukea tutkimushenkilöt kokevat saaneensa Suomessa ja millaisia stressinhallintakeinoja he ovat käyttäneet hallitakseen nykyistä elämäntilannettaan?
4. tutkimuskysymys: Miten tutkimushenkilöiden sosiodemografiset ja muut taustatekijät, kuten asumismuoto ovat yhteydessä heidän henkiseen hyvinvointiinsa?

B. Henkistä hyvinvointia selittävät tekijät

Tutkimuksen toisessa osiossa testataan teoreettinen malli tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden henkiseen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä (ks. luku 7.4), ja tutkitaan oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien ja suojaavien tekijöiden yhdysvaikutusta vastaajien henkiseen hyvinvointiin (ks. luku 7.5).

Ennen varsinaisen teoreettisen mallin testausta tarkastellaan stressinhallintakeinojen ja vastaajien henkisen hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä eksploratiivisesti. Koska aikaisempi tutkimus (mm. Folkman & Lazarus, 1985) on osoittanut, että stressinhallintakeinoilla on tilannespesifi vaikutus tutkittavasta ryhmästä ja ongelmakentästä riippuen – eikä mitään stressinhallintakeinoa voida näin ollen pitää *a priori* tehokkaana – pyritään ensin alustavasti analysoimaan, mitkä tutkimuksessa kartoitetuista stressinhallintakeinoista ovat vastaajien hyvinvoinnin kannalta relevantteja keinoja, ja siten tarpeellisia

sisällyttää tutkimuksen seuraavassa vaiheessa testattavaan selitysmalliin. Koska stressinhallintakeinojen tehokkuus suojella yksilöiden hyvinvointia riippuu yksilön ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta, ei tiettyjen stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä muodosteta tässä tutkimuksessa hypoteeseja. Sen sijaan tarkastelulla pyritään vastaamaan seuraavaan tutkimuskysymykseen:

5. tutkimuskysymys: Mitkä stressinhallintakeinot ovat yhteydessä tutkimushenkilöiden henkiseen hyvinvointiin?

Stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin välisten yhteyksien tarkastelun jälkeen tutkimuksen teoreettinen malli testataan kokonaisuudessaan. Mallin testauksessa haetaan empiiristä evidenssiä seuraavaan kysymykseen:

6. tutkimuskysymys: Ovatko akkulturaatioon aikaisemmissa tutkimuksissa yleisesti liitetyt vaikeudet (rasismikokemukset, koetut toimeentulovaikeudet ja suomenkielen taito), oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet, stressinhallintakeinot ja sosiaalisen tuen saatavuus yhteydessä tutkimushenkilöiden henkiseen hyvinvointiin?

Aikaisemman tutkimuksen perusteella oletetaan, että:

1. hypoteesi: Mitä enemmän tutkimushenkilöt ovat kokeneet toimeentulovaikeuksia, sitä heikompi on heidän psyykinen hyvinvointinsa.
2. hypoteesi: Rasismikokemukset heikentävät tutkimushenkilöiden psyykkistä hyvinvointia.
3. hypoteesi: Mitä parempi on tutkimushenkilöiden suomenkielen taito, sitä vähemmän he kokevat psyykkistä stressiä.
4. hypoteesi: Mitä enemmän tutkimushenkilöt ovat kokeneet oleskelun tilapäisyyteen liittyviä vaikeuksia, sitä heikompi on heidän psyykinen hyvinvointinsa.
5. hypoteesi: Mitä enemmän tutkimushenkilöt kokevat voivansa saada sosiaalista tukea, sitä vähemmän he kokevat psyykkistä stressiä.

Tutkimuksen lopuksi tarkastellaan oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien ja suojaavien tekijöiden yhdysvaikutusta vastaajien henkiseen hyvinvointiin.

Tarkastelulla haetaan empiiristä evidenssiä seuraavaan kysymykseen:

7. tutkimuskysymys: Onko oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien yhteys tutkimushenkilöiden henkiseen hyvinvointiin erilainen riippuen siitä, mitä stressinhallintakeinoja he ovat käyttäneet tai kuinka paljon sosiaalista tukea he ovat saaneet?

Tutkimuskysymyksen 5 kohdalla esitettyjen tietojen nojalla ei kyseiseen tutkimuskysymykseen kohdisteta tarkkoja hypoteeseja tiettyjen stressinhallintakeinojen moderoivasta roolista. Sosiaalisen tuen osalta taas oletetaan, että:

6. hypoteesi: Tutkimushenkilöiden kokemien vaikeuksien vaikutus henkiseen hyvinvointiin on sitä pienempi, mitä enemmän tutkimushenkilöt kokevat saaneensa sosiaalista tukea.

6 Menetelmät

6.1 Tutkittavat ja tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen kohteena olivat vastaanottokeskuksissa tai yksityismajoituksessa keväällä 2007 asuneet yli 18-vuotiaat, daria, sorania tai somalia puhuvat afganistanilaiset, irakilaiset ja somalialaiset tilapäisen oleskeluluvan saaneet henkilöt. Edellä mainitut kansallisuusryhmät valittiin tutkimuksen kohteeksi, koska noin 95 % kaikista Suomessa myönnettyistä tilapäisistä oleskeluluvista on myönnetty juuri somalialaisille, afganistanilaisille ja irakilaisille turvapaikanhakijoille (Maahanmuuttovirasto, 2008a). Käännöskustannusten rajoittamiseksi tutkimuksessa keskityttiin darin-, soranin- ja somalinkielisiin henkilöihin, jotka työministeriöltä saatujen tietojen mukaan edustivat edellä mainittujen kansallisuusryhmien kolmea suurinta kieliryhmää.

Tutkimuksessa keskityttiin täysi-ikäisiin henkilöihin, joille suurin osa tilapäisistä oleskeluluvista on myönnetty. Vaikka tilapäisiä oleskelulupia on myönnetty myös alaikäisille, rajattiin lapset ja nuoret tutkimuksen ulkopuolelle, koska heidän hyvinvointinsa ja kokemustensa tutkiminen olisi todennäköisesti vaatinut erilaisia lähestymistapoja, kuten haastatteluita tai lapsille ja nuorille suunniteltujen kysymysten käyttämistä. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin myös kuntapaikan saaneet henkilöt, koska suurin osa B-luvan saaneista turvapaikanhakijoista asui aineistonkeruun aikaan joko vastaanottokeskuksissa tai sukulaistensa ja ystäviensä luona yksityismajoituksessa. Kuntapaikan saaneiden henkilöiden tavoittaminen ja motivoiminen olisi ollut erittäin haastavaa aineistonkeruun resurssien ja aikataulun puitteissa, minkä vuoksi oli perusteltua keskittyä vastaanottokeskuksissa asuviin tai siellä kirjoilla oleviin henkilöihin.

Edellä esitetyt tutkimuksen inklusiokriteerit pyrittiin määrittelemään siten, että tutkimuksen perusjoukko edustaisi mahdollisimman suurta osaa tilapäisen oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista. Lisäksi kriteereiden määrittelyyn vaikuttivat käytännölliset, kuten aineistonkeruuseen ja kustannuksiin liittyvät syyt.

Kohderyhmään kuuluvien henkilöiden identifioimiseksi tutkimuksessa käytettiin vastaanottokeskusten asukasrekisteriä (Marek), johon on kirjattu kaikki Suomen vastaanottokeskuksissa asuvat tai siellä kirjoilla olevat henkilöt. Rekisteriä tutkimuksessa käytti vain vastaanottokeskusten henkilökunta. Tutkimuksen tekijä ei missään vaiheessa käsitellyt salassa pidettäviä tietoja eikä tutkimusta varten tarvinnut perustaa erillistä tutkimusrekisteriä. Tutkimukselle hankittiin tutkimusluvut Helsingin sosiaalivirastolta, Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimesta sekä Kontiolahden vastaanottokeskuksesta.

Vastaanottokeskuksista saatujen tietojen mukaan tutkimuksen kokonaisotokseen kuuluvia henkilöitä oli aineistonkeruun aloittamisen aikaan, maaliskuun 2007 lopulla 302 henkilöä. Koska tilapäisiä oleskelulupia oli myönnetty Suomessa kyseiseen ajankohtaan mennessä yhteensä 594 henkilölle (Ulkomaalaisvirasto, 2007), kuului tutkimuksen perusjoukkoon noin 51 % henkilöistä, joille aineistonkeruun aloittamiseen mennessä oli myönnetty tilapäinen oleskelulupa.

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena survey-tutkimuksena ja asetelmana käytettiin poikkileikkausasetelmaa. Kyseisiin menetelmävalintoihin päädyttiin, koska tutkimuksella haluttiin saada laaja-alaista tietoa kohderyhmään kuuluvien henkilöiden tämänhetkisestä elämäntilanteesta ja hyvinvoinnista. Tutkimuksessa käytetty kyselylomake löytyy liitteestä 1. Lomakkeen suunnitteluvaiheessa kiinnitettiin erityistä huomiota kysymysten yksinkertaisuuteen ja käännettävyyteen. Lomakkeeseen saatiin kommentteja tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kanssa työskenteleviltä henkilöiltä ja kohderyhmään kuulumattomilta, mutta samoihin kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvilta maahanmuuttajilta. Kommenttien pohjalta lomakkeeseen tehtiin joitakin muutoksia, minkä jälkeen lomake käännettiin dariksi, somaliksi ja soraniksi kyseisiä kieliä äidinkielinään puhuvilla kääntäjillä. Tämän jälkeen käännökset tarkistutettiin vielä toisilla daria, somalia ja sorania puhuvilla henkilöillä ja käännökset hiottiin lopulliseen muotoonsa.

6.1.1 Aineistonkeruu

Aineistonkeruu toteutettiin yhteistyössä työministeriön ja vastaanottokeskusten kanssa. Tutkimukseen osallistuivat kaikki Suomen 13 vastaanottokeskusta: Helsinki, Joutseno, Kajaani, Kontiolahti, Kotka, Metsälä, Oravainen, Oulu, Perniö, Rovaniemi, Ruukki, Tampere ja Turku. Vastaanottokeskusten johtajia lähestyttiin ensimmäisen kerran työministeriön kautta tammikuussa 2007. Tällöin johtajille lähetettiin sähköpostitse kirje, jossa kerrottiin käynnissä olevasta tutkimuksesta ja pyydettiin heidän apuaan tutkimushenkilöiden tavoittamisessa. Aineistonkeruuseen liittyvästä yhteistyöstä sovittiin tarkemmin työministeriön järjestämässä vastaanottokeskusten johtajien kokouksessa Helsingissä 20.3.2007. Kokouksessa esiteltiin tutkimus ja jokaiseen vastaanottokeskukseen jaettiin tutkimuslomakkeet ja muu aineistonkeruussa tarvittava materiaali, kuten lomakkeiden palautuskuoret. Lisäksi vastaanottokeskusten johtajille jaettiin ohje aineistonkeruun toteuttamiseen (liite 2).

Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin 20.3.2007–28.6.2007 välisenä aikana. Koska tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden määrä vaihteli suuresti vastaanottokeskusten välillä (muun muassa Rovaniemen vastaanottokeskuksessa oli kirjoilla kuusi tutkimusjoukkoon kuuluvaa henkilöä ja Tampereella 85 henkilöä), pyrittiin kohderyhmään kuuluvia henkilöitä tavoittamaan erilaisin menetelmin. Useissa vastaanottokeskuksissa tutkimuksesta järjestettiin informaatiotilaisuus, johon kutsuttiin sekä vastaanottokeskuksessa että yksityismajoituksessa asuvat, kohderyhmään kuuluvat henkilöt. Informaatiotilaisuudessa esiteltiin tutkimuksen tarkoitus, annettiin ohjeet kyselylomakkeen vastaamiseen ja kerrottiin tutkimuksen eettisistä periaatteista. Vastaajille kerrottiin, että vastaukset käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti siten, että yksittäisten vastaajien tunnistaminen on mahdotonta. Lisäksi heille korostettiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista eikä siihen osallistuminen tai siitä kieltäytyminen vaikuta heidän oikeuksiinsa tai velvollisuuksiinsa millään tavalla.

Vastaajia pyydettiin vastaamaan lomakkeeseen tilaisuuden aikana tai viimeistään kolmen päivän kuluttua ja palauttamaan lomakkeensa suljetussa kirjekuoressa vastaanottokeskuksen henkilökunnalle. Informaatiotilaisuuksissa oli paikalla yksi tai useampi tulkki, jolloin tutkimuksesta tai lomakkeesta heränneisiin kysymyksiin pystyttiin paremmin vastaamaan heti paikan päällä. Mikäli vastaajille heräsi tilaisuuden jälkeen

kysymyksiä, pyydettiin heitä kääntymään vastaanottokeskuksen henkilökunnan puoleen tai ottamaan yhteyttä tutkimuksen tekijään sähköpostitse tai puhelimitse (yhteystiedot tutkimuslomakkeessa). Joissakin vastaanottokeskuksissa tutkimus esiteltiin muiden tilaisuuksien osana, esimerkiksi vastaanottokeskusten asukkaille järjestettävissä asukaskokouksissa. Myös tällöin kohderyhmään kuuluville henkilöille kerrottiin samat asiat kuin erikseen järjestetyissä informaatiotilaisuuksissa ja vastaajia pyydettiin täyttämään lomake joko tilaisuuden päätteeksi, jolloin tulkit olivat vielä paikalla tai palauttamaan vastauksensa suljetussa kirjekuoressa vastaanottokeskuksen henkilökunnalle. Kolmessa vastaanottokeskuksessa informaatiotilaisuudet piti tutkija, muuten aineistonkeruu toteutettiin vastaanottokeskusten henkilökunnan avulla.

Jos kaikki vastaanottokeskuksissa asuvat kohderyhmään kuuluvat henkilöt eivät osallistuneet informaatiotilaisuuksiin tai jos vastaanottokeskuksessa asui vain muutamia kohderyhmään kuuluvia ylipäänsä, toimitettiin kyselylomakkeet vastauskuorineen heille henkilökohtaisesti. Myös nämä lomakkeet pyydettiin palauttamaan suljetussa kirjekuoressa henkilökunnalle. Kun kaikki henkilöt, joiden uskottiin vastaavan kyselyyn, olivat palauttaneet vastauksensa, toimitti vastaanottokeskuksen henkilökunta kaikki lomakkeet tutkijalle. Yksityismajoituksessa asuville henkilöille, jotka eivät olleet osallistuneet informaatiotilaisuuksiin, lomakkeet lähetettiin postitse. Lomakkeen lisäksi heille lähetettiin palautuskuori, jonka postimaksu oli maksettu.

Kohderyhmään kuuluvien henkilöiden osallistumismotivaatiota pyrittiin parantamaan vastaanottokeskuksissa erilaisin menetelmin, muun muassa kirjoittamalla informaatiotilaisuutta koskeviin kutsukirjeisiin suomenkielinen ja kohderyhmän äidinkielellä oleva selitys tilaisuudesta. Lisäksi vastaanottokeskusten työntekijät antoivat tarvittaessa lisätietoa tutkimuksesta ja muistuttivat tutkimukseen vastaamattomia henkilöitä mahdollisuudestaan palauttaa vielä lomake, joka osaltaan nosti vastausprosenttia. Aineistonkeruun aikana muutamat henkilöt ottivat yhteyttä tutkijaan puhelimitse ja tekstiviestein. Osa yhteyttä ottaneista henkilöistä halusi vielä varmistua anonymiteetistään, osa halusi kertoa nykyisestä elämäntilanteestaan ja siitä, kuinka tärkeäksi he kokivat tutkimuksen.

Aineistonkeruun edetessä havaittiin, että monet tutkimukseen osallistuneista henkilöistä olivat kysymyksiin vastaamisen lisäksi kirjoittaneet lomakkeen loppuun vapaasti omista

kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Aineistonkeruun loputtua nämä tekstit ja lomakkeen avokysymykset käännettiin darin, somalin ja soranin kielisillä kääntäjillä. Koska tutkimuksen laadullisen aineiston perusteelliseen analysointiin ei tämän tutkimuksen puitteissa kuitenkaan ollut mahdollisuuksia, käytetään tutkimuksen laadullisesta aineistosta ainoastaan avokysymysten vastauksia, jotka esitellään luvussa 7.

6.1.2 Perustietoja vastaajista

Tutkimuksen perusjoukkoon kuului 302 henkilöä. Näistä kahden henkilön osoitetiedot olivat virheelliset, minkä vuoksi tutkimuslomakkeita ei saatu toimitettua perille. Tutkimuksella tavoitettiin näin ollen 300 henkilöä, joista kyselyyn vastasi 120 henkilöä. Tutkimuksen kokonaisvastausprosentiksi muodostui 40,0 prosenttia. Kyselyyn vastasivat aktiivisimmin afgaanit (48,5 %), irakilaisten (35,6 %) ja somalien (35,1 %) vastausprosenttien jäädessä hieman matalammiksi. Kolmen henkilön vastaukset jouduttiin hylkäämään puutteellisten tietojen tai kohderyhmään kuulumattomuuden vuoksi. Lopullinen aineisto koostui 48 afgaanin, 39 somalin ja 30 irakilaisen vastauksista ($N = 117$).

Vastaajat olivat 18–67 -vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 30,3 vuotta (keskihajonta 10,1 vuotta). Vastaajista 80 % oli miehiä ($n = 94$) ja 19 % naisia ($n = 22$). Yksi vastaaja ei ilmoittanut sukupuoltaan. Noin puolet vastaajista (48 %, $n = 56$) oli naimisissa ja puolet naimattomia (48 %, $n = 56$). Lisäksi kaksi henkilöä oli eronnut ja yksi oli leski. Vastaajista 44 prosentilla ($n = 51$) oli lapsia. Vastaajien perheet olivat kuitenkin hajallaan ja suurin osa tutkimukseen osallistuneista perheellisistä henkilöistä ($n = 43$) eli erossa aviopuolisostaan ja/ tai lapsistaan. Vastaajien perhe- ja sukulaisuussuhteet Suomeen olivat muutenkin kohtalaisen vähäiset, sillä vain 28 prosentilla vastaajista oli joku sukulainen Suomessa.

Vastaajat olivat asuneet Suomessa keskimäärin kaksi vuotta ($M = 23,5$ kk; $SD = 5,6$ kk) ja heillä oli ollut B-lupa keskimäärin hieman yli vuoden ($M = 13,4$ kk; $SD = 6,4$ kk). Lyhyimmän aikaa Suomessa asunut vastaaja oli ollut maassa vasta 7 kuukautta ja pisimpään asunut yli kolme vuotta (39 kuukautta). Vastaajista 44 % ($n = 52$) oli käynyt peruskoulun, 23 % ($n = 27$) toisen asteen koulun ja 7 % ($n = 8$) yliopiston tai jonkun muun korkeakoulun. 16 prosentilla ($n = 19$) ei ollut koulutusta. Lisäksi viisi vastaajaa

ilmoitti koulutukseen jonkun muun vaihtoehdon, kuten koraanikoulun tai automekaanikko-koulun.

Vastaajista 79 % asui vastaanottokeskuksessa ja 21 % yksityismajoituksessa (esim. ystäviensä tai sukulaistensa luona). Vastaajista noin kaksi kolmasosaa (67 %) opiskeli joko vastaanottokeskuksessa tai muualla, esimerkiksi ammattioppilaitoksessa.

Vastaanottokeskuksissa opiskelevat henkilöt ($n = 26$) opiskelivat keskimäärin muutamia tunteja viikossa. Sen sijaan vastaanottokeskusten ulkopuolella opiskelevien vastaajien viikoittaiset tuntimäärät vaihtelivat kolmesta 37,5 tuntiin viikossa ($n = 52$).

Tiedusteltaessa vastaajien työtilannetta, 3 % (3 henkilöä) ilmoitti työskentelevänsä kokopäiväisesti ja 10 % (12 henkilöä) osa-aikaisesti. Vastaajista suurin osa (82 %) ei käynyt töissä.

Afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten vastaajien välillä ei ollut eroja iässä ($F [2, 108] = 2.21, p = ns., \eta^2 = .039$), työllisyystilanteessa (kuinka suuri osa oli töissä vs. ei ollut töissä; $\chi^2 [df = 2] = 1.15, p = ns.$) eikä asumismuodossa (kuinka suuri osa asui vastaanottokeskuksessa vs. yksityismajoituksessa; $\chi^2 [df = 2] = 3.46, p = ns.$). Sen sijaan ryhmät erosivat sukupuolijakaumiltaan ($\chi^2 [df = 2] = 16.48, p < .001$), sillä naispuoliset vastaajat olivat paremmin edustettuina somalialaisten ryhmässä (naisia 40 % somalialaisista vastaajista) kuin afganistanilaisten (13 %) tai irakilaisten ryhmässä (3 %). Ryhmien välillä oli eroja myös vastaajien siviilisäädystä ($\chi^2 [df = 2] = 34.91, p < .001$). Somalialaisista vastaajista suurin osa oli naimisissa (84 %), afganistanilaisista vastaajista vajaa puolet (43 %) ja irakilaisista vain pieni osa (13 %). Somalialaisilla vastaajilla oli myös useammin lapsia (71 %) kuin afganistanilaisilla (41 %) tai irakilaisilla (17 %) ($\chi^2 [df = 2] = 20.43, p < .001$). Lisäksi somalialaisten vastaajien koulutustausta oli matalampi (36 prosentilla ei koulutusta) kuin afganistanilaisten (19 %) ja irakilaisten (10 %) (koulutustausta luokiteltu kolmeen luokkaan: ei koulutusta vs. peruskoulu vs. toisen asteen koulu tai korkeakoulu; $\chi^2 [df = 4] = 9.59, p < .05$).

Kansalaisuusryhmien välillä oli lisäksi eroja siinä, kuinka suuri osa vastaajista opiskeli aineistonkeruun hetkellä vastaanottokeskuksessa, kuinka suuri osa muualla ja kuinka suuri osa ei opiskellut lainkaan ($\chi^2 [df = 4] = 58.32, p < .001$). Irakilaisten vastaajien opiskelutilanne oli kaikista heikoin, sillä aineistonkeruun hetkellä heistä 73 % ($n = 22$) ei opiskellut lainkaan, 17 % ($n = 5$) opiskeli vastaanottokeskuksessa ja 10 % muualla (n

= 3). Afganistanilaisista vastaajista sitä vastoin ainoastaan 4 % ($n = 2$) ei opiskellut, 13 % ($n = 6$) opiskeli vastaanottokeskuksessa ja 83 % ($n = 40$) vastaanottokeskusten ulkopuolella. Somalialaisista vastaajista aineistonkeruuhetkellä kolmasosa ei opiskellut (31 %, $n = 11$), kolmasosa opiskeli vastaanottokeskuksessa (37 %, $n = 13$) ja kolmasosa muualla (31 %, $n = 11$). Lisäksi irakilaiset vastaajat olivat asuneet Suomessa keskimäärin hieman lyhyemmän aikaan ($M = 20.9$ kk; $SD = 6.5$ kk) kuin somalialaiset ($M = 25.1$ kk; $SD = 4.2$ kk) ja afganistanilaiset ($M = 24.0$ kk; $SD = 5.3$ kk) ($F [2, 98] = 4.81, p < .01, \eta^2 = .089$). Vaikka ryhmien väliset erot Suomessa asutussa ajassa ovat tilastollisesti merkitseviä, on kuitenkin tärkeää huomata, että käytännön tasolla erot ovat hyvin pieniä, sillä vastaajien Suomessa viettämää aikaa mitattiin kuukausissa.

6.2 Tutkimuksessa käytetyt mittarit

Tutkimuksessa käytetyt mittarit perustuvat suurelta osin aikaisempaan suomalaiseen ja kansainväliseen maahanmuuttotutkimukseen. Osa mittareista lainattiin kokonaisuudessaan aikaisemmista tutkimuksista ja osa muokattiin käsillä olevan tutkimuksen tarkoitusta paremmin vastaavaksi. Tutkimushenkilöistä saatavaa tietoa pyrittiin lisäksi täydentämään muutamilla mittareilla, jotka kehitettiin tätä tutkimusta varten. Koska lomakkeen kääntämisessä tutkittavien kielille käytettiin suomi-dari/ somali/ sorani kääntäjiä, kaikki mittarit oli ensin saatava suomenkielisiksi. Osasta mittareita (Post-Migration Living Difficulties Checklist ja COPE) ei kuitenkaan ollut saatavilla valmiita suomenkielisiä versioita, minkä vuoksi ne käännettiin englannista suomeksi noudattamalla takaisinkääntämisen menetelmää: alkuperäiset englanninkieliset osiot käännettiin ensin suomeksi, jonka jälkeen englantia äidinkielenään puhuva henkilö käänsi osiot takaisin englanniksi. Tämän jälkeen versioita verrattiin toisiinsa ja suomennoksia korjattiin niiltä osin kuin oli tarpeen semanttisen vastaavuuden takaamiseksi.

Sosiodemografiset tekijät. Kyselylomakkeessa kartoitettiin seuraavia taustatekijöitä: vastaajien ikä, sukupuoli, kansalaisuus, siviilisääty, perheen hajanaisuuden aste (Suomessa vs. muualla asuvat perheenjäsenet), Suomessa vietetty aika (kuukausissa), koulutustausta, tämänhetkinen työ- ja opiskelutilanne sekä asumismuoto (vastaanottokeskus vs. yksityismajoitus).

Akkulturaatioon yleisesti liittyvät vaikeudet. Vastaajien kokemuksia akkulturaatioon yleisesti liittyvistä vaikeuksista tutkittiin kolmella elämänalueella: taloudellisella sopeutumisella, kulttuurisella sopeutumisella sekä rasismien ja syrjinnän kokemuksilla.

Koetut toimeentulovaikeudet. Vastaajien kokemia toimeentulovaikeuksia mitattiin tutkimuksessa yhden kysymyksen avulla, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan, millainen heidän taloudellinen tilanteensa on. Vastaajat arvioivat tilannettaan viisiportaisella asteikolla, jonka vastausvaihtoehdot vaihtelivat välillä 1) "Rahat riittävät hyvin omiin tarpeisiini ja jää ylikin" – 5) "Joudun tinkimään paljon kulutuksestani, enkä tule toimeen omilla tuloillani". Lisäksi vastaajat pystyivät valitsemaan kuudennen vaihtoehdon "En osaa sanoa". Mittari on kehitetty kartoittamaan vastaajien subjektiivisia köyhyyskokemuksia ja sitä on käytetty SYREENI-tutkimusohjelman² tutkimushankkeessa "Syrjinnän ja syrjäytymisen seurausten teorian ja tutkimusmenetelmien kehittäminen" (Liebkind ym., 2004). Mittaria on käytetty myös maahanmuuttajien kotoutumista tarkastelevassa seurantatutkimuksessa (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006, 39).

Suomenkielen taito. Vastaajien suomenkielen taitoa mitattiin neljän kysymyksen avulla, joissa vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka hyvin he mielestään puhuvat, kirjoittavat, ymmärtävät ja lukevat suomenkieltä. Vastaajat arvioivat kielitaitoaan 5-portaisella Likert-asteikolla, jonka vastausvaihtoehdot olivat: 1) en lainkaan, 2) vain vähän, 3) jonkin verran, 4) melko hyvin ja 5) erittäin hyvin. Suomenkielen taidon eri osa-alueista muodostettiin jokaiselle vastaajalle summamuuttuja, joka kuvasi vastaajan yleistä suomenkielen taitoa. Summamuuttuja muodostettiin siten, että vastaajan arvot suomenkielen puhumisen, kirjoittamisen, ymmärtämisen ja lukemisen osalta laskettiin yhteen ja jaettiin vastattujen muuttujien määrällä. Summamuuttuja laskettiin kaikille henkilöille, jotka olivat vastanneet vähintään 75 prosenttiin mittarin kysymyksistä eli vähintään kolmeen kysymykseen neljästä. Samaa 75 prosentin sääntöä sovellettiin kaikissa tutkimuksen summamuuttujien muodostamisissa, ellei ollut perusteltua syytä poiketa tästä säännöstä. Uusi summamuuttuja "*Suomenkielen taito*" sai arvoja välillä 1–5. Muuttujan arvo 1 kuvasi heikkoa ja arvo 5 erittäin hyvää suomenkielen taitoa.

² SYREENI (Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa) oli vuosina 2001–2003 toteutettu, Suomen Akatemian rahoittama monitieteinen tutkimusohjelma. Sen osana toteutettiin tutkimushanke "Syrjinnän ja syrjäytymisen seurausten teorian ja tutkimusmenetelmien kehittäminen", jonka johtajana toimi Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen professori Karmela Liebkind.

Summamuuttujan reliabiliteetti (Cronbachin alfa) oli .90. Mittaria on käytetty aikaisemmin kansainvälisessä ICSEY-tutkimuksessa³ (International Comparative Study of Ethnocultural Youth), SYREENI-tutkimusohjelman tutkimushankkeessa sekä Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden seurantatutkimuksessa. Myös näissä tutkimuksissa mittarin reliabiliteetti on todettu hyväksi, sillä Cronbachin alfan arvot ovat olleet yli .90. (Jasinskaja-Lahti, 2000, liite 5, 6–7; Liebkind ym., 2004, 162; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006, 41.)

Rasismien ja syrjinnän kokemukset. Vastaajien rasismi- ja syrjintäkokemuksia kartoitettiin kahden mittarin avulla. Vastaajilta tiedusteltiin ensin, ovatko he joutuneet maahanmuuttotautansa vuoksi syrjinnän tai rasismien uhriksi Suomessa oloaikanaan. Vastausvaihtoehtoja oli kaksi: kyllä ja ei, ja vastaajia pyydettiin valitsemaan vaihtoehtoista se, joka parhaiten vastaa heidän omia kokemuksiaan. Kysymystä on käytetty aikaisemmin Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006, 42) seurantatutkimuksessa.

Tämän jälkeen vastaajien syrjintäkokemuksia kartoitettiin 5-osioisella mittarilla, joka sisälsi seuraavantapaisia väittämiä "Koen, että suomalaiset hyväksyvät minut" ja "Minua ei ole loukattu tai haukuttu Suomessa maahanmuuttotautani takia". Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka hyvin väittämät vastasivat heidän omia kokemuksiaan (1 = täysin eri mieltä – 5 = täysin samaa mieltä). Mittarin eri muuttujista muodostettiin summamuuttuja, joka kuvasi vastaajien kokeman syrjinnän määrää. Koska mittari sisälsi sekä myönteisesti että kielteisesti muotoiltuja väittämiä, käännettiin myönteisesti muotoiltujen väittämien arvot ennen summamuuttujan luomista (1→5, 2→4, 3→3, 4→2, 5→1). Tämän jälkeen jokaiselle henkilölle, joka oli vastannut vähintään neljään kysymykseen viidestä, muodostettiin summamuuttuja laskemalla vastaajan arvot yhteen ja jakamalla summa vastattujen muuttujien määrällä. Summamuuttujan reliabiliteetti oli heikko (Cronbachin alfa .48). Tarkasteltaessa muuttujien välisiä suhteita havaittiin, että muuttuja "Koen itseni ulkopuoliseksi Suomessa maahanmuuttotautani takia" korreloi

³ ICSEY-tutkimushanke toteutettiin Kanadassa, Suomessa, Ranskassa, Norjassa, Ruotsissa, Israelissa, Hollannissa, Portugalissa ja Yhdysvalloissa. Sen tavoitteena oli tutkia maahanmuuttajataustaisten ja etnisten vähemmistönuorten sopeutumista eri kulttuureissa ja vertailla eri maissa saatuja tuloksia keskenään. Tutkimuksen mittareista vastasi kansainvälinen tutkijaryhmä: John Berry ja Kyunghwa Kwak (Kanada), Karmela Liebkind (Suomi), Jean Phinney (Yhdysvallat), Colette Sabatier (Ranska), David L. Sam (Norja) sekä Charles Westin ja Erkki Virta (Ruotsi). Tutkimuksen Suomea koskevia tuloksia on esitelty muun muassa Inga Jasinskaja-Lahden (2000) väitöskirjassa "Psychological acculturation and adaptation among Russian-speaking immigrant adolescents in Finland".

negatiivisesti muuttujan "Minua on loukattu tai haukuttu Suomessa maahanmuuttotaustani takia" kanssa. Koska ulkopuolisuuden tunnetta kuvaavan muuttujan poistamisen havaittiin parantavan mittarin reliabiliteettiä ja se vaikutti perustellulta myös sisällöllisistä syistä, päätettiin kyseinen muuttuja poistaa mittarista. Uusi summamuuttuja muodostettiin näin ollen neljästä muuttujasta ja se laskettiin jokaiselle vastaajalle, joka oli vastannut vähintään kolmeen kysymykseen neljästä. Lopullisen summamuuttujan reliabiliteetti oli edelleen heikko, mutta aikaisempaa hieman parempi ($\alpha = .52$). Summamuuttuja "*Syrjinnän määrä*" sai arvoja 1–5 välillä: mitä suurempia arvoja vastaaja sai summamuuttujalla, sitä enemmän syrjintää hän oli kokenut Suomessa.

Mittari on kehitetty alkujaan ICSEY -tutkimushanketta varten (ks. alaviite 2), mutta Perhoniemi ja Jasinskaja-Lahti ovat kehittäneet mittaria edelleen seurantatutkimuksessaan (Jasinskaja-Lahti, 2000, liite 5, 6; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006, 42). Tutkimuksessa käytetyn mittarin väittämät perustuvatkin ennen kaikkea Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden seurantatutkimuksen mittariin, paitsi väittäjä "Minua kohdellaan opiskelu-/työpaikalla yhtä hyvin kuin muita" on tässä tutkimuksessa jätetty pois, koska arvioitiin, että suurin osa tutkimuksen kohderyhmästä ei käy töissä tai opiskele vastaanottokeskusten ulkopuolella.

Oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet. Vastaajien kokemuksia heidän oleskelun tilapäisyyteen liittyvistä vaikeuksista ja huolenaiheista mitattiin 17 kysymystä sisältävällä mittarilla. Mittarissa vastaajille esitettiin erilaisia vaikeuksia (esim. "kotimaahan palauttamisen pelko" ja "työluvan puuttuminen") ja heitä pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon ne olivat aiheuttaneet heille stressiä tai huolestuttaneet heitä (asteikolla 1 = ei lainkaan – 5 = erittäin paljon). Jos vastaajat eivät olleet kokeneet jotakin listassa lueteltua vaikeutta, pyydettiin heitä valitsemaan vaihtoehto 6) "En ole kokenut". Mittari muokattiin Siloven (1998) kollegoineen kehittämästä Post-Migration Living Difficulties Checklististä (PMLD). PMLD on kehitetty Australiassa mittaamaan erilaisilla statuksilla maassa olevien maahanmuuttajien, kuten turvapaikanhakijoiden ja kiintiöpakolaisten kokemia vaikeuksia ja mahdollistamaan heidän kokemustensa vertailemisen (Silove ym., 1998). Mittarin kysymykset liittyvät muun muassa turvapaikanhakuprosessiin ja terveys- ja hyvinvointipalveluiden saatavuuteen. Mittaria on käytetty lukuisissa tutkimuksissa ja sen on havaittu olevan hyödyllinen väline

erilaisten maahanmuuton jälkeisten vaikeuksien kartoittamisessa (Schweitzer ym., 2006; Momartin ym., 2006; Steel ym., 2006; Laban ym., 2005).

Mittari on kuitenkin suunniteltu australialaisesta maahanmuuttokontekstista käsin, minkä vuoksi mittarin vaikeuksien listaa päätettiin muokata tutkimuksen yhteiskunnallista kontekstia paremmin vastaavaksi. Alkuperäisen mittarin 23 vaikeudesta valittiin näin ollen kymmenen tutkimushenkilöiden elämäntilanteen kannalta relevanttia vaikeutta (esim. "perheestä erossa oleminen" ja "vaikeudet saada terveydenhoitoa pitkäaikaisiin terveysongelmiin"), joiden lisäksi mittariin lisättiin seitsemän uutta vaikeutta (esim. "heikot mahdollisuudet vaikuttaa siihen, missä ja miten asuu" sekä "vaikeudet hoitaa käytännön asioita ilman henkilöllisyyspapereita"). Vaikeudet valittiin vastaanottokeskusten työntekijöiden ja kohderyhmään kuuluvien henkilöiden kanssa käytyjen keskusteluiden sekä tutkijan arvioiden perusteella. Mittarissa määriteltyjen 17 vaikeuden lisäksi vastaajilta tiedusteltiin myös, ovatko he kokeneet Suomessa muita huolenaiheita (avokysymys) ja jos ovat, heitä pyydettiin kirjoittamaan ylös, mikä kyseinen huolenaihe oli ja arvioimaan, kuinka paljon se oli aiheuttanut heille stressiä (asteikolla 1–5).

Aineiston alustava analysointi aloitettiin laskemalla, kuinka montaa erilaista vaikeutta vastaajat olivat kokeneet Suomessa. Summa "*Koettujen vaikeuksien määrä*" sai arvoja välillä 0–17. Tämän jälkeen aineistolle suoritettiin eksploratiivinen faktorianalyysi, jolla tutkittavista muuttujista pyrittiin löytämään yhteisiä perusolottuvuuksia – niin kutsuttuja latentteja muuttujia. Ekstraktointimenetelmänä käytettiin yleistettyjen pienimpien neliösummien menetelmää (*generalized least squares*). Menetelmä sopii hyvin pienemmille otoksille eikä ole kovinkaan herkkä normaalijakaumaoletuksen rikkomiselle (Nummenmaa, 2004, 345). Osiokokonaisuus oli hyvin faktoroitavissa ($KMO = .72$ ja Barlettin testin mukaan $p < .001$).

Aineistosta löydettiin viisi faktoria, joiden ominaisarvot (*eigenvalues*) täyttivät Kaiserin kriteerin (ylittivät arvon yksi). Viiden faktorin ratkaisun kokonaisselitysosuus oli 53.7 %. Koska Kaiserin kriteerin on havaittu usein ekstraktoivan liian monta faktoria (Pallant, 2005), tarkasteltiin aineistoa myös Cattellin scree -testillä sekä Hornin parallel analysis -menetelmällä. Parallel analysis -menetelmässä aineiston ominaisarvoja verrataan samankokoisen ja satunnaisesti luodun aineiston ominaisarvoihin ja faktorit, joiden

ominaisarvot ylittävät vertailuaineiston arvot, hyväksytään jatkoanalyysihin (Horn, 1965). Sekä scree plot -kuvio, että parallel analysis tukivat neljän faktorin ratkaisua. Viiden faktorin ratkaisu oli lisäksi teoreettisesti vaikea tulkita, minkä vuoksi faktorianalyysi suoritettiin uudelleen siten, että haluttujen faktorien määräksi asetettiin neljä. Koska oli teoreettisia perusteluita olettaa, että vastaajien kokemat erilaiset vaikeudet liittyvät toisiinsa, käytettiin rotaatiomenetelmänä vinokulmaista rotaatiota (*direct oblimin*), joka sallii faktoreiden välisen korrelaation (Field, 2005, 637).

Faktorianalyysin muuttujat, niiden lataukset ja kommunaliteetit näkyvät liitteessä 3. Kaikkien muuttujien kommunaliteetit olivat korkeita ja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kukin muuttujista latautui selkeästi vain yhdelle faktorille. Lopulliseen ratkaisuun valitut neljä faktoria selittivät muuttujien kokonaisvaihtelusta 47.2 %.

Faktorianalyysin pohjalta muuttujista muodostettiin summamuuttujat siten, että vastaajien arviot kokemiensa vaikeuksien stressaavuudesta laskettiin yhteen ja jaettiin koettujen vaikeuksien määrällä. Summamuuttujat laskettiin kaikille henkilöille, jotka olivat kokeneet vähintään yhden mittarissa luetellusta 17 vaikeudesta. Summamuuttujat saivat arvoja välillä 1–5; mitä suurempia arvoja vastaaja sai summamuuttujalla, sitä enemmän hän oli kokenut summamuuttujan mittaaman vaikeuden aiheuttaneen hänelle stressiä.

Ensimmäiselle faktorille latautuivat opiskelumahdollisuuksiin ja rahan riittämättömyyteen liittyvät vaikeudet. Faktorille latautui voimakkaasti kolme muuttujaa ja se nimettiin "*Opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuudeksi*". Summamuuttujan reliabiliteetti oli hyvä (Cronbachin alfa .74).

Toiselle faktorille latautuivat perhehuolet. Faktori koostui kahdesta muuttujasta ("Huoli ulkomailla olevasta perheestä" ja "Perheestä erossa oleminen") ja sille annettiin nimi "*Perhehuolet*". Summamuuttujan reliabiliteetti oli hyvä (Cronbachin alfa .78).

Kolmannelle faktorille latautuivat vastaajien epävarmaan elämäntilanteeseen liittyvät vaikeudet. Faktorille latautuneet muuttujat kuvasivat tilapäisiin oleskelulupiin liittyviä rajoituksia ja epävarmuuden ongelmia vastaajien nykyisessä elämäntilanteessa ja tulevaisuuteen suuntautumisessa (esimerkiksi "epävarmuus tulevaisuudesta", "työluvan

puuttuminen", ja "kotimaahan palauttamisen pelko"). Faktorille annettiin nimi "*Oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta*". Summamuuttuja muodostettiin viidestä muuttujasta ja sen reliabiliteetti oli hyvä (Cronbachin alfa .71).

Neljännelle faktorille latautuivat terveys- ja asumispalveluiden saatavuuteen ja viranomaisasiointiin liittyvät vaikeudet. Faktorille latautui ensisijaisesti kuusi muuttujaa. Näiden lisäksi faktorille lisättiin muuttuja "Vaikeudet saada tukea mielenterveyteen liittyvissä asioissa", joka latautui sekä kolmannelle (.39) että neljännelle faktorille (.35). Kyseinen muuttuja päätettiin sijoittaa neljännelle faktorille, koska sen katsottiin liittyvän läheisesti muiden terveyspalveluiden saatavuuteen, jotka olivat latautuneet kyseiselle faktorille. Summamuuttuja muodostettiin näin ollen seitsemästä muuttujasta ja sille annettiin nimi "*Palveluiden saatavuuden ja viranomaisasiointin vaikeudet*". Summamuuttujan reliabiliteetti oli hyvä (Cronbachin alfa .78).

Sosiaalinen tuki. Sosiaalisen tuen määrää mitattiin kuusi osiota sisältävällä mittarilla. Mittarissa vastaajilta tiedusteltiin seuraavaa: "Jos teillä on vaikeuksia, joihin tarvitsette keskusteluapua tai neuvoja, voitteko saada apua seuraavilta henkilöiltä?: 1) puolisoilta tai lapsilta, 2) vanhemmilta, 3) muilta sukulaisilta, 4) suomalaisilta ystäviltä, 5) afganistanilaisilta/ irakilaisilta/ somalialaisilta tai muun maalaisilta ystäviltä (kyselylomakkeessa mainittiin vain kansallisuus, johon vastaaja itse kuului) tai 6) vastaanottokeskuksen henkilökunnalta". Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon tukea he pystyivät edellä mainituilta henkilöiltä saamaan (1 = en lainkaan, 2 = jonkin verran tai 3 = paljon). Vastaajat pystyivät valitsemaan myös neljännen vaihtoehdon "Henkilöä ei ole", jos heillä ei ollut esimerkiksi puolisoa ja lapsia, eivätkä he tämän vuoksi pystyneet arvioimaan tuen määrää kyseisen tuen lähteen kohdalla.

Mittari muokattiin Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006, 42–43) seurantatutkimuksessa käytetystä UCLA Social Support Inventory -tyyppisestä sosiaalisen tuen mittarista (UCLA-SSI; Dunkel-Schetter, Feinstein & Call, 1986). UCLA Social Support Inventory -tyyppisissä mittareissa vastaajia pyydetään yleensä arvioimaan sekä erilaisilta tahoilta (esim. perheenjäseniltä ja ystäviltä) että erilaisissa vaikeuksissa (taloudellisissa, henkilökohtaisissa ja työ- ja arkielämän vaikeuksissa) saamaansa sosiaalista tukea. Koska tutkimuksella haluttiin kuitenkin kartoittaa, kuinka paljon sosiaalista tukea vastaajat *ylipäänsä* kokivat saavansa eri tahoilta nykyisessä

elämäntilanteessaan, ei sosiaalisen tuen määrää tiedusteltu erikseen erilaisten ongelmien suhteen. Vastaajien arvioista muodostettiin summamuuttuja "*Sosiaalinen tuki*", joka kuvasi vastaajien erilaisilta tahoilta saamaansa sosiaalisen tuen määrää. Summamuuttuja laskettiin siten, että vastaajan arvot eri tahoilta saamasta sosiaalisesta tuesta laskettiin yhteen ja jaettiin sosiaalisen tuen lähteiden määrällä. Summamuuttuja muodostettiin kaikille henkilöille, jotka olivat arvioineet sosiaalisen tuen määrää vähintään yhden tuen lähteen kohdalla ja se sai arvoja välillä 1–3. Mitä suurempia arvoja vastaaja sai summamuuttujalla, sitä enemmän hän koki voivansa saada sosiaalista tukea. Summamuuttujan reliabiliteetti oli hyvä (Cronbachin alfa .76).

Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin, kuinka paljon apua vastaajat kokivat saaneensa vastaanottokeskuksista seuraavissa asioissa: 1) työntekoon liittyvissä asioissa, 2) suomenkielen opiskelussa, 3) opiskelupaikkojen selvittämisessä, 4) arjessa selviytymisessä ja 5) turvapaikka- ja oleskelulupa-asioihin liittyvän oikeudellisen avun järjestämisessä. Vastaajat arvioivat saamaansa apua 3-portaisella Likertin-asteikolla, jonka vastausvaihtoehdot olivat: 1) en lainkaan, 2) jonkin verran ja 3) paljon. Mittarilla pyrittiin täydentämään sosiaalisen tuen mittarista saatavaa tietoa ja tarjoamaan vastaanottokeskuksille tietoa siitä, millaista apua vastaanottokeskuksissa asuvat tai siellä kirjoilla olevat tutkimushenkilöt kokivat saaneensa.

Stressinhallintakeinot. Vastaajien käyttämiä stressinhallintakeinoja (*coping strategies*) mitattiin tutkimuksessa Carverin, Scheierin ja Weintraubin (1989) kehittämällä moniulotteisella COPE-mittarilla. Mittari on kehitetty vastineeksi stressitutkimuksessa laajasti käytetylle Ways of Coping -mittarille (Folkman & Lazarus, 1980; 1985), jossa hallintakeinot on jaettu ongelmakeskeisiin (*problem-focused*) ja tunnekeskeisiin (*emotion-focused*) keinoihin. Carverin ja hänen kollegoidensa mukaan jako ongelma- ja tunnekeskeisiin hallintakeinoihin on tärkeä, mutta liian yksinkertainen, sillä ulottuvuudet pitävät sisällään useita erilaisia keinoja, joita tulisi myös mitata erikseen (Carver ym., 1989). Koska tutkimuksen lähtöoletuksena on, että stressinhallintakeinojen tehokkuus suojella yksilön hyvinvointia riippuu yksilön ja stressaavan ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta – eikä mitään keinoa voida näin ollen pitää *a priori* tehokkaana – valittiin hallintakeinojen operationalisointiin mittari, joka mahdollistaa erilaisten keinojen (myös mahdollisesti vähemmän hyödyllisten) moniulotteisen tarkastelun.

Alkuperäinen COPE koostuu 13 erillisestä stressinhallintakeinojen skaalasta, joihin jokaiseen liittyy neljä väittämää. Koska alkuperäistä mittaria oli tarpeellista supistaa tilan takia, valittiin tähän tutkimukseen 10 skaalaa, joilla katsottiin olevan empiiristä relevanssia aikaisemmista tutkimuksista ja joiden katsottiin parhaiten sopivan tämän tutkimuksen kontekstiin. Kolme tutkimuksessa käytetyistä skaaloista mittaa ongelmakeskeisen stressinhallinnan erilaisia puolia: aktiivinen hallinta (*active coping*), suunnittelu (*planning*) ja välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen (*seeking of instrumental social support*). Viisi skaalaa mittaa tunnekeskeisiä hallintakeinoja: emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen (*seeking of emotional social support*), positiivinen uudelleentulkinta ja kasvu (*positive reinterpretation and growth*), hyväksyminen (*acceptance*), kieltäminen (*denial*) ja uskontoon turvautuminen (*turning to religion*), ja kaksi skaalaa stressinhallinnan keinoja, jotka oletettavasti ovat vähemmän hyödyllisiä: käyttäytymisellä irrottautuminen (*behavioral disengagement*) ja mentaalinen irrottautuminen (*mental disengagement*).

Tutkimuksen ulkopuolelle jätetyt skaalat olivat: tunteisiin keskittyminen ja niiden purkaminen (*focus on and venting of emotions*), kilpailevien toimintojen tukahduttaminen (*suppression of competing activities*) ja maltillinen selviytyminen (*restraint coping*) (Carver ym., 1989). Jokaista skaalaa mittaamaan valittiin alkuperäisistä neljästä väittämästä kaksi. Valittujen väittämien tuli olla alkuperäisessä faktoriratkaisussa (Carver ym., 1989) korkealle latautuneita, tutkimushenkilöiden elämäntilanteeseen sopivaksi katsottuja ja hyvin käännettävissä olevia. Väittämien sanatakat muotoilut perustuivat ennen kaikkea mittarin alkuperäiseen versioon (Carver ym., 1989), mutta apuna käytettiin myös mittarin kehittäjän myöhempää julkaisua (Carver, 1997).

Tutkimuksessa käytetty stressinhallintakeinojen mittari koostui näin ollen 20 väittämästä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan jokaisen väittämän osalta, kuinka paljon he ovat yleensä ajatelleet tai toimineet kyseisellä tavalla kohdattuaan vaikeuksia tai stressaavia tilanteita Suomessa, esimerkiksi "Olen kysynyt ihmisiltä, joilla on ollut samanlaisia kokemuksia kuin minulla, mitä he tekivät" (välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen) tai "Olen luottanut Jumalaan" (uskontoon turvautuminen). Vastausvaihtoehdot vaihtelivat 4-portaisella asteikolla (1 = en lainkaan, 2 = vähän, 3 =

jonkin verran ja 4 = paljon). Vastauksista muodostettiin kutakin hallintakeinoa kuvaavat summamuuttajat Carverin, Scheierin ja Weintraubin (1989) teoreettisten olettamusten mukaisesti. Summamuuttajat laskettiin kaikille henkilöille, jotka olivat vastanneet skaalan kahdesta väittämästä vähintään toiseen ja ne saivat arvoja välillä 1–4. Summamuuttujan korkeammat arvot kuvasivat vastaajien suurempaa taipumusta käyttää kyseistä stressinhallintakeinoa kohdatessaan vaikeuksia. Summamuuttujien osioiden väliset korrelaatiot (*inter-item correlation*) vaihtelivat .16 (aktiivinen hallinta) ja .50 (uskontoon turvautuminen) välillä. Koska osioiden väliset korrelaatiot sijoittuivat hyväksyttäviin rajoihin – muun muassa Briggs & Cheek (1986, 115) suosittelevat, että osioiden välisten korrelaatioiden tulisi sijoittua .2 ja .4 väliin – ja koska vertailukelpoisuus aikaisempiin tutkimuksiin haluttiin mahdollisimman hyvin säilyttää, ei mittarin mitään osioita poistettu. Tarkemmat kuvaukset stressinhallintakeinomittarin skaaloista, niiden reliabiliteetikertoimista ja osioiden välisistä korrelaatioista löytyvät liitteestä 4.

Henkinen hyvinvointi. Vastaajien henkistä hyvinvointia mitattiin Hopkins Symptom Checklist-25:llä (HSCL-25). HSCL-25 on laajasti tunnettu ja käytetty masennuksen ja ahdistuksen oireita kartoittava mittari, joka perustuu Parloffin, Kelmanin ja Frankin (1954) alkujaan kehittämään Hopkins Symptom Checklistiin (ks. myös Derogatis, Lipman, Rickels, Uhlenhuth & Covi, 1974; Winokur, Winokur, Rickels & Cox, 1984). HSCL-25 koostuu kahdesta alaskaalasta, joista ensimmäinen mittaa ahdistuksen ja toinen masennuksen oireita. Itsearviointiin perustuvassa mittarissa vastaajille esitetään 10 ahdistuksen ja 15 masennuksen oiretta (esim. "pelottaa", "kauhu- ja paniikkikohtauksia", "vaikeuksia saada unta tai nukkua" ja "toivottomuuden tunnetta tulevaisuuden suhteen") ja heitä pyydetään arvioimaan, kuinka paljon kyseiset oireet ovat vaivanneet tai huolestuttaneet heitä viime aikoina (1 = ei ollenkaan – 4 = erittäin paljon).

Vastaajien arvoista voidaan muodostaa kolme summamuuttujaa: yksi kuvaamaan vastaajan kokemia ahdistusoireita, toinen masennusoireita ja kolmas vastaajan kokemia yleistä psyykkistä stressiä (masennus ja ahdistus). Summamuuttajat muodostetaan laskemalla vastaajan arvot yhteen ja jakamalla summa vastattujen muuttujien määrällä, jolloin summamuuttajat saavat arvoja välillä 1–4. Vaikka mittaria ei ole tarkoitettu mielenterveysongelmien diagnosointiin, on useissa tutkimuksissa 1.75 ylittävät

summamuuttujien arvot luokiteltu "kliinisesti merkittäväksi stressiksi" ja niiden on havaittu olevan yhteydessä kliinisesti luokiteltuihin mielenterveysongelmiin, kuten masennukseen (Derogatis ym., 1974; Mollica, Wyshak, de Marneffe, Khuon & Lavelle, 1987; Winokur ym., 1984).

HSCL-25 on alkujaan validoitu yhdysvaltalaisessa perusväestössä (Hesbacher, Rickels, Morris, Newman & Rosenfeld, 1980; Winokur ym., 1984), mutta sitä on käytetty laajasti myös maahanmuuttajien ja pakolaisten parissa tehdyissä tutkimuksissa niin Suomessa kuin ulkomailla (esim. Liebkind, 1996; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006; Silove ym., 1997; Thapa & Hauff, 2005). Mittarin on todettu olevan kulttuurisesti joustava ja sen reliabiliteetti ja validiteetti on todettu yleisesti ottaen hyväksi (Hollifield ym., 2002; Lavik, Laake, Hauff & Solberg, 1999; Mollica ym., 1987). Tässä tutkimuksessa käytetty versio poikkeaa kuitenkin kahdella tavalla alkuperäisestä mittarista. Ensinnäkin mittarista on poistettu masennuksen oire "Seksuaalisen mielenkiinnon tai mielihyvän menettäminen". Tähän ratkaisuun päädyttiin erityisesti somalialaisten maahanmuuttajien kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella, joissa tuli selvästi esille, että kyseisen oireen tiedusteleminen kyselyssä voitaisiin mahdollisesti kokea loukkaavana. Koska seksuaalisuuden voidaan olettaa kuuluvan erityisen henkilökohtaiseen elämänpiiriin myös afganistanilaisessa ja irakilaisessa kulttuurissa ja koska mittarin haluttiin olevan vertailukelpoinen tutkimukseen osallistuneiden kansallisuusryhmien välillä, poistettiin kyseinen oire kaikista tutkimuksen erikielisistä versioista. Samaan ratkaisuun ovat aikaisemmin päätyneet muun muassa Thapa ja Hauff (2005) tutkiessaan Nepalissa asuvia maansisäisiä pakolaisia sekä Perhoniemi ja Jasinskaja-Lahti (2006) Suomessa asuvia maahanmuuttajaryhmiä käsittelevässään tutkimuksessa.

Lisäksi mittarin skaalana on käytetty alkuperäisen 4-portaisen asteikon sijasta 5-portaista asteikkoa, jota on käytetty paljon aikaisemmissa suomalaisissa maahanmuuttotutkimuksissa (esim. Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006). Näin ollen tutkimuksessa käytettiin 24 oirettävää versiota HSCL-25-mittarista, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan 5-portaisella asteikolla, kuinka paljon oireet olivat vaivanneet tai huolestuttaneet heitä viime aikoina (1 = ei lainkaan, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = usein ja 5 = hyvin usein). Mittarin suomenkielinen versio saatiin Inga Jasinskaja-Lahdelta.

Vastauksista muodostettiin kolme keskiarvosummamuuttujaa. Summamuuttuja "*Psyykinen stressi*" muodostettiin kaikille henkilöille, jotka olivat vastanneet vähintään 18 kysymykseen 24:stä. Summamuuttujan sisäinen reliabiliteetti oli erittäin hyvä (Cronbachin alfa .95). Summamuuttuja "*Ahdistus*" laskettiin henkilöille, jotka olivat vastanneet vähintään 7 kysymykseen kymmenestä ja summamuuttuja "*Masennus*" henkilöille, jotka olivat vastanneet vähintään kymmeneen kysymykseen neljästätoista. Myös "*Ahdistus*" ja "*Masennus*" summamuuttujien reliabiliteetit olivat hyviä (Cronbachin alfa .91). Kaikki summamuuttajat saivat arvoja välillä 1–5. Mitä suurempia arvoja vastaaja sai summamuuttujilla, sitä enemmän hän oli arvioinut kokevansa psyykkistä stressiä.

Vastaajien kokemien stressioireiden lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin viiden väittämän avulla vastaajien elämäntyytyväisyyttä, onnellisuutta Suomessa ja halua palata kotimaahansa tulevaisuudessa. Vastaajille esitettiin seuraavat viisi väittämää: 1) "Elämäni on suurin piirtein sellainen kuin toivon sen olevan", 2) "Olen tyytyväinen elämäni", 3) "Olen onnellinen siitä, että tulin Suomeen", 4) "Haluaisin asua Suomessa myös tulevaisuudessa" ja 5) "Toivon, että voin joskus palata kotimaahani asumaan tulevaisuudessa" ja heitä pyydettiin arvioimaan, kuinka hyvin väitteet kuvasivat heidän nykyistä elämäänsä. Vastausvaihtoehdot vaihtelivat välillä 1) "Täysin eri mieltä" – 5) "Täysin samaa mieltä".

Väitteistä kaksi ensimmäistä muokattiin yleistä subjektiivista elämäntyytyväisyyttä mittaavasta Satisfaction With Life Scale (SWLS) -mittarista (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985) ja loput kolme väittämää muodostettiin käsillä olevaa tutkimusta varten. Satisfaction With Life Scale -mittarin osioiden suomennokset perustuivat Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006) tutkimukseen. SWLS-mittarin muuttujista muodostettiin summamuuttuja "*Elämäntyytyväisyys*", jonka reliabiliteetti oli välttävä (Cronbachin alfa .63). Summamuuttuja laskettiin kaikille henkilöille, jotka olivat vastanneet vähintään toiseen mittarin kahdesta muuttujasta. Muita väitteitä käytettiin itsenäisinä muuttujina eikä niistä laskettu summamuuttujia. Edellä esiteltyjen viiden väittämän tavoitteena oli täydentää HSCL-25-mittarin avulla saatavaa kuvaa vastaajien hyvinvoinnista. Väitteitä käytetään tutkimuksessa kuitenkin täysin deskriptiivisesti ja kuvailevan osion jälkeen tutkimuksessa keskitytään psyykkisen stressin selittämiseen, jonka mittarina käytetään Hopkins Symptom Checklist-25:tä.

6.3 Tilastolliset menetelmät

Tutkimuksessa käytettiin määrälliseen tutkimukseen tarkoitettuja tilastollisia menetelmiä. Aineisto käsiteltiin SPSS 13.0-ohjelmistolla. Eksploratiivista faktorianalyysiä käytettiin oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien summamuuttujien muodostamisessa. Luokkaeroasteikollisten muuttujien kuvaamisessa ja yhteyksien tarkastelussa käytettiin ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä. Sosiodemografisten ryhmien henkisen hyvinvoinnin erojen tutkimisessa käytettiin yksisuuntaista ANOVAA, Brown-Forsythe -testiä ja riippumattomien otosten kaksisuuntaista t-testiä. Jatkuvien muuttujien yhteyksiä tarkasteltiin Pearsonin korrelaatioiden ja hierarkkisen regressioanalyysin avulla ja muuttujien välistä yhdysvaihtelua testattiin interaktiotermeillä regressioanalyseissä. Lisäksi useiden eri tekijöiden, kuten käytettyjen stressinhallintakeinojen välisiä voimakkuuseroja tarkasteltiin riippuvien otosten parittaisilla t-testeillä. Kaikki korrelaatiotarkastelut, t-testit ja varianssianalyysit tehtiin kaksisuuntaisina testauksina.

7 Tulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen analyysien perusteella saadut tulokset. Kuten aikaisemmin on jo todettu, tutkimuksella oli kaksi pääasiallista tavoitetta. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli muodostaa mahdollisimman laaja-alainen kuva tutkittavien tämänhetkisestä tilanteesta; heidän kohtaamistaan vaikeuksista, saamastaan sosiaalisesta tuesta ja käyttämistään stressinhallintakeinoista sekä hyvinvoinnista. Tähän tavoitteeseen pyritään vastaamaan luvussa 7.1, jossa esitellään tutkimuksen deskriptiiviset tulokset. Koska tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden hyvinvointia ei tähän mennessä ole tutkittu Suomessa ja tarve tiedolle on suuri, esitellään tutkimuksen kuvailevat tulokset kohtalaisen laajasti.

Luvusta 7.2 lähtien tutkimuksen fokus tarkentuu henkisen hyvinvoinnin ja siihen vaikuttavien tekijöiden välisten suhteiden tarkasteluun, joka aloitetaan kartoittamalla vastaajien sosiodemografisen taustan vaikutusta vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Luvussa 7.3 esitellään vastaajien käyttämien stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin välisiä suhteita koskevat tulokset ja lopulta luvussa 7.4 muodostetaan vastaajien henkistä hyvinvointia selittävä selitysmalli. Tutkimuksen lopuksi luvussa 7.5 tarkastellaan oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien ja henkistä hyvinvointia suojaavien tekijöiden mahdollisia yhdysvaikutuksia (interaktioita) vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Tutkimustulokset esitellään samassa järjestyksessä kuin luvussa viisi esitetyt tutkimuskysymykset ja hypoteesit.

7.1 Henkisen hyvinvoinnin nykyinen tila, koetut vaikeudet ja suojaavat tekijät

7.1.1 Henkinen hyvinvointi

Hopkins Symptom Checklist-25 -mittarin skaalojen kuvailevat tunnusluvut käyvät ilmi taulukosta 1. Kuten taulukosta nähdään, tutkimushenkilöt olivat kokeneet erittäin paljon psyykkisiä stressioireita.

Taulukko 1. Hopkins Symptom Checklist-25 -mittarin skaalojen kuvailevat tunnusluvut.

Muuttuja	<i>N</i>	Keskiarvo	Keskihajonta	Minimi	Maksimi
Psyykinen stressi	106	3.45	.99	1.08	5.00
Ahdistus	106	3.38	1.11	1.00	5.00
Masennus	107	3.51	.99	1.14	5.00

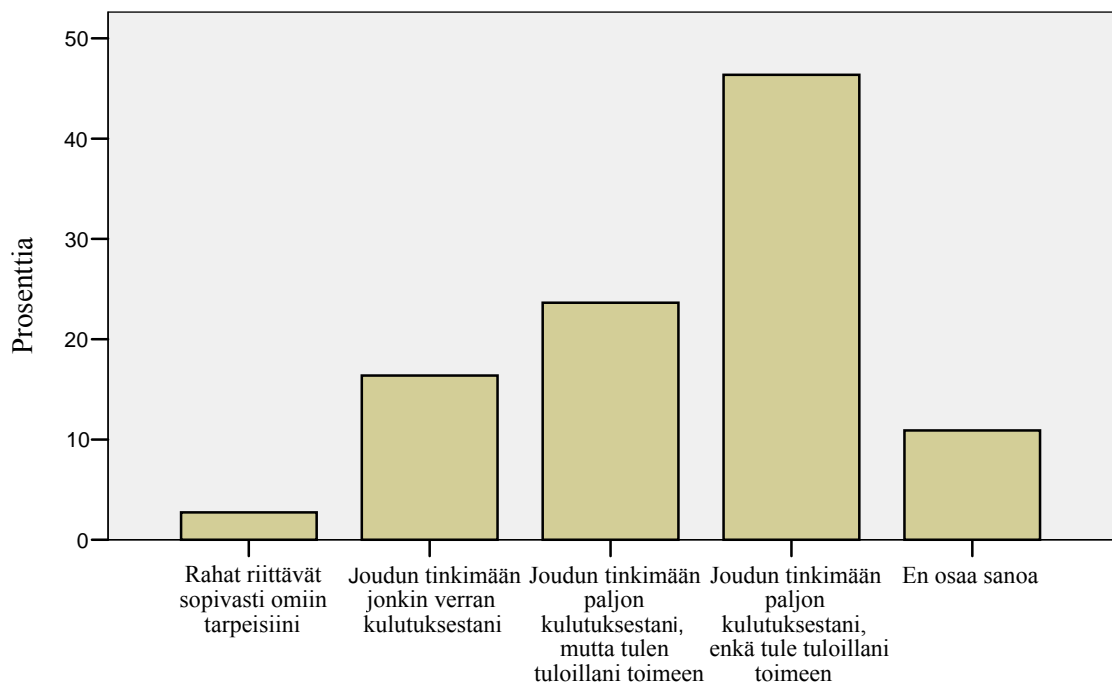
Vastaajista yli 75 % oli kärsinyt usein tai hyvin usein yksinäisyydestä, asioista liikaa huolestumisesta, rauhattomuuden tunteesta ja alakuloisuudesta. Noin 60–70 % vastaajista oli kokenut usein tai hyvin usein toivottomuuden tunnetta tulevaisuuden suhteen, vaikeuksia saada unta tai nukkua sekä kauhu- ja paniikkikohtauksia. Lisäksi hermostuneisuus, päänsärky, voimattomuus, pelkääminen, kiinnostuksen menettäminen asioihin ja säikähtäminen ilman näkyvää syytä olivat yleisiä oireita vastaajien keskuudessa (yli 50 % vastaajista oli kokenut usein tai hyvin usein).

Jos psyykkisiä stressioireita koskevat tutkimustulokset suhteutetaan aikaisemmissa tutkimuksissa usein käytettyyn kliinisesti merkitsevän stressin rajaan (1.75 ylittävät summamuuttujien arvot asteikolla 1–4, tutkimuksessa käytetyllä 5-portaisella asteikolla kriittinen raja 2.00), havaitaan, että vastaajista jopa 92.5 % ($n = 98$) oli kokenut kliinisesti merkitsevää psyykkistä stressiä. Ahdistuksen osalta kyseiset luvut olivat 86.8 % ($n = 92$) ja masennuksen osalta 91.6 % ($n = 98$).

Vastaajien elämäntyytyväisyyttä, onnellisuutta Suomessa ja halua palata kotimaahansa kartoittavat kysymykset tarjosivat lisäksi arvokasta tietoa vastaajien hyvinvoinnista. Elämäntyytyväisyys-summamuuttujan keskiarvo oli kohtalaisen matala: 1.76 asteikolla 1–5 ($SD = 1.09$). Vastaajista 75.5 % ($n = 80$) koki, ettei heidän elämänsä ole sellainen kuin he toivoisivat ja 79.0 % ($n = 83$) arvioi, etteivät he ole tyytyväisiä elämäänsä. Vastaajista 68.2 % ($n = 73$) oli kuitenkin onnellisia siitä, että he olivat tulleet Suomeen ja lähes kaikki vastaajat (89 %, $n = 97$) halusivat asua Suomessa myös tulevaisuudessa. Vastaajista keskimäärin joka neljäs (23.8 %, $n = 25$) toivoi, että voisi palata kotimaahansa joskus tulevaisuudessa.

7.1.2 Suomessa koetut vaikeudet

Vastaajien arviot Suomessa kokemistaan toimeentulovaikeuksista käyvät ilmi kuviosta 2. Kuten kuviosta ilmenee, vastaajat kokivat taloudellisen tilanteensa yleisesti ottaen heikoksi. Arvioidessaan toimeentulovaikeuksiaan asteikolla 1–5, kukaan vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa 1) "rahat riittävät hyvin omiin tarpeisiini ja jää ylikin". Pieni osa (3 %, $n = 3$) vastaajista arvioi, että heidän rahansa riittävät sopivasti heidän tarpeisiinsa. Vastaajista 16 % ($n = 18$) koki, että he joutuvat tinkimään jonkin verran kulutuksestaan ja noin neljännes (24 %, $n = 26$) ilmoitti joutuvansa tinkimään paljon kulutuksestaan, mutta tulevansa toimeen tuloillaan. Vastaajista selvästi suurin osa (46 %, $n = 51$) koki, että he joutuivat tinkimään paljon kulutuksestaan eivätkä he tulleet toimeen omilla tuloillaan. Yhteenvedona voidaan todeta, että vastaajista 70 % koki joutuvansa tinkimään paljon kulutuksestaan ja 86 % vähintään jonkin verran. 11 % ($n = 12$) vastaajista ei osannut arvioida taloudellista tilannettaan. Asteikolla 1–5 vastaajien kokemien toimeentulovaikeuksien keskiarvo oli 4.28 ($SD = .87$).

Kuvio 2. Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten ($N = 110$) turvapaikanhakijoiden kokemien toimeentulovaikeuksien jakauma.

Toimeentulovaikeuksien lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan suomenkielen taitoansa puhumisen, kirjoittamisen, kuullunymmärtämisen ja lukemisen osalta. Vastaajat kokivat hallitsevansa suomenkieltä keskimäärin vain vähän/ jonkin verran. Asteikolla 1–5 (ei hallitse suomenkieltä lainkaan – hallitsee erittäin hyvin) vastaajien kielitaidon keskiarvo oli 2.67 ($SD = .94$). Parittaisissa vertailuissa vastaajien kielitaidossa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja puhumisen ($M = 2.66$, $SD = .99$), kirjoittamisen ($M = 2.59$, $SD = 1.09$), kuullunymmärtämisen ($M = 2.70$, $SD = .98$) eikä lukemisen ($M = 2.70$, $SD = 1.21$) osalta. Toisin sanoen vastaajat kokivat kielitaitonsa suomen kielen eri osa-alueilla yhtä heikoksi.

Kun vastaajilta tiedusteltiin heidän rasismikokemuksistaan, selvisi että 35 % vastaajista ($n = 39$) koki joutuneensa maahanmuuttotaustansa vuoksi syrjinnän tai rasismin uhriksi Suomessa oloaikanaan. Kahdella kolmasosalla ($n = 72$) tällaisia kokemuksia ei ollut. Vastaajien kokemukset syrjinnän määrästä olivat samansuuntaisia: vastaajista 25 % kertoi, että heitä on uhattu tai heidän kimppuunsa on käyty Suomessa ja 36 % koki, että heitä on loukattu tai haukuttu maahanmuuttotaustansa takia (vastaajat olivat osittain tai täysin samaa mieltä väitteiden kanssa). Lisäksi 17 % arvioi, ettei heidän kulttuuritaustansa arvosteta Suomessa. Väitteeseen "Koen, että suomalaiset hyväksyvät minut" vastaajilla oli vaikeuksia ottaa kantaa, ja 49 % valitsi vaihtoehdon "vaikea sanoa". Syrjinnän määrää koskevista väittämistä muodostetun summamuuttujan keskiarvo oli 2.51 asteikolla 1–5 ja keskihajonta .89 ($N = 105$).

Edellä esiteltyjen yleisten akkulturaatio-ongelmien kartoittamisen lisäksi tutkimuksen erityisenä kohteena oli selvittää, millaisia oleskelun tilapäisyyteen liittyviä vaikeuksia vastaajat olivat kokeneet ja kuinka stressaavina he olivat ne kokeneet. Taulukosta 2 käy ilmi oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet, jotka olivat aiheuttaneet vastaajille paljon tai erittäin paljon stressiä ($N = 92$ – 110). Kuten taulukosta nähdään, vastaajien suurin huolenaihe oli pelko kotimaahan palauttamisesta, joka huolestutti yli 96 % vastaajista. Perheestä erossa oleminen, heikot mahdollisuudet vaikuttaa siihen, missä ja miten asuu, pitkästyminen, epävarmuus tulevaisuudesta ja huoli ulkomailla olevasta perheestä olivat aiheuttaneet yli 80 %:lle vastaajista paljon tai erittäin paljon stressiä. Lisäksi yli 60 % vastaajista oli huolestuttanut muun muassa työluvan puuttuminen, vaikeudet hoitaa asioita ilman henkilöllisyyspapereita, vaikeudet viranomaisten kanssa, opiskelumahdollisuuksien rajallisuus ja vaikeudet saada terveydenhoitoa pitkäaikaisiin

terveysongelmiin tai äkillisissä sairaustapauksissa. Yleisesti ottaen vastaajat olivatkin kokeneet erittäin paljon erilaisia vaikeuksia. Koettujen vaikeuksien määrän keskiarvo asteikolla 0–17 oli 14,75 ($SD = 3.67$, $N = 116$).

Taulukko 2. Oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet, jotka aiheuttaneet paljon tai erittäin paljon stressiä tilapäisen oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille ($N = 92–110$)¹.

Muuttuja	Aiheuttanut paljon tai erittäin paljon stressiä	
	% ²	<i>n</i>
Kotimaahan palauttamisen pelko ($N = 106$)	96,2	102
Heikot mahdollisuudet vaikuttaa siihen, missä ja miten asuu ($N = 100$)	90,0	90
Perheestä erossa oleminen ($N = 102$)	89,2	91
Pitkästyminen, tekemisen puute ($N = 102$)	89,2	91
Epävarmuus tulevaisuudesta ($N = 110$)	89,1	98
Huoli ulkomailla olevasta perheestä ($N = 92$)	87,0	80
Vaikeudet hoitaa käytännön asioita ilman henkilöllisyyspapereita ($N = 108$)	75,0	81
Työluvan puuttuminen ($N = 99$)	73,7	73
Vaikeudet viranomaisten kanssa asioimisessa (esim. poliisi ja ulkomaalaisvirasto) ($N = 100$)	68,0	68
Kykenemättömyys matkustaa ulkomaille ($N = 96$)	67,7	65
Vaikeudet saada terveydenhoitoa pitkäaikaisiin terveysongelmiin ($N = 100$)	65,0	65
Opiskelumahdollisuuksien rajallisuus ($N = 100$)	64,0	64
Vaikeudet saada terveydenhoitoa äkillisissä sairaustapauksissa ($N = 104$)	62,5	65
Vaikeudet saada tukea mielenterveyteen liittyvissä asioissa ($N = 95$)	58,9	56
Riittämättömät mahdollisuudet opiskella suomen kieltä ($N = 97$)	56,7	55
Vaikeudet saada hammashoitoa ($N = 96$)	55,2	53
Rahan riittämättömyys ruoan ostamiseen, vaatteisiin ja muihin perustarpeisiin ($N = 103$)	47,6	49

¹ *N* vaihtelee muuttujittain ja sisältää vain henkilöt, jotka kokeneet vaikeuden.

² Prosentit laskettu vastaajista, jotka kokeneet vaikeuden (muuttujan nimen perässä oleva *N*). Henkilöt, jotka eivät olleet kokeneet vaikeutta tai jotka eivät olleet vastanneet kysymykseen, on rajattu analyysien ulkopuolelle.

Mittarissa määriteltyjen 17 vaikeuden lisäksi 34 vastaajaa oli nimennyt muita vaikeuksia, joita he olivat kokeneet. Vastaajien kirjoittamat huolenaiheet jakautuivat teemoiltaan kahtia: toisaalta vastauksissa korostuivat vastaajien konkreettiset elinolosuhteet ja niitä koskevat rajoitukset ja toisaalta nykyisen elämäntilanteen epävarmuus. Elinolosuhteita koskeviksi ongelmiksi vastaajat nimesivät muun muassa vastaanottokeskuksessa asumisen, B-luvan ja vaikeudet saada virallisia dokumentteja, kuten Suomen passia tai Kela-korttia. Yleisimmin mainittu huolenaihe oli kuitenkin nykyisen elämäntilanteen epävarmuus ja se, että vastaajat joutuvat koko ajan pelkäämään, mitä tulevaisuudessa voi tapahtua. Elämäntilanteen epävarmuuteen liittyi useilla vastaajilla huoli perheenjäsenistä ja tietämättömyys perheenjäsenten olinpaikasta tai siitä, ovatko he edes elossa.

Kuten aikaisemmin on jo todettu, oleskelun tilapäisyyteen liittyvistä 17 vaikeudesta muodostettiin neljä summamuuttujaa jatkoanalyseja varten. Koska tutkimuksessa haluttiin selvittää, mitkä huolenaiheista olivat aiheuttaneet vastaajille eniten stressiä, verrattiin summamuuttujien keskiarvoja toisiinsa parittaisten t-testien avulla. Eniten huolia vastaajille olivat aiheuttaneet perhehuolet (keskiarvo 4.49 asteikolla 1–5, hajonta 1.01) sekä oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta ($M = 4.32$, $SD = .95$). Kyseiset vaikeudet erosivat tilastollisesti merkitsevästi oleskelun tilapäisyyteen liittyvistä muista vaikeuksista, mutta eivät toisistaan. Toiseksi eniten vastaajia olivat huolestuttaneet palveluiden saatavuuden ja viranomaisasioinnin vaikeudet ($M = 3.94$, $SD = .96$) ja kolmanneksi eniten opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus ($M = 3.58$, $SD = 1.21$). Molemmat summamuuttujat erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ja muista vaikeuksista. Tehtyjen testien t-arvot ja niiden tilastolliset merkitsevyydet löytyvät liitteestä 5.

7.1.3 Sosiaalinen tuki ja käytetyt stressinhallintakeinot

Vastaajien kokemuksia sosiaalisesta tuesta kartoitettiin vastaajien erilaisilta tahoilta saamalla sosiaalisen tuen määrällä ja vastaanottokeskuksesta saadulla tuella. Keskimäärin vastaajat kokivat saaneensa jonkin verran sosiaalista tukea: asteikolla 1 (ei saa tukea lainkaan) – 3 (saa tukea paljon) sosiaalisen tuen summamuuttujan keskiarvo oli 1.94 ($SD = .61$). Vastaajien sosiaalisen tuen lähteiden määrä oli kuitenkin rajallinen.

Tutkimuksessa tarkastelluista kuudesta tahosta (puoliso ja lapset, vanhemmat, muut sukulaiset, suomalaiset ystävät, muunmaalaiset ystävät ja vastaanottokeskuksen henkilökunta), vastaajien sosiaalisiin verkostoihin kuului keskimäärin 2.3 tahoja, joilta he potentiaalisesti pystyivät saamaan tukea ($SD = 1.61$). Yleisin sosiaalisen tuen lähde oli vastaanottokeskuksen henkilökunta, jolta saadun sosiaalisen tuen keskiarvo oli 2.25 asteikolla 1–3 ($SD = .79$).

Kun vastaajilta tiedusteltiin millaisissa asioissa he kokivat saaneensa apua vastaanottokeskuksista selvisi, että eniten apua vastaajat kokivat saaneensa suomen kielen opiskelussa (keskiarvo 2.27 asteikolla 1–3, $SD = .77$), turvapaikka- ja oleskelulupa-asioihin liittyvän oikeudellisen avun järjestämisessä ($M = 2.26$, $SD = .83$) ja opiskelupaikkojen selvittämisessä ($M = 2.17$, $SD = .82$). Hieman vähemmän apua vastaajat kokivat saaneensa arjessa selviytymisessä ($M = 1.97$, $SD = .80$) ja työntekoon liittyvissä asioissa ($M = 1.85$, $SD = .83$). Keskiarvoja verrattiin toisiinsa parittaisilla t-testeillä (t-arvot ja tilastolliset merkitsevyydet, ks. liite 5).

Sosiaalisen tuen saatavuuden lisäksi tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, millaisia keinoja vastaajat olivat käyttäneet kohdatessaan vaikeuksia Suomessa. Vastaajien käyttämien stressinhallintakeinojen kuvailevat tunnusluvut käyvät ilmi taulukosta 3. Koska tutkimuksessa haluttiin tietää, mitä keinoja vastaajat olivat käyttäneet eniten ja mitä vähiten, verrattiin stressinhallintakeinojen keskiarvoja toisiinsa parittaisilla t-testeillä. Testien arvot ja niiden tilastolliset merkitsevyydet on raportoitu liitteessä 6.

Vastaajien yleisimmin käyttämä stressinhallintakeino oli uskontoon turvautuminen. Kyseinen stressinhallintakeino poikkesi tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista hallintakeinoista, joten se on käytettyjen keinojen hierarkiassa sijalla 1. Seuraavaksi eniten vastaajat olivat käyttäneet suunnittelua ja aktiivista hallintaa. Suunnittelu ja aktiivinen hallinta poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista käytetyistä keinoista paitsi toisistaan ja ne sijoitettiin sijoille 2–3. Sijalla 4 on positiivinen uudelleentulkinta ja kasvu, joka poikkesi tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista stressinhallintakeinoista. Mentaalinen irrottautuminen ja välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen poikkesivat muista stressinhallintakeinoista paitsi toisistaan ja kieltämisestä. Kieltäminen ei kuitenkaan eronnut tilastollisesti merkitsevästi emotionaalisen sosiaalisen tuen hakemisesta eikä hyväksymisestä, jonka vuoksi mentaalinen

irrottautuminen ja välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen sijoitettiin sijoille 5–6 ja kieltäminen sijalle 7. Emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen ja hyväksyminen erosivat kaikista muista stressinhallintakeinoista paitsi kieltämisestä, käyttäytymisellä irrottautumisesta sekä toisistaan. Käyttäytymisellä irrottautuminen erosi tilastollisesti merkitsevästi muista hallintakeinoista paitsi emotionaalisen sosiaalisen tuen hakemisesta ja hyväksymisestä. Emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen ja hyväksyminen sijoitettiin sijoille 8–9 ja käyttäytymisellä irrottautuminen sijalle 10.

Taulukko 3. COPE-mittarin stressinhallintakeinojen kuvailevat tunnusluvut ja sijoitus käytettyjen keinojen hierarkiassa.

Stressinhallintakeino	Sijoitus käytettyjen keinojen hierarkiassa ¹	<i>N</i>	Keskiarvo	Keskihajonta	Minimi	Maksimi
Uskontoon turvautuminen	1	111	3.76	.62	1.00	4.00
Suunnittelu	2–3	108	3.49	.64	1.00	4.00
Aktiivinen hallinta		108	3.43	.68	1.00	4.00
Positiivinen uudelleentulkinta ja kasvu	4	106	3.17	.79	1.00	4.00
Mentaalinen irrottautuminen		107	2.89	.89	1.00	4.00
Välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen	5–6	106	2.88	1.01	1.00	4.00
Kieltäminen	7	102	2.73	.95	1.00	4.00
Emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen	8–9	106	2.54	1.01	1.00	4.00
Hyväksyminen		106	2.52	.99	1.00	4.00
Käyttäytymisellä irrottautuminen	10	105	2.34	1.06	1.00	4.00

¹ Stressinhallintakeinon sijoitus hierarkiassa perustuu parittaisiin t-testeihin. Hierarkiassa hallintakeinot on laitettu järjestykseen sen mukaan, kuinka paljon vastaajat ovat käyttäneet keinoja.

7.2 Sosiodemografisen taustan vaikutus henkiseen hyvinvointiin

Ennen kuin tutkimuksessa siirryttiin selittämään vastaajien henkistä hyvinvointia, tarkasteltiin vastaajien sosiodemografisten ja muiden taustatekijöiden vaikutusta vastaajien hyvinvointiin (tutkimuskysymys 4). Jatkuvien muuttujien (iän ja Suomessa vietetyn ajan) yhteyttä psyykkiseen hyvinvointiin tarkasteltiin Pearsonin korrelaatioilla. Kaksiluokkaisten muuttujien keskiarvojen eroja tarkasteltiin riippumattomien otosten kaksisuuntaisten t-testien avulla. Yksisuuntaista ANOVAA käytettiin eri koulutustaustaisten vastaajien hyvinvoinnin erojen tarkastelussa. Koska kansalaisuusmuuttujan kohdalla varianssien homogeenisuusoletus ei ollut voimassa, käytettiin kansalaisuusryhmien hyvinvoinnin erojen tarkastelussa Brown-Forsythe -testiä, jossa testisuureen vapausasteita on muunnettu siten, että se noudattaa paremmin F -jakaumaa. Analyysien tulokset löytyvät taulukosta 4. Luokiteltujen muuttujien osalta taulukosta ilmenevät lisäksi eri luokkiin kuuluvien vastaajien hyvinvoinnin keskiarvot ja keskihajonnat.

Kuten taulukosta 4 voidaan havaita sukupuolella, kansalaisuudella, koulutustaustalla, vastaajien iällä eikä heidän Suomessa viettämällään ajalla ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä hyvinvointiin. Sen sijaan vastaajien siviilisäätö ja perheen hajanaisuuden aste olivat yhteydessä hyvinvointiin: naimisissa olevat vastaajat olivat kokeneet enemmän psyykkistä stressiä kuin naimattomat, eronneet tai lesket. Samoin puolisoista ja/ tai lapsistaan erossa olevien vastaajien hyvinvointi oli heikompaa kuin puolisonsa ja lastensa kanssa yhdessä olevilla vastaajilla tai naimattomilla. Tulokset ovat johdonmukaisia kun tiedetään, että suurin osa naimisissa olevista vastaajista eli erossa perheestään. Siviilisäädyn ja perheen hajanaisuuden lisäksi vastaajien asumismuoto oli yhteydessä vastaajien psyykkiseen hyvinvointiin. Vastaanottokeskuksissa asuvat vastaajat olivat kokeneet psyykkistä stressiä enemmän kuin sukulaistensa tai ystäviensä luona yksityismajoituksessa asuvat vastaajat.

Taulukko 4. Sosiodemografisten ja muiden taustatekijöiden vaikutus henkiseen hyvinvointiin tilapäisen oleskeluluvan saaneilla afganistanilaisilla, irakilaisilla ja somalialaisilla turvapaikanhakijoilla.

Tekijä	Keskiarvo	Keskihajonta	F-arvo, t-arvo, r	p
Sukupuoli				
Mies	3.37	.93	$t(103) = -1.65$	.101
Nainen	3.79	1.19		
Kansalaisuus				
Somalialainen	3.54	1.27	Brown Forsythe $F = .25$ $df = 2, 74.064$	.783
Afganistanilainen	3.46	.80		
Irakilainen	3.35	.97		
Siviilisääty				
Naimisissa	3.75	1.04	$t(103) = -2.89$	.005
Naimaton, eronnut tai leski	3.21	.89		
Koulutustausta				
Ei koulutusta	3.57	1.05	$F(2, 98) = 1.31$	.274
Peruskoulu	3.56	.99		
Toisen asteen koulu/ korkeakoulu	3.23	.88		
Asumismuoto				
Vastaanottokeskusmajoitus	3.56	.94	$t(104) = 2.09$	.039
Yksityismajoitus	3.08	1.09		
Ydinperheen hajanaisuus				
Yhdessä puolison ja lasten kanssa/ naimaton	3.22	.94	$t(99) = -3.19$	.002
Erossa puolisoista ja/tai lapsista	3.82	.87		
Ikä			.11	.280
Suomessa vietetty aika (kk)			.02	.879

7.3 Stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin väliset yhteydet

Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa selvitettiin, mitkä vastaajien käyttämistä stressinhallintakeinoista olivat yhteydessä heidän henkiseen hyvinvointiinsa. Kuten aikaisemmin on jo todettu, tutkimuksessa oletettiin, että stressinhallintakeinojen yhteys yksilöiden hyvinvointiin riippuu hallintakeinon ja stressaavan tilanteen vuorovaikutuksesta, minkä vuoksi oli tärkeää aluksi selvittää, mitkä stressinhallintakeinot olivat merkityksellisiä tutkimushenkilöiden hyvinvoinnin kannalta. Stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä tarkasteltiin Pearsonin korrelaatioilla. Korrelaatiotarkastelulla pyrittiin vastaamaan tutkimuksen viidennen tutkimuskysymyksen ja samalla alustavasti analysoimaan, mitkä tutkimuksessa kartoitetuista stressinhallintakeinoista olivat vastaajien elämäntilanteen kannalta relevantteja keinoja, jotka on tarpeellista sisällyttää tutkimuksen seuraavassa

vaiheessa testattavaan hyvinvointia koskevaan selitysmalliin. Korrelaatiotarkastelujen tulokset näkyvät taulukosta 5.

Kuten taulukosta 5 käy ilmi, kieltäminen, käyttäytymisellä irrottautuminen ja mentaalinen irrottautuminen olivat yhteydessä vastaajien psyykkiseen stressiin. Mitä enemmän vastaajat olivat käyttäneet kyseisiä stressinhallintakeinoja, sitä enemmän he olivat kokeneet psyykkistä stressiä. Sen sijaan aktiivisella hallinnalla, suunnittelulla, välineellisen tai emotionaalisen sosiaalisen tuen hakemisella, positiivisella uudelleentulkinnalla ja kasvulla, hyväksymisellä tai uskoon turvautumisella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä psyykkiseen stressiin.

Taulukko 5. Psyykkisen stressin ja stressinhallintakeinojen väliset Pearsonin korrelaatiot tilapäisen oleskeluluvan saaneilla afganistanilaisilla, irakilaisilla ja somalialaisilla turvapaikanhakijoilla ($N = 102-111$).

Muuttuja	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. Psyykkinen stressi	1										
2. Aktiivinen hallinta	.04	1									
3. Suunnittelu	.05	.53**	1								
4. Välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen	.11	.23*	.31**	1							
5. Emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen	.01	.20*	.34**	.62**	1						
6. Positiivinen uudelleentulkinta ja kasvu	.12	.25**	.42**	.43**	.36**	1					
7. Hyväksyminen	.14	.12	.10	.17	.14	.41**	1				
8. Uskontoon turvautuminen	.07	.33**	.32**	.25*	.12	.23*	.07	1			
9. Kieltäminen	.47**	.12	.18	.36**	.29**	.23*	.12	.15	1		
10. Käyttäytymisellä irrottautuminen	.22*	.06	.17	.31**	.25*	.24*	.47**	.23*	.31**	1	
11. Mentaalinen irrottautuminen	.29**	.28**	.25*	.29**	.28**	.33**	.31**	.22*	.27**	.23*	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, kaksisuuntainen testaus (parittainen poisto)

Koska analyysien perusteella tutkimushenkilöiden hyvinvoinnin kannalta relevantteja stressinhallintakeinoja olivat kieltäminen, käyttäytymisellä irrottautuminen ja mentaalinen irrottautuminen, sisällytettiin kyseiset stressinhallintakeinot tutkimuksen seuraavassa vaiheessa testattavaan hyvinvointia koskevaan selitysmalliin.

7.4 Henkistä hyvinvointia selittävät tekijät

Vastaajien kokemien yleisten akkulturaatio-ongelmien (toimeentulovaikeuksien, kielitaidon ja rasismikokemusten), oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien sekä sosiaalisen tuen ja käytettyjen stressinhallintakeinojen yhteyttä vastaajien henkiseen hyvinvointiin tarkasteltiin hierarkkisen regressioanalyysin avulla. Hierarkkinen regressioanalyysi perustuu korrelaatioihin (kahden muuttujan välisiin lineaarisiin yhteyksiin). Menetelmänä sitä voidaan pitää kuitenkin korrelaatiotutkimusta sofistikoituneempana, sillä regressioanalyysissä voidaan tarkastella useiden eri selittävien muuttujien yhteyttä selitettävään muuttujaan kun muiden muuttujien vaikutukset on vakioitu (Pallant, 2005, 140).

Mallin ensimmäisellä askeleella malliin asetettiin akkulturaatioon yleisesti liittyvät tekijät (koetut toimeentulovaikeudet, rasismikokemukset ja suomenkielen taito). Koska rasismin osalta haluttiin tietää, ovatko rasismikokemukset kokemusten määrästä riippumatta yhteydessä hyvinvointiin, mitattiin rasismia mallissa dikotomisella muuttujalla. Toisella askeleella malliin lisättiin oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet, ja kolmannella askeleella vastaajien käyttämät stressinhallintakeinot (kieltäminen, käyttäytymisellä irrottautuminen ja mentaalinen irrottautuminen) sekä vastaajien saama sosiaalinen tuki. Koska useissa tutkimuksissa tärkeiksi sosiodemografisiksi tekijöiksi havaitut ikä, sukupuoli, koulutustausta ja maassa vietetyn ajan pituus eivät tässä tutkimuksessa olleet yhteydessä vastaajien henkiseen hyvinvointiin (ks. luku 7.2), ei kyseisiä taustatekijöitä sisällytetty malliin, sillä ne olisivat rasittaneet muutenkin raskasta selitysmallia entisestään. Henkisen hyvinvoinnin mittarina käytettiin psyykkisten stressioireiden (masennuksen ja ahdistuksen) määrää.

Ennen varsinaisen regressiomallin muodostamista tarkasteltiin selittävien tekijöiden välisiä yhteyksiä ja niiden yhteyttä vastaajien kokemaan psyykkiseen stressiin Pearsonin

korrelaatioilla. Jotta korrelaatiotarkasteluiden tulokset olisivat suoraan verrattavissa regressioanalyysin tuloksiin, ei analyyseihin otettu mukaan henkilöitä, jotka eivät olleet vastanneet kaikkiin mallissa tarkasteltuihin muuttujiin (*listwise deletion*). Tästä johtuen stressinhallintakeinojen ja hyvinvoinnin väliset korrelaatiot eroavat hieman taulukossa 5 esitellyistä tuloksista, joissa puuttuvat havainnot on poistettu pareittain.

Kaikki korrelaatiokertoimet on raportoitu liitteessä 7. Kuten liitteestä käy ilmi, selittävien muuttujien välillä ei ollut havaittavissa multikollinearisuutta, joka olisi saattanut tuoda ongelmia lineaarisen regressiomallin käytölle (Pallant, 2005, 142–143). Korkein selittävien muuttujien välinen korrelaatio oli .55, joten se jäi reilusti alle Pallantin (2005, 142) mainitseman kriittisen .9 rajan.

Taulukosta 6 käy ilmi regressioanalyysin tulokset. Kuten taulukosta nähdään mallin ensimmäisellä askeleella tarkastelluilla tekijöillä: suomenkielen taidolla, koetuilla toimeentulovaikeuksilla ja vastaajien rasismikokemuksilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Mallin ensimmäisen askeleen kokonaisselitysosuus oli erittäin matala (korjattu $R^2 = -.02$), mikä tarkoittaa sitä, että edellä mainituilla muuttujilla pystyttiin selittämään vain vähän vastaajien henkisen hyvinvoinnin vaihteluista.

Kun malliin lisättiin toisella askeleella oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet, parani mallin kokonaisselitysosuus merkitsevästi (Korjattu $R^2 = .11$, $p < .01$). Oleskelun tilapäisyyteen liittyvistä vaikeuksista perhehuolilla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys vastaajien psyykkisiin stressioireisiin ($B = .24$, $p < .05$). Mitä enemmän vastaajat olivat kokeneet perhehuolia, sitä alhaisempi heidän hyvinvointinsa oli. Perhehuolien vaikutus vastaajien hyvinvointiin pysyi merkitsevänä mallin loppuun saakka. Oleskelun tilapäisyyteen liittyvillä muilla vaikeuksilla (opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus; oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta; palveluiden saatavuuden ja viranomaisasioinnin vaikeudet) ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vastaajien henkiseen hyvinvointiin mallin toisella askeleella.

Mallin kolmannessa vaiheessa lisätyllä kieltämisellä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys vastaajien psyykkiseen stressiin ($B = .45$, $p < .001$). Mitä enemmän vastaajat olivat käyttäneet kieltämistä stressinhallintakeinona, sitä enemmän he olivat kokeneet

psykkistä stressiä. Sen sijaan vastaajien saamalla sosiaalisella tuella, käyttäytymisellä irrottautumisella eikä mentaalisisällä irrottautumisella ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä hyvinvointiin. Lopullisessa mallissa oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta olivat myös tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä psyykkisiin stressioireisiin ($B = .29, p < .05$).

Kun regressioanalyysin lopullisessa mallissa tarkasteltiin oleskelun tilapäisyyteen liittyviä vaikeuksia, rasismikokemuksia, koettuja toimeentulovaikeuksia, suomenkielen taitoa, käytettyjä stressinhallintakeinoja ja sosiaalisen tuen saatavuutta yhtä aikaa, selitti malli 32 prosenttia vastaajien henkisen hyvinvoinnin vaihteluista. Lopullisessa mallissa vastaajien psyykkistä stressiä selittivät parhaiten kieltäminen ($\beta = .44, p < .001$), oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta ($\beta = .28, p < .05$) sekä perhehuolet ($\beta = .20, p < .05$) (ks. taulukko 6).

Yhteenvedon voidaan todeta, että Pearsonin korrelaatioiden ja hierarkkisen regressioanalyysin perusteella hypoteesit 1, 2, 3 ja 5 eivät saaneet tutkimuksessa vahvistusta. Oletusten vastaisesti koetut toimeentulovaikeudet, rasismikokemukset, vastaajien suomenkielen taito tai vastaajien saama sosiaalinen tuki eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Sen sijaan hypoteesi 4 sai tutkimuksessa vahvistusta: mitä enemmän tutkimushenkilöt olivat kokeneet oleskelun tilapäisyyteen liittyviä vaikeuksia, sitä enemmän he olivat kokeneet psyykkistä stressiä. Pearsonin korrelaatioilla tarkasteltuna kaikki oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Hierarkkisessa regressioanalyysissä sekä perhehuolet että oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta selittivät vastaajien psyykkistä stressiä tilastollisesti merkitsevällä tasolla.

Taulukko 6. Hierarkkinen regressioanalyysi tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaisten ja somalialaisten psyykkistä hyvinvointia selittävistä tekijöistä ($N = 76$).

Muuttuja	Askel 1			Askel 2			Askel 3		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Suomenkielen taito	-.04	.12	-.03	-.03	.12	-.03	.02	.11	.02
Koetut toimeentulovaikeudet	.10	.13	.08	.01	.12	.01	-.03	.11	-.03
Rasismikokemukset	.14	.23	.07	.19	.23	.09	.02	.20	.01
Opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus				-.01	.10	-.01	.01	.09	.01
Perhehuolet				.24	.11	.24*	.20	.10	.20*
Oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta				.23	.13	.22	.29	.12	.28*
Palveluiden saatavuuden ja viranomaisasioinnin vaikeudet				.11	.13	.11	.04	.12	.04
Sosiaalinen tuki							-.09	.16	-.06
Kieltäminen							.45	.10	.44***
Käyttäytymisellä irrottautuminen							.06	.10	.06
Mentaalinen irrottautuminen							.13	.11	.11
Korjattu R ²			-.02			.11			.32
R ² muutos			.02			.16**			.22***

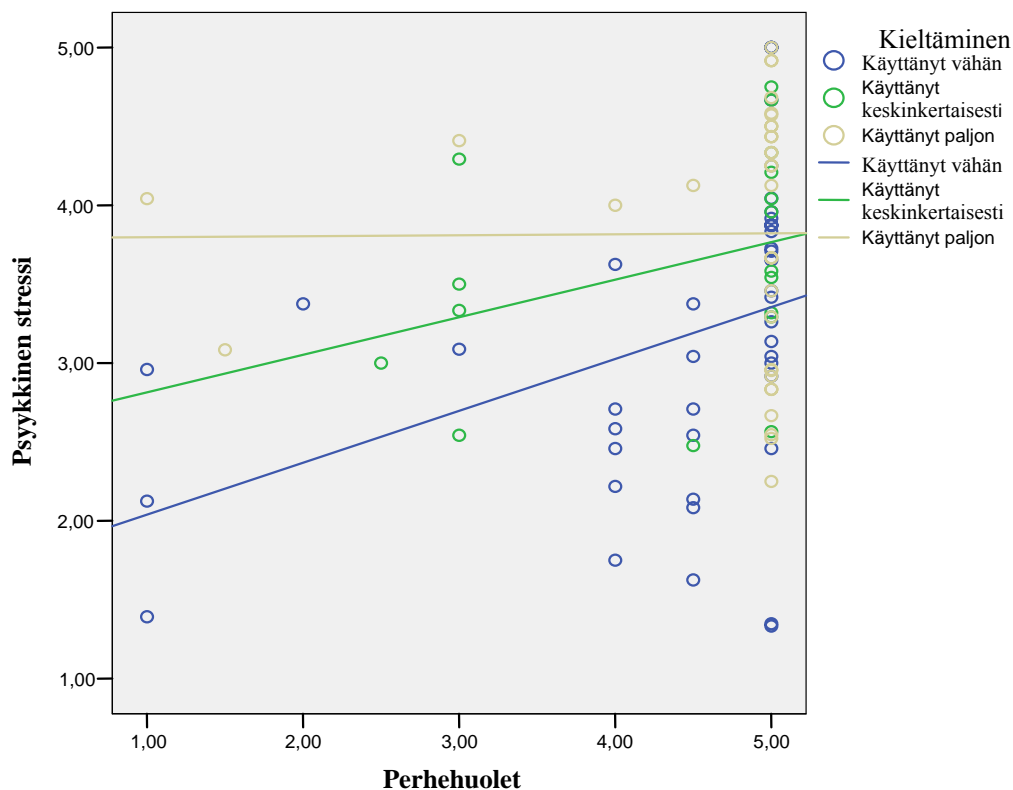
Selitettävä muuttuja: psyykinen stressi

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

7.5 Oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien ja suojaavien tekijöiden yhdysvaikutukset henkiseen hyvinvointiin

Tutkimuksen lopuksi pyrittiin selvittämään, selviävätkö ihmiset erilailla oleskelun tilapäisyyteen liittyvistä vaikeuksista riippuen siitä, mitä stressinhallintakeinoja he olivat käyttäneet tai kuinka paljon sosiaalista tukea he olivat saaneet (tutkimuskysymys 7). Kysymykseen vastaamiseksi tutkimuksessa muodostettiin interaktiotermi oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien (4 kpl) ja erilaisten stressinhallintakeinojen (10 kpl) välillä, sekä vaikeuksien ja sosiaalisen tuen välillä. Vaikka interaktiotermien yhtäaikaista testaamista osana edellä esiteltyä hierarkkista regressioanalyysia olisi tarjonnut sofistikoituneen analyysimenetelmän kysymykseen vastaamiseksi, olisi se kuitenkin vaatinut huomattavasti enemmän tilastollista voimaa kuin mitä tutkimuksen otoskoolla pystyttiin saavuttamaan. Tämän vuoksi yhdysvaikutuksia tarkasteltiin omilla pienemmissä regressioanalyysissä. Ensimmäisessä vaiheessa malleihin asetettiin oleskelun tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet yksi kerrallaan sekä yksi stressinhallintakeino tai sosiaalinen tuki. Toisella askeleella malleihin lisättiin kyseisten muuttujien välinen interaktiotermi. Aiken ja Westin suositusten mukaisesti (1991; ref. Tabachnick & Fidell, 2005, 157) kaikki selittävät muuttujat keskitettiin multikollineaarisuuden välttämiseksi ennen interaktioiden laskemista.

Perhehuolilla ja kieltämisellä ($\beta = -.21, p < .05$) sekä perhehuolilla ja mentaalilla irrottautumisella ($\beta = -.76, p < .05$) oli yhdysvaikutus psyykkiseen stressiin. Hypoteesin 6 vastaisesti sosiaalisella tuella ei ollut moderoivaa vaikutusta koettujen vaikeuksien ja hyvinvoinnin väliseen suhteeseen. Löydettyjen yhdysvaikutusten tulkitsemiseksi vastaajat jaettiin kolmeen ryhmään sen mukaan, kuinka paljon he olivat käyttäneet kieltämistä tai mentaalista irrottautumista. Ryhmään 1 kuuluvat henkilöt olivat käyttäneet kieltämistä tai mentaalista irrottautumista vähän, ryhmään 2 kuuluvat henkilöt keskinkertaisesti ja ryhmään 3 kuuluvat henkilöt paljon. Kokonaisaineiston pienuuden takia aineisto pyrittiin jakamaan määrällisesti tasan kolmeen osaan käyttämällä SPSS:n Visual Bander -toimintoa.

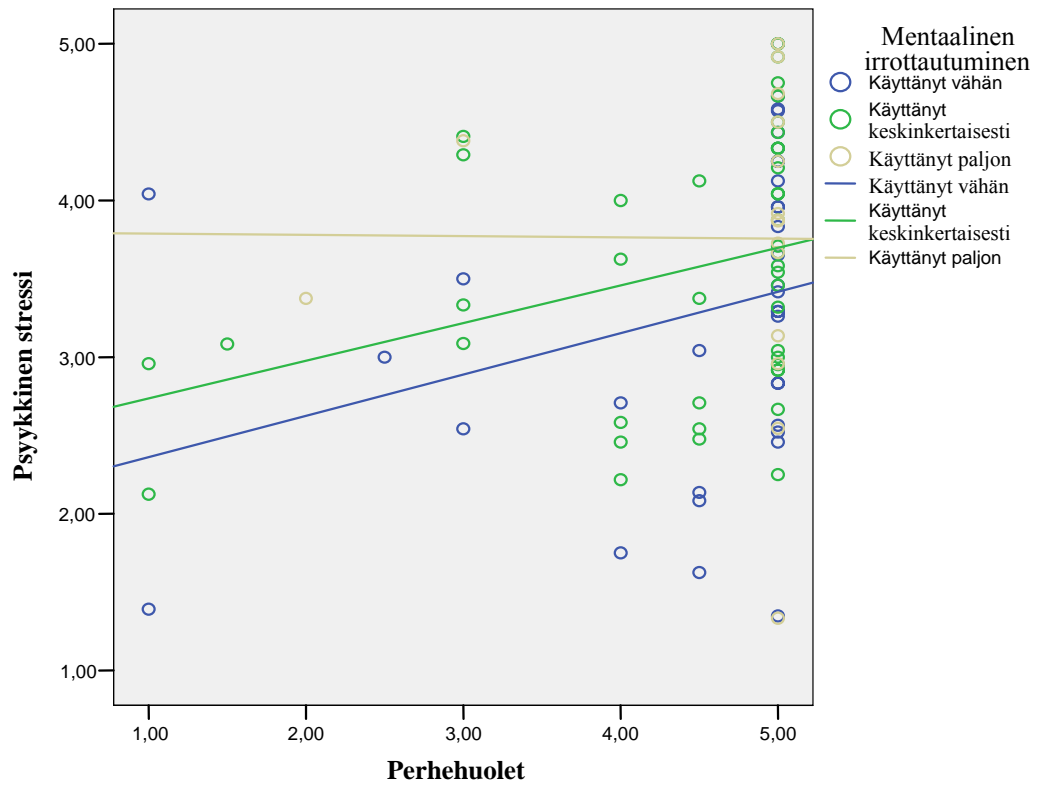

Kuvio 3. Kieltämisen ja perhehuolien yhdysvaikutus psyykkiseen stressiin.

Kuviosta 3 voidaan nähdä perhehuolien ja kieltämisen yhdysvaikutus psyykkiseen stressiin. Niillä vastaajilla, jotka olivat käyttäneet kieltämistä vähän tai keskinkertaisesti perhehuolet ennustivat suurempia stressioireita. Sen sijaan vastaajilla, jotka olivat käyttäneet kieltämistä paljon stressinhallintakeinonaan, tällaista yhteyttä ei ollut havaittavissa. Kuviossa 4 esitettyjen perhehuolien ja mentaalisen irrottautumisen yhdysvaikutus oli samansuuntainen. Vastaajilla, jotka olivat turvautuneet mentaaliseen irrottautumiseen vain vähän tai keskinkertaisesti, perhehuolet olivat yhteydessä lisääntyneisiin stressioireisiin. Aivan kuten kieltämisen osaltakin, tällaista yhteyttä ei kuitenkaan ollut henkilöillä, jotka olivat käyttäneet paljon mentaalista irrottautumista.

Interaktioanalyysien tulokset täydentävät mielenkiintoisella tavalla luvussa 7.3 esiteltyjä stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin välisiä suhteita koskevia tuloksia. Tutkimustulosten perusteella näyttäisikin siltä, että vaikka kieltämistä ja mentaalista irrottautumista ei voida pitää itsessään positiivisina stressinhallintakeinoina, näyttäisivät

ne kuitenkin suojaavan vastaajia perhehuolien aiheuttamalta psyykkiseltä stressiltä, jos niitä käytetään paljon.

Kuvio 4. Mentaalisen irrottautumisen ja perhehuolien yhdysvaikutus psyykkiseen stressiin.

8 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin tilapäisen oleskeluluvan saaneiden afganistanilaisten, irakilaiden ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden hyvinvointia ja psykologista sopeutumista Suomessa. Tutkimukselle asetettiin kaksi tavoitetta. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää, miten tilapäisen oleskeluluvan saaneet afganistanilaiset, irakilaiset ja somalialaiset turvapaikanhakijat voivat Suomessa, millaisia vaikeuksia he ovat kokeneet, millaisia keinoja he ovat käyttäneet hallitakseen nykyistä elämäntilannettaan ja kuinka paljon sosiaalista tukea he kokevat saaneensa. Tutkimuksen toisena tavoitteena oli selvittää, miten tutkittavien kokemat vaikeudet, kokemukset sosiaalisesta tuesta ja käyttämät hallintakeinot ovat yhteydessä tutkittavien psyykkiseen hyvinvointiin.

8.1 Pohdintaa keskeisistä tutkimustuloksista

Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden henkisen hyvinvoinnin tila tutkimushetkellä oli huolestuttava. Vastajat kertoivat kokeneensa paljon psyykkisiä stressioireita, kuten alakuloisuutta, vaikeuksia saada unta tai nukkua sekä kauhu- ja paniikkikohtauksia. Yksinäisyys, asioista liikaa huolestuminen ja toivottomuuden tunteet tulevaisuuden suhteen olivat myös yleisiä oireita vastaajilla. Kun tämän tutkimuksen psyykkisiä stressioireita koskevat tulokset suhteutettiin aikaisemmissa tutkimuksissa usein käytettyyn kliinisesti merkitsevän stressin rajaan, havaittiin, että vastaajista jopa 92.5 prosenttia oli kokenut kliinisesti merkitsevää psyykkistä stressiä. Vaikka psyykkisten stressioireiden määrää voidaan pitää erittäin korkeana, myös muissa turvapaikanhakijoita koskevissa tutkimuksissa (esim. Gerritsen ym., 2006) on raportoitu korkeita arvoja. Lisäksi Australiassa tilapäisen suojelun viisumin saaneiden henkilöiden hyvinvointia käsittelevässä tutkimuksessa (Momartin ym., 2006) on saatu tämän tutkimuksen kanssa hyvin samankaltaisia tuloksia.

Tutkittavien nykyinen elämäntilanne näyttäytyi tutkimuksessa erittäin haastavana. Vastajat olivat kokeneet Suomessa sekä oleskelun tilapäisyyteen liittyviä erityisiä vaikeuksia että akkulturaatioprosessiin liittyviä yleisiä vaikeuksia, kuten kielivaikeuksia

ja rasismia. Kun tutkimuksessa tarkasteltiin oleskelun tilapäisyyteen liittyviä vaikeuksia, havaittiin, että eniten huolia vastaajille olivat aiheuttaneet perhehuolet sekä oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta. Tulevaisuutta koskevaan epävarmuuteen liittyi keskeisesti pelko kotimaahan palauttamisesta, joka oli huolestuttanut yli 96 % vastaajista. Toiseksi eniten vastaajia olivat huolestuttaneet palveluiden saatavuuden ja viranomaisasioinnin vaikeudet ja kolmanneksi eniten opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus.

Oleskelun tilapäisyyteen liittyvillä vaikeuksilla oli suora yhteys vastaajien psyykkisiin oireisiin: mitä enemmän vastaajat olivat kokeneet kyseisiä vaikeuksia, sitä enemmän he olivat kokeneet psyykkistä stressiä. Kun oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien suhdetta hyvinvointiin tarkasteltiin yhtä aikaa yleisten akkulturaatiovaikeuksien, sosiaalisen tuen saatavuuden ja vastaajien käyttämien stressinhallintakeinojen kanssa, selittivät perhehuolet sekä oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta vastaajien psyykkistä stressiä. Tutkimustulokset ovat tutkimuksen oletusten ja teorian mukaisia. Tutkimustulosten perusteella perheestä erossa olemisen aiheuttama huoli, oleskeluluvan asettamat rajoitukset vastaajien toimintamahdollisuuksille ja epävarmuus siitä, mitä tulevaisuudessa tulee tapahtumaan, voidaankin nähdä erittäin suurina riskitekijöinä tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnille.

Oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien lisäksi turvapaikanhakijat olivat kohdanneet Suomessa useita akkulturaatioon yleisesti liittyviä vaikeuksia. Vastaajista 35 % oli joutunut maahanmuuttotaustansa vuoksi syrjinnän tai rasismien uhriksi Suomessa oloaikanaan. Samoin toimeentulovaikeudet olivat yleisiä vastaajien keskuudessa. Vastaajien sosiokulttuurinen sopeutuminen oli myös vielä alkutekijöissään, sillä vastaajat kokivat hallitsevansa suomenkieltä keskimäärin vain vähän tai jonkin verran.

Vaikka aikaisemmissa tutkimuksissa maahanmuuttajien kokemien toimeentulovaikeuksien, rasismikokemusten ja puutteellisen kielitaidon on havaittu olevan yhteydessä maahanmuuttajien psyykkiseen stressiin, tässä tutkimuksessa kyseisten tekijöiden ja hyvinvoinnin välillä ei löytynyt yhteyksiä. Kyseinen tutkimustulos on yllättävä ja ristiriidassa tutkimuksen hypoteesien kanssa. Se, ettei tässä tutkimuksessa yhteyksiä löytynyt, voi johtua useista tekijöistä. Jos tutkimustulosten

arvioinnissa otetaan huomioon tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden tilapäisluonteinen ja eristetty elämäntilanne, voidaan kuitenkin esittää epäily, että akkulturaatioon yleisesti liittyvät vaikeudet eivät ehkä heidän elämäntilanteessaan ole suhteessa yhtä vakavia ja henkistä tasapainoa uhkaavia kuin nimenomaan tilapäisyyteen ja perheestä erossa olemiseen akuutimmin liittyvät vaikeudet. Perustellulta tuntuisikin olettaa, että esimerkiksi vastaajien puutteellisen kielitaidon yhteys hyvinvointiin ei välttämättä nouse esiin, jos samanaikaisesti vastaaja joutuu kohtaamaan omaansa ja läheistensä hyvinvointiin välittömästi vaikuttavia tekijöitä.

Puutteellisen kielitaidon ja toimeentulovaikeuksien osalta voidaan lisäksi pitää mahdollisena, että kyseisten stressitekijöiden vaikutus hyvinvointiin voi näkyä vasta pitemmän ajan kuluessa. Muun muassa venäläisten ja virolaisten sopeutumista Suomessa tarkastelleessa pitkittäistutkimuksessa (Jasinskaja-Lahti, 2008) havaittiin, että vaikka kielitaidolla mitattu maahanmuuttajien sosiokulttuurinen sopeutuminen ei vaikuttanut maahanmuuttajien psykologiseen hyvinvointiin mittauksen ensimmäisellä kerralla, ennusti sosiokulttuurinen sopeutuminen parempaa psykologista sopeutumista kahdeksan vuotta myöhemmin. Kyseisen tutkimuksen mukaan sosiokulttuurisen sopeutumisen vaikutus maahanmuuttajien hyvinvoinnille voikin olla viivästynyt (*delayed effect*), ja yksilöiden psykologiset reaktiot akkulturaatiokokemuksiin voivat seurata vasta pitkän ajan kuluessa kun yksilö arvioi onnistumisiaan ja epäonnistumisiaan eri akkulturaation osa-alueilla (Jasinskaja-Lahti, 2008). Lisäksi on mahdollista, että hyvinvoinnin ja kielitaidon sekä toimeentulovaikeuksien välillä ei ilmennyt tässä tutkimuksessa yhteyttä, koska vastaajien kielitaidoissa ja toimeentulovaikeuksissa ei ollut kovin suurta hajontaa.

Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden sosiodemografiset ja muut taustatekijät vaikuttivat myös osaltaan vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Naimisissa olevat vastaajat olivat kokeneet enemmän psyykkistä stressiä kuin naimattomat, eronneet tai lesket. Samoin puolisoista ja/ tai lapsistaan erossa olevien vastaajien hyvinvointi oli heikompaa kuin puolisonsa ja lastensa kanssa yhdessä olevilla vastaajilla tai naimattomilla. Tulokset ovat johdonmukaisia aikaisemman tutkimuksen ja edellä esitettyjen tulosten kanssa kun tiedetään, että suurin osa naimisissa olevista vastaajista eli erossa perheestään. Perheen merkitys vastaajien hyvinvoinnille näyttäytykin tutkimuksessa erittäin merkittävänä, sillä vastaajien perheeseen liittyvien huolien lisäksi

konkreettinen ydinperheestä erossa oleminen ennusti psyykkistä stressiä. Siviilisäädyn ja perheen hajanaisuuden lisäksi vastaajien asumismuoto oli yhteydessä vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Vastaanottokeskuksissa asuvat vastaajat olivat kokeneet psyykkistä stressiä enemmän kuin sukulaistensa tai ystäviensä luona yksityismajoituksessa asuvat. Vaikka turvapaikanhakijoiden konkreettisten elinolosuhteiden yhteyksiä hyvinvointiin ei ole juurikaan tutkimuksissa tarkasteltu, on perusteltua olettaa, että pitkäaikainen asuminen laitosmaisissa vastaanottokeskuksissa, joissa asukkaat vaihtuvat, voi olla erittäin stressaavaa. Tätä näkemystä tukevat myös vastaajien avokysymyksiin kirjoittamat tekstit, joissa vastaajat korostivat vastaanottokeskuksissa asumisen raskautta.

Stressin ja stressinhallinnan lähtökohdista käsin tutkimuksessa tarkasteltiin myös tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden sosiaalisen tuen saatavuutta ja heidän käyttämiään stressinhallintakeinoja. Vastaajat kokivat keskimäärin saaneensa jonkin verran sosiaalista tukea. Sosiaalisen tuen lähteiden määrä oli kuitenkin rajallinen ja yleisin sosiaalisen tuen lähde oli vastaanottokeskuksen henkilökunta. Koska sosiaalisten tukiverkostojen on useissa tutkimuksissa (esim. Finch & Vega, 2003) havaittu edistävän sekä suoraan että välillisesti maahanmuuttajien hyvinvointia, tarkasteltiin tässä tutkimuksessa toisaalta sosiaalisen tuen suoraa vaikutusta hyvinvointiin ja toisaalta sen moderoivaa vaikutusta oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien ja hyvinvoinnin välisissä suhteissa.

Oletusten vastaisesti sosiaalinen tuki ei ollut yhteydessä vastaajien hyvinvointiin. Tutkimustulosta voivat selittää useat eri tekijät. Vaikka vastaajat olivat saaneet jonkin verran sosiaalista tukea eri tahoilta ja erityisesti vastaanottokeskuksen henkilökunnalta, on tärkeä huomata, että lähipiiristä saatu sosiaalinen tuki oli vastaajilla vähäistä. Useat tutkittavat olivat lisäksi erossa aviopuolisoistaan ja lapsistaan, joita voidaan pitää keskeisinä sosiaalisen tuen lähteinä. Mahdollista on myös se, että vastaajien haastavasta elämäntilanteesta johtuen he eivät välttämättä ole osanneet käyttää tarjolla olevaa tukea.

Stressinhallintakeinojen ja vastaajien henkisen hyvinvoinnin välisten suhteiden tarkastelu paljasti mielenkiintoisia tuloksia. Tutkimuksessa stressinhallintakeinoja mitattiin kymmenellä eri skaalalla, jotka kuvasivat vastaajien käyttämiä ongelma- ja tunnekeskeisiä keinoja sekä joitakin ns. mahdollisesti vähemmän hyödyllisiä keinoja,

kuten kieltämistä. Vastaajien yleisimmin käyttämä stressinhallintakeino oli uskontoon turvautuminen. Seuraavaksi eniten vastaajat olivat käyttäneet suunnittelua ja aktiivista hallintaa. Koska vastaajat olivat kotoisin pääosin islaminuskoisista maista, joissa uskonto kuuluu olennaisena osana jokapäiväiseen elämään, on ymmärrettävää, että vastaajat olivat turvautuneet uskontoon myös kohdatessaan vaikeuksia.

Huomionarvoista on kuitenkin se, että vaikka vastaajien vaikutusmahdollisuuksia heidän nykyisessä elämäntilanteessaan voidaan pitää osittain rajattuina, olivat vastaajat aktiivisesti pyrkineet hallitsemaan nykyistä elämäänsä turvautumalla aktiivisiin stressinhallintakeinoihin.

Kun tutkimuksessa tarkasteltiin vastaajien käyttämien stressinhallintakeinojen ja henkisen hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä havaittiin, että kieltäminen, käyttäytymisellä irrottautuminen ja mentaalinen irrottautuminen olivat yhteydessä lisääntyneisiin stressioireisiin. Mitä enemmän vastaajat olivat käyttäneet kyseisiä vältteleviä stressinhallintakeinoja, sitä enemmän he olivat kokeneet psyykkistä stressiä.

Välttelevien stressinhallintakeinojen käytön onkin aikaisemmissa tutkimuksissa usein havaittu ennustavan psykologisen sopeutumisen ongelmia (esim. Ward & Kennedy, 2001). Stressiä aiheuttavien olosuhteiden kieltäminen ja muiden asioiden tekeminen sen vuoksi, ettei tarvitsisi ajatella stressiä aiheuttavaa tekijää, voi hyvinvoinnin kannalta olla haitallista.

Koska stressinhallintakeinon tehokkuus suojella yksilön hyvinvointia riippuu kuitenkin yksilön ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta, voivat myös välttelevät stressinhallintakeinot, kuten kieltäminen, olla myös hyödyllisiä tietyissä tilanteissa (Lazarus, 1993). Stressinhallintakeinojen monimuotoisuus paljastuikin tässä tutkimuksessa kun tarkasteltiin oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien ja hallintakeinojen yhdysvaikutusta psyykkiseen stressiin. Tutkimuksessa havaittiin, että niillä vastaajilla, jotka olivat käyttäneet kieltämistä tai mentaalista irrottautumista vähän tai keskinkertaisesti perhehuolet ennustivat suurempia stressioireita. Sen sijaan vastaajilla, jotka olivat käyttäneet kieltämistä tai mentaalista irrottautumista paljon, tällaista yhteyttä ei ollut havaittavissa. Tutkimustulosten perusteella näyttäisikin siis siltä, että vaikka kieltämistä ja mentaalista irrottautumista ei voida pitää itsessään hyvinvointia suojaavina stressinhallintakeinoina, näyttäisivät ne kuitenkin suojaavan vastaajia perhehuolien aiheuttamalta psyykkiseltä stressiltä, jos niitä käytetään paljon.

Muut tutkimuksessa tarkastellut stressinhallintakeinot (aktiivinen hallinta, suunnittelu, välineellisen tai emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen, positiivinen uudelleentulkinta ja kasvu, hyväksyminen ja uskoon turvautuminen) eivät olleet yhteydessä vastaajien henkiseen hyvinvointiin. Mielenkiintoista onkin, että millään vastaajien käyttämistä stressinhallintakeinoista ei ollut vastaajien hyvinvointia suojaavaa suoraa vaikutusta. Huomionarvoista on myös se, että vaikka vastaajat olivat turvautuneet paljon uskoon ja aktiivisiin stressinhallintakeinoihin, kyseisten keinojen käyttäminen ei kuitenkaan vaikuttanut heidän henkiseen hyvinvointiinsa. Syitä tähän voi olla monia. Uskonnon osalta voidaan esimerkiksi olettaa, että koska uskonto on osa vastaajien jokapäiväistä elämää, ei sillä välttämättä ole erityistä suojaavaa vaikutusta vaikka siihen turvauttaisiin myös stressaavissa tilanteissa. Toisaalta taas aktiivisten hallintakeinojen osalta voidaan pohtia, ovatko tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden elämäntilanteet mahdollisesti sellaisia, että niihin on hankalaa vaikuttaa aktiivisella toiminnalla. Instrumentaalisen ja emotionaalisen sosiaalisen tuen hakemisen osalta on lisäksi todennäköistä, että vastaajien sosiaalisten verkostojen rajallisuus vaikuttaa vastaajien mahdollisuuksiin hakea ja/tai saada sosiaalista tukea.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että stressinhallintakeinot voivat vaikuttaa hyvinvointiin monin tavoin. Tutkimus antoi viitteitä siitä, että sama keino voi tietyissä yhteyksissä toimia positiivisena stressinhallintakeinona ja toisissa negatiivisena. Tutkimustulokset tukevatkin useiden stressitutkijoiden (mm. Lazarus, 1993) esittämää ajatusta siitä, että mitään stressinhallintakeinoa ei voida pitää hyvinvoinnin kannalta *a priori* tehokkaana. Lisäksi tämän tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että stressinhallintakeinojen tehokkuus suojella yksilöiden hyvinvointia voi riippua myös siitä, kuinka paljon kyseistä keinoa on käytetty.

Yhteenvedon voidaan todeta, että kun oleskelun tilapäisyyteen liittyviä vaikeuksia, rasismikokemuksia, koettuja toimeentulovaikeuksia, suomenkielen taitoa, käytettyjä stressinhallintakeinoja ja sosiaalisen tuen saatavuutta tarkasteltiin samanaikaisesti, vastaajille psyykkistä stressiä aiheuttivat eniten oleskeluluvan rajoitukset, epävarmuus tulevaisuudesta sekä perhehuolet. Lisäksi tilanteen kieltäminen heikensi entisestään vastaajien hyvinvointia.

8.2 Menetelmällisiä huomioita

Tämän tutkimuksen tulosten luotettavuuden ja yleistettävyyden arvioimiseksi on tärkeää arvioida lyhyesti tutkimuksen kokonaisotoksen edustavuutta. Tutkimukseen vastanneista henkilöistä 41.0 % oli afganistanilaisia, 25.6 % irakilaisia ja 33.3 % somalialaisia. Vastaanottokeskuksista saatujen tietojen mukaan vastaavat luvut perusjoukossa olivat 33.4 %, 28.8 % ja 37.7 %. Vastaajat vastasivat näin ollen melko hyvin perusjoukon kansallisuuskokoon. Vastaanottokeskuksissa asuvat vastaajat olivat aineistossa hieman yliedustettuina, sillä 78.6 % vastaajista ja 63.6 % perusjoukosta asui vastaanottokeskuksissa. Tähän vinoumaan on oletettavasti vaikuttanut tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä. Vastaajien ikäjakauma vastasi perusjoukon ikäjakaumaa melko hyvin: vastaajien keski-ikä oli 30.3 vuotta, kun se perusjoukossa oli noin 28.3 vuotta. Sukupuolijakaumalta aineisto oli kuitenkin lievästi vinoutunut: vastaajista 18.8 % oli naisia, kun vastaava luku perusjoukosta oli 14.8 %. Vaikka tutkimuksen kokonaisotos oli joiltakin osin hieman vinoutunut, vastasi otos melko hyvin sosiodemografiselta taustaltaan perusjoukkoa.

Vastaanottokeskusten työntekijöiden kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella voidaan lisäksi tehdä varovainen oletus, että vastaajat edustivat hyvinvoinniltaan keskimääräisesti tilapäisen oleskeluluvan saaneita henkilöitä. Vastaanottokeskusten työntekijöiden mukaan ainakin osa mielenterveysongelmista kärsivistä kohderyhmäläisistä ei vastannut kyselyyn. Toisaalta taas yksityismajoituksessa asuvat kohderyhmäläiset, jotka olivat aineistossa hieman aliedustettuina, voivat olla suomalaisen yhteiskuntaan jo enemmän integroituneita ja voida paremmin.

Tutkimuksen perusjoukkoon kuului 302 henkilöä, joista tutkimuksella tavoitettiin 300 henkilöä. Tutkimuksen kokonaisvastausprosentiksi muodostui 40.0 prosenttia. Tutkimuksen vastausprosenttia voidaan pitää tyydyttävänä, kun huomioidaan tutkimuksen perusjoukon vaikea elämäntilanne ja tausta sekä maahanmuuttajatutkimusten tavallisesti vaatimattomat vastausprosentit. Koska tutkimukseen vastanneet henkilöt vastasivat melko hyvin tutkimuksen perusjoukkoa sosiodemografiselta taustaltaan ja koska vastausprosentti oli kohtalainen, voivat tutkimustulokset mahdollisesti olla yleistettävissä laajemmalti perusjoukkoon. Tutkimustulosten yleistämisessä täytyy kuitenkin olla varovainen, sillä on mahdollista,

että vastaajat ovat valikoituneita joillain kriteereillä. Jonkinasteista valikoitumista on voinut tapahtua ainakin tutkimuslomakkeen pituuden (10 sivua) ja kysymysten henkisen raskauden vuoksi. Toisaalta myös luku- ja kirjoitustaidottomuus tai taitojen alhainen taso on saattanut lisätä vastaamattomuutta. Lisäksi tutkimuksessa käytetyt erilaiset aineistonkeruutavat ovat voineet aiheuttaa jonkinasteista valikoitumista ja voivat osittain selittää yksityismajoituksessa asuvien henkilöiden alhaisempaa vastausprosenttia. Tutkimuskulttuurin tuntemattomuus ja tutkijan roolin hahmottaminen suhteessa viranomaisiin on voinut osaltaan myös lisätä vastauskatoa.

Mahdollisen valikoitumisen lisäksi tulosten luotettavuutta saattaa rajoittaa aineiston pieni koko, minkä vuoksi vastaajia ei voitu jakaa ryhmiin. Vaikka esimerkiksi sukupuolten tai kansallisuusryhmien välisten erojen tutkiminen olisi ollut mielenkiintoista, ei tutkimuksen tilastollinen voima riittänyt analyysien tekemiseen alaryhmittäin. Tämän vuoksi on mahdollista, että tutkimuksessa tarkasteltuihin yhteyksiin voivat vaikuttaa myös sellaiset tekijät, joita tutkimuksen kokonaisaineiston analyseissä ei havaittu. Aineiston pienen koon vuoksi tutkimuksessa ei myöskään voitu käyttää kaikkia menetelmiä, joilla olisi mahdollisesti saatu tarkempaa tietoa tutkittavasta aiheesta.

Koska tutkimuksessa tarkasteltiin useita eri maahanmuuttajaryhmiä ja tutkimuslomakkeet käännettiin kolmelle eri kielelle, on tärkeää huomioida myös näiden tekijöiden mahdollinen vaikutus tutkimuksen luotettavuudelle. Van de Vijverin ja Hambletonin (1996) mukaan psykologisten mittarien kääntäminen toisissa kulttuurisissa ja kielellisissä ryhmissä käytettäväksi sisältää paljon muutakin kuin tekstin yksiselitteisen kääntämisen. Heidän mukaansa käännosten laatua uhkaavat kolmenlaiset vääristymät. Käsitteen vääristymästä (*construct bias*) on kyse, kun mittarilla mitattavassa käsitteessä tai ajatusrakennelmassa on kulttuurien välisiä eroja. Menetelmän vääristymällä (*method bias*) viitataan niihin validiteettia uhkaaviin tekijöihin, jotka liittyvät mittariin vastaamiseen. Näitä voivat olla esimerkiksi kulttuurien väliset erot vastaustyyliessä, vastausmuotojen tuttuudessa (esimerkiksi monivalinnat, Likert-asteikot) tai fyysisessä ympäristössä, jossa testi suoritetaan. Kolmas vääristymän tyyppi on osion vääristymä (*item bias*), joka viittaa mittarin osioiden virheisiin, joita ovat esimerkiksi huonot sanamuodot, osion sisällön sopimattomuus kulttuuriryhmälle ja epätarkat tai virheelliset käännökset. Vääristymien

tapahtuminen riippuu useista tekijöistä. Vääristymän todennäköisyys kuitenkin kasvaa esimerkiksi kulttuurisen etäisyyden kasvaessa. (Van de Vijver & Hambleton, 1996.)

Tutkimuksessa pyrittiin ottamaan huomioon kulttuurien väliseen tutkimukseen liittyvät vääristymät. Menetelmän vääristymää on kuitenkin voinut syntyä esimerkiksi siitä, että aineistoa on osittain kerätty eri paikkakunnilla erilaisilla menetelmillä. Osan informaatiotilaisuuksista piti tutkija ja loput suoritettiin vastaanottokeskusten henkilökunnan taholta, jolla on myös saattanut olla vaikutusta. Käsitteen ja osioiden vääristymää pyrittiin kuitenkin välttämään käymällä kyselylomakkeet läpi kääntäjien kanssa ja kääntämällä jo käännetyt mittarit takaisin suomeksi. Mittareiden valinnassa keskeisiä kriteereitä olivat kysymysten yksinkertaisuus ja käännettävyys eri kielille.

Koska tutkimuksessa oltiin erityisen kiinnostuneita tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnista, kiinnitettiin tutkimuksessa käytetyn hyvinvointimittarin valintaan erityistä huomiota. HSCL-25 valittiin, koska kyseisen mittarin on todettu olevan joustava ja sen reliabiliteetti ja validiteetti on todettu hyväksi. HSCL-25:n indokiinalaiset versiot validoineen Mollican ja hänen kollegoidensa (1987) mielestä mittarin hyvinä puolina voidaan pitää sen lyhyttä ja yksinkertaista kieltä. Mittariin on nopea vastata eikä se aseta erityisehtoja vastaajien koulutustasualle. Mittari ei myöskään ole emotionaalisesti yhtä raskas kuin useat muut henkistä hyvinvointia kartoittavat mittarit. Koska mittaria ei kuitenkaan ole validoitu tutkimuksen kohderyhmään kuuluvissa kulttuuriryhmissä, tulee tämän tutkimuksen deskriptiivisessä osassa käytettyyn kliinisesti merkitsevän stressin rajaun suhtautua varauksella.

Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden hyvinvointia koskevia tuloksia arvioitaessa on hyvä muistaa, että henkisen hyvinvoinnin mittaaminen perustui vastaajien omiin arvioihin. Koska tutkimuksella pyrittiin ymmärtämään ennen kaikkea vastaajien omia arvioita tilanteestaan, eikä tekemään diagnooseja heidän mielenterveysongelmistaan, katsotaan vastaajien itsearviointien tarjonnan hyvän pohjan hyvinvoinnin tarkastelulle. Tutkittavien omat arviot hyvinvoinnistaan ovat kuitenkin yhteneväiset terveydenhoitohenkilökunnan esittämiin arvioihin, joiden mukaan B-luvan saaneiden turvapaikanhakijoiden keskuudessa mielenterveysongelmat

ja epävarmuuden tunteet ovat korostuneet (ks. Tampereen vastaanottokeskuksen toimintakertomus 2006).

Lopuksi on syytä muistaa, että maahanmuuton jälkeiset vaikeudet ja henkinen hyvinvointi eivät ole yksinkertaisessa syy ja seuraus -suhteessa toisiinsa.

Maahanmuuttoa edeltäneiden kokemusten ja maahanmuuton jälkeisten stressitekijöiden välillä saattaa tapahtua moniulotteista vuorovaikutusta ja noidankehät ovat mahdollisia: maahanmuuttoa edeltäneet ja sen jälkeiset vaikeudet voivat vaikuttaa henkiseen hyvinvointiin ja alentunut psyykkinen hyvinvointi voi lisätä maahanmuuton jälkeisiä vaikeuksia. Tutkimuksen tulosten valossa maahanmuuton jälkeiset vaikeudet – erityisesti huoli perheenjäsenistä, oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta – näyttäisivät kuitenkin tuoneen tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden elämään uusia haasteita, jotka voivat heikentää heidän hyvinvointiansa.

8.3 Tutkimustulosten merkityksellisyys ja jatkotutkimuksen tarve

Tutkimuksen menetelmällisistä rajoituksista huolimatta tämä tutkimus tarjosi uutta tietoa maahanmuuttajaryhmästä, jota ei ole aikaisemmin tutkittu Suomessa. Vaikka tilapäiset oleskeluluvat ovat tällä hetkellä Suomessa arvioinnin kohteena ja vielä on liian aikaista sanoa, tullaanko lupien myöntämistä koskevia käytäntöjä lähivuosina muuttamaan, muodostavat luvan tähän mennessä saaneet henkilöt ryhmän, jonka henkisen hyvinvoinnin ongelmia ei voida sivuuttaa. Suomessa myönnettävien tilapäisten oleskelulupien kaltaisia lupia myönnetään tällä hetkellä myös muissa Euroopan maissa, kuten Norjassa ja Saksassa (ks. European Council on Refugees and Exiles, 2008), joten tutkimuksesta saatu tieto voi olla relevanttia myös laajemman eurooppalaisen keskustelun kannalta.

Tutkimuksessa pyrittiin yhdistämään pakolaistutkimuksen perinne akkulturaatiotutkimukseen. Tutkimuksen tulosten valossa näyttää siltä, että kliinisen pakolaistutkimuksen ja akkulturaatiotutkimuksen välisen dialogin kehittäminen olisi hyödyllistä, mikäli pakolaisten hyvinvoinnista halutaan muodostaa mahdollisimman laaja-alainen kuva. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella pakolaisten ja erityisesti

turvapaikanhakijoiden hyvinvointia ja sopeutumista tutkittaessa olisi lisäksi tärkeää huomioida maahanmuuton jälkeisiin elinolosuhteisiin liittyvät spesifit stressitekijät, kuten turvapaikkaprosessi ja vastaanottavien maiden maahanmuuttopolitiikka. Samanaikaisesti tutkimuksissa ei kuitenkaan tulisi unohtaa pakolaisten mahdollisesti traumaattista menneisyyttä, akkulturaatioprosessiin yleisesti liittyviä haasteita tai pakolaisten luontaisia pyrkimyksiä hallita elämässään kohtaamiensa vaikeuksia.

Tämän tutkimuksen kohteena olleiden henkilöiden hyvinvoinnista olisi hyödyllistä tehdä jatkotutkimus muutamien vuosien päästä, jotta olisi mahdollista nähdä miten tutkimushenkilöiden sopeutumisprosessi on edennyt ja voidaanko tämän hetkisten stressitekijöiden vaikutus mahdollisesti nähdä vielä useiden vuosienkin päästä. Jatkotutkimuksessa olisi myös mielenkiintoista tarkastella tutkimushenkilöiden uudenaikaisessa elämäntilanteessa käyttämiä stressinhallintakeinoja ja sitä, vaikuttavatko maahanmuuttajien yleisesti kokemat akkulturaatiovaikeudet kuten kielitaito ja toimeentulovaikeudet tutkimuksen kohteena olleiden henkilöiden hyvinvointiin pitkällä tähtäimellä, kuten Jasinskaja-Lahden (2008) tutkimuksessa kielitaidon osalta havaittiin. Jatkotutkimuksesta haasteellisen tekee luonnollisesti se, etteivät kaikki tutkimuksen kohteena olleet henkilöt välttämättä enää asu Suomessa muutaman vuoden kuluttua.

Suurin osa akkulturaatio- ja pakolaistutkimuksista on toteutettu länsimaissa. Koska enemmistö pakolaisista ei kuitenkaan koskaan saavu länsimaihin, vaan jää lähelle kotimaitaan tilanteen rauhoittumisen toivossa, olisi tärkeää, että tutkimusta tehtäisiin enemmän myös länsimaiden ulkopuolella. Ennen länsimaihin saapumista pakolaiset ovat voineet asua useissa eri maissa ja ovat voineet aloittaa akkulturaatioprosessin useita kertoja alusta, minkä vuoksi olisi tärkeää saada lisää tietoa näiden edeltävien akkulturaatiokokemusten vaikutuksista pakolaisten sopeutumisprosessiin. Erityisen tärkeää tämä olisi siksi, että Suomi on usein maahanmuuttovirtojen viimeinen kohde, ja turvapaikanhakuprosessi voi näin ollen muodostua Suomesta turvapaikkaa hakevan henkilön näkökulmasta "viimeiseksi mahdollisuudeksi" ja heijastua edeltävien kokemusten kanssa erityisen voimakkaasti hyvinvointiin ja sopeutumiseen.

Tutkimuksesta saadun tiedon soveltamismahdollisuuksia pohdittaessa on keskeistä nostaa esille tutkimuksen tärkeimmät löydökset. Tutkimuksen perusteella oleskelun

tilapäisyyteen liittyvät vaikeudet olivat merkittävä riskitekijä tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden psyykkiselle hyvinvoinnille. Perheestä erossa oleminen ja perheeseen liittyvät huolet selittivät merkittävästi vastaajien psyykkistä oireilua. Tutkimustulosten valossa perheenyhdistämisoikeuden rajoittaminen voikin olla tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden hyvinvoinnin kannalta erityisen haitallista. Lisäksi varmuus tulevaisuudesta on tutkimuksen tulosten perusteella keskeistä tutkimushenkilöiden hyvinvoinnille. Tutkimuksen käytännön merkitystä arvioitaessa on tärkeää huomata, että tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden hyvinvoinnin ja sopeutumisen kannalta ratkaiseviin tekijöihin pystytään vaikuttamaan maahanmuuttopolitiikalla.

Lähteet

- Afganistanin tilanne ja afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve* (2005). (Muistio 6/032/05). Helsinki: ulkomaalaisvirasto.
- Afganistanin tilanne ja afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve* (2006). (Muistio 10/032/2006). Helsinki: ulkomaalaisvirasto.
- Ager, A. (1993). *Mental health issues in refugee populations: A review*. (Working paper of the Harvard Center for the Study of Culture and Medicine). Harvard Medical School, Department of Social Medicine.
- Ahearn, F. L. (2000). Psychosocial wellness: Methodological approaches to the study of refugees. Teoksessa F. L. Ahearn (toim.), *Psychosocial wellness of refugees: Issues in qualitative and quantitative research* (s. 3–23). New York: Berghahn Books.
- Aiken, L. S. & West, S. G. (1991). *Multiple Regression: Testing and interpreting interactions*. Newbury Park: Sage. Ref. Tabachnick & Fidell (2005).
- Allen, J., Vaage, A. B. & Hauff, E. (2006). Refugees and asylum seekers in societies. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (toim.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 198–217). Cambridge: Cambridge University Press.
- Barrett, L. F. & Swim, J. K. (1998). Appraisals of prejudice and discrimination. Teoksessa J. K. Swim & C. Stangor (toim.), *Prejudice. The target's perspective* (s. 11–36). San Diego, CA: Academic Press.
- Beiser, M. (1988). Influences of time, ethnicity, and attachment on depression in Southeast Asian refugees. *American Journal of Psychiatry*, 145, 46–51.
- Beiser, M., Wood, M., Barwick, C., Berry, J., da Costa, G., Milne, W., Fantino, A. M., Ganesan, S., Lee, C., Tousignant, M., Naidoo, J., Prince, R. & Vela, E. (1988). *After the door has been opened: Mental health issues affecting immigrants and refugees in Canada*. Report of the Canadian Task Force on Mental Health Issues Affecting Immigrants and Refugees. Haettu 10.1.2008 osoitteesta http://ceris.metropolis.net/Virtual%20Library/health/candian_taskforce/candian1.html.
- Bemak, F. & Greenberg, B. (1994). Southeast Asian refugee adolescents: Implications for counseling. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 22, 115–124.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5–34.

- Berry, J. W. (2002). Conceptual approaches to acculturation. Teoksessa K. M. Chun, P. Balls Organista & G. Marin (toim.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* (s. 17–37). Washington, DC: American Psychological Association.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697–712.
- Berry, J. W. (2006). Stress perspectives on acculturation. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (toim.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 43–57). Cambridge: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. & Kalin, R. (1995). Multicultural and ethnic attitudes in Canada: An overview of the 1991 national survey. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 27, 301–320.
- Berry, J. W. & Kim, U. (1988). Acculturation and mental health. Teoksessa P. R. Dasen, J. W. Berry & N. Sartorius (toim.), *Health and cross-cultural psychology: Toward applications* (s. 207–236). Newbury Park: Sage.
- B-lupalinjaukset syrjäyttävät maahanmuuttajanuoria* (10.11.2005). Pakolaisneuvonnan tiedotteet. Haettu 15.3.2008 osoitteesta <http://www.pakolaisneuvonta.fi/?cid=121&lang=suo>.
- Bourhis, R. Y., Moïse, L. C., Perreault, S. & Senécal, S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology*, 32, 369–386.
- Briggs, S. & Cheek, J. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, 54, 106–148.
- Carver, C. (1997). You want to measure coping but your protocol's too long: Consider the brief COPE. *International Journal of Behavioral Medicine*, 4, 92–100.
- Carver, C. S., Weintraub, J. K. & Scheier, M. F. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 267–283.
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310–357.
- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H. & Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A self-report symptom inventory. *Behavioral Science*, 19, 1–15.
- Diener, E., Emmons, R., Larsen, R. & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.
- Donnelly, T. (2002). Contextual analysis of coping: Implications for immigrants' mental health care. *Issues in Mental Health Nursing*, 23, 715–732.

- Dunkel-Schetter, C., Feinstein, L. & Call, J. (1986). *UCLA Social Support Inventory*. Julkaisematon psykiatrinen mittari. Los Angeles: University of California.
- European Commission against Racism and Intolerance, *Third report on Finland* (2007). Haettu 12.4.2008 osoitteesta http://www.coe.int/t/E/human_rights/ecri.
- Euroopan neuvosto arvostelee Suomen B-oleskelulupia. (24.5.2007). *Helsingin Sanomat*, s. A 5.
- European Council on Refugees and Exiles (2008). *Five years on Europe is still ignoring its responsibilities towards Iraqi refugees*. Haettu 3.4.2008 osoitteesta http://www.ecre.org/resources/policy_papers/1051.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS* (2. painos). Lontoo: Sage.
- Finch, B. K. & Vega, W. A. (2003). Acculturation stress, social support, and self-rated health among Latinos in California. *Journal of Immigrant Health*, 5, 109–117.
- Folkman, S. & Lazarus, R. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21, 219–239.
- Folkman, S. & Lazarus, R. (1985). If it changes it must be a process: Study of emotion and coping during three stages of a college examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 150–170.
- Folkman, S., Lazarus, R., Dunkel-Schetter, C., DeLongis, A. & Gruen, R. (1986). Dynamics of a stressful encounter: Cognitive appraisal, coping, and encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 992–1003.
- Gerritsen, A., Bramsen, I., Devillé, W., van Willigen, L., Hovens, J. & van der Ploeg, H. (2006). Physical and mental health of Afghan, Iranian and Somali asylum seekers and refugees living in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41, 18–26.
- Hesbacher, P., Rickels, K., Morris, R., Newman, H. & Rosenfeld, H. (1980). Psychiatric illness in family practice. *Journal of Clinical Psychiatry*, 41, 6–10.
- Hollifield, M., Warner, T., Lian, N., Krakow, B., Jenkins, J., Kesler, J., Stevenson, J. & Westermeyer, J. (2002). Measuring trauma and health status in refugees: A critical review. *Journal of the American Medical Association*, 288, 611–621.
- Horn, J. (1965). A rationale and test for the number of factors in factor analysis. *Psychometrika*, 30, 179–185.
- Irakin tilanne ja irakilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve* (2004). (Muistio 7/032/05). Helsinki: ulkomaalaisvirasto.
- Irakin tilanne ja irakilaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve* (2007). (Selvitys 5/010/2007). Helsinki: ulkomaalaisvirasto.

- Jaakkola, M. (2000). Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987-1999. Teoksessa K. Liebkind (toim.), *Monikulttuurinen Suomi: Etniset suhteet tutkimuksen valossa* (s. 28–55). Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakkola, M. (2005). *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.
- Jasinskaja-Lahti, I. (2000). *Psychological acculturation and adaptation among Russian-speaking immigrant adolescents in Finland* (Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 2). Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos.
- Jasinskaja-Lahti, I. (2008). Long-term immigrant adaptation: Eight-year follow-up study among immigrants from Russia and Estonia living in Finland. *International Journal of Psychology*, 43, 6–18.
- Jasinskaja-Lahti, I. & Liebkind, K. (2001). Perceived discrimination and psychological adjustment of Russian-speaking immigrant adolescents in Finland. *International Journal of Psychology*, 36, 174–185.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Jaakkola, M. & Reuter, A. (2006). Perceived discrimination, social support networks and psychological well-being among three immigrant groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37, 293–311.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Perhoniemi, R. (2006). Perceived discrimination and well-being: A victim study of different immigrant groups. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 16, 267–284.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. (2002). *Rasismi ja syrjintä Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laban, C., Gernaat, H., Komproe, I., Schreuders, B. & de Jong, J. (2004). Impact of a long asylum procedure on the prevalence of psychiatric disorders in Iraqi asylum seekers in the Netherlands. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 192, 843–851.
- Laban, C., Gernaat, H., Komproe, I., Tweel van der, I. & Jong de, J. (2005). Postmigration living problems and common psychiatric disorders in Iraqi asylum seekers in the Netherlands. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 193, 825–832.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, Suomen säädöskokoelma § 493 (1999).
- Lavik, N., Laake, P., Hauff, E. & Solberg, Ø. (1999). The use of self-reports in psychiatric studies of traumatized refugees: Validation and analysis of HSCL-25. *Nordic Journal of Psychiatry*, 53, 17–20.
- Lazarus, R. (1993). Coping theory and research: Past, present and future. *Psychosomatic Medicine*, 55, 234–247.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.

- Liebkind, K. (1996). Acculturation and stress: Vietnamese refugees in Finland. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 27, 161–180.
- Liebkind, K. (2000). Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa K. Liebkind (toim.), *Monikulttuurinen Suomi: Etniset suhteet tutkimuksen valossa* (s. 13–27). Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, K. (2001). Acculturation. Teoksessa R. Brown ja S. Gaertner (toim.), *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes* (s. 386–406). Oxford: Blackwell.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. (2000a). The influence of experiences of discrimination on psychological stress: A comparison of seven immigrant groups. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 10, 1–16.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. (2000b). Acculturation and psychological well-being among immigrant adolescents in Finland: A comparative study of adolescents from different cultural backgrounds. *Journal of Adolescent Research*, 15, 446–469.
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. (2004). *Venäläinen, virolainen, suomalainen: Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lin, N., Ye, X. & Ensel, W. M. (1999). Social support and depressed mood: A structural analysis. *Journal of Health and Social Behavior*, 40, 344–359.
- Maahanmuuttovirasto (2008a). Turvapaikkatilastot. Haettu 15.3.2008 osoitteesta <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2660,2674,2676>.
- Maahanmuuttovirasto (2008b). Kansainvälinen suojelu. Haettu 15.3.2008 osoitteesta <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2476,2537>.
- Martínez García, M. F., García Ramírez, M. & Maya Jariego, I. (2002). Social support and locus of control as predictors of psychological well-being in Moroccan and Peruvian immigrant women in Spain. *International Journal of Intercultural Relations*, 26, 287–310.
- McCull, H. & Johnson, S. (2006). Characteristics and needs of asylum seekers and refugees in contact with London community mental health teams: A descriptive investigation. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41, 789–795.
- Mollica, R. F., Wyshak, G., deMarneffe, D., Khuon, F. & Lavelle, J. (1987). Indochinese version of the Hopkins Symptom Checklist-25: A screening instrument for the psychiatric care of refugees. *American Journal of Psychiatry*, 144, 497–500.
- Momartin, S., Steel, Z., Coello, M., Aroche, J., Silove, D. & Brooks, R. (2006). A comparison of the mental health of refugees with temporary versus permanent protection visas. *Medical Journal of Australia*, 185, 357–361.

- Murphy, H. B. M. (1965). Migration and the major mental disorders. Teoksessa M. Kantor (toim.), *Mobility and mental health* (s. 221–249). Springfield: Thomas. Ref. Berry (2006).
- Nicassio, P. M. (1985). The psychosocial adjustment of the Southeast Asian refugee: An overview of the empirical findings and theoretical models. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 16, 153–173.
- Noh, S. & Kaspar, V. (2003). Perceived discrimination and depression: Moderating effects of coping, acculturation and ethnic support. *American Journal of Public Health*, 93, 232–238.
- Noh, S., Beiser, M., Kaspar, V., Hou, F. & Rummens, J. (1999). Perceived racial discrimination, depression, and coping: A study of Southeast Asian refugees in Canada. *Journal of Health and Social Behavior*, 40, 193–207.
- Nummenmaa, L. (2004). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Oberg, K. (1960). Cultural shock: Adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*, 7, 177–182.
- Office of the Commissioner for Human Rights, Follow up report on Finland* (2006). Haettu 12.4.2008 osoitteesta <http://www.coe.int/t/commissioner>.
- Pakolaisneuvonnan ja vastaanottokeskusten johtajien kirje sisäministeri Rajamäelle* (2005). Haettu 01.10.2007 osoitteesta <http://www.pakolaisneuvonta.fi/?cid=93&lang=suo>.
- Pallant, J. (2005). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS version 12* (2. painos). Berkshire: Open University Press.
- Parloff, M. B., Kelman, H. C. & Frank, J. D. (1954). Comfort, effectiveness and self-awareness as criteria of improvement in psychotherapy. *American Journal of Psychiatry*, 111, 343–351.
- Perhoniemi, R. & Jasinskaja-Lahti, I. (2006). *Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla: Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Pernice, R. & Brook, J. (1996). Refugees' and immigrants' mental health: Association of demographic and post-immigration factors. *The Journal of Social Psychology*, 136, 511–519.
- Pirinen, I. (2008). *Turvapaikanhakijoiden terveydentila: Tutkimus Tampereen kaupungin ulkomaalaistoimiston terveydenhuoltoyksikössä*. (Acta Universitatis Tamperensis 1289). Tampereen yliopisto, lääketieteen laitos.
- Punamäki, R.-L. & Puhakka, T. (1997). Determinants and effectiveness of children's coping with political violence. *International Journal of Behavioral Development*, 21, 349–370.

- Raportti: Turvapaikanhakijoita uhkaa syrjäytyminen. (24.1.2007). *Helsingin Sanomat*, s. A 6.
- Redfield, R., Linton, R. & Herskovits, M. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149–152.
- Richmond, A. (1993). Reactive migration: Sociological perspectives on refugee movements. *Journal of Refugee Studies*, 6, 7–24.
- Rousseau, C., Mekki-Berrada, A. & Moreau, S. (2001). Trauma and extended separation from family among Latin American and African refugees in Montreal. *Psychiatry*, 64, 40–59.
- Sainola-Rodriguez, K. & Koehn, P. H. (2006). Turvapaikanhakijoiden ja pysyvästi Suomessa asuvien maahanmuuttajien mielenterveyteen liittyvien tarpeiden tunnistaminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 43, 47–59.
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: Conceptual background and core components. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (toim.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 11–26). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sam, D. & Berry, J. W. (1995). Acculturative stress among young immigrants in Norway. *Scandinavian Journal of Psychology*, 36, 10–24.
- Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z. & Lacherez, P. (2006). Trauma, post-migration living difficulties, and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40, 179–187.
- Silove, D., Sinnerbrink, I., Field, A., Manicavasagar, V. & Steel, Z. (1997). Anxiety, depression and PTSD in asylum-seekers: Associations with pre-migration trauma and post-migration stressors. *British Journal of Psychiatry*, 170, 351–357.
- Silove, D., Steel, Z., McGorry, P. & Mohan, P. (1998). Trauma exposure, postmigration stressors, and symptoms of anxiety, depression and post-traumatic stress in Tamil asylum-seekers: Comparison with refugees and immigrants. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 97, 175–181.
- Silove, D., Steel, Z., Susljik, I., Frommer, N., Loneragan, C., Brooks, R., le Touze, D., Manicavasagar, V., Ceollo, M., Smith, M. & Harris, E. (2006). Torture, mental health status and the outcomes of refugee applications among recently arrived asylum seekers in Australia. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 2, 4–14.
- Silove, D., Steel, Z. & Watters, C. (2000). Policies of deterrence and the mental health of asylum seekers. *Journal of the American Medical Association*, 284, 604–611.
- Sinnerbrink, I., Silove, D., Field, A., Steel, Z. & Manicavasagar, V. (1997). Compounding of pre-migration trauma and post-migration stress in asylum seekers. *Journal of Psychology*, 131, 463–470.

- Somalian tilanne ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve* (2005). (Muistio 16/032/05). Helsinki: ulkomaalaisvirasto.
- Somalian tilanne ja somalialaisten turvapaikanhakijoiden kansainvälisen suojelun tarve* (2006). (Selvitys 08/032/2006). Helsinki: ulkomaalaisvirasto.
- Sourander, A. (2003). Refugee families during asylum seeking. *Nordic Journal of Psychiatry*, 57, 203–207.
- Steel, Z., Silove, D., Brooks, R., Momartin, S., Alzuhairi, B. & Susljik, I. (2006). Impact of immigration detention and temporary protection on the mental health of refugees. *British Journal of Psychiatry*, 188, 58–64.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2005). *Using multivariate statistics* (5. painos). Boston: Pearson/ Allyn and Bacon.
- Takalo, P. (2008). Suomen pakolaispolitiikka. Haettu 17.2.2008 osoitteesta http://www.pakolaisapu.fi/pakolaisinfo/suomen_pakolaispolitiikka.html.
- Thapa, S. & Hauff, E. (2005). Psychological distress among displaced persons during an armed conflict in Nepal. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40, 672–679.
- Tampereen vastaanottokeskuksen toimintakertomus 2006* (2006). Haettu 18.3.2008 osoitteesta <http://www.tampere.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/turvapaikanhakijat/index.html>.
- Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vetoomus*. (12.1.2006). Haettu 20.2.2008 osoitteesta <http://www.pakolaisneuvonta.fi/?cid=132&lang=suo>.
- Tilastokeskus* (2008). Suomen väestö 2007. Haettu 17.2.2008 osoitteesta http://www.stat.fi/til/vaerak/2007/vaerak_2007_2008-03-28_tie_001_fi.html.
- Tukia, J. (Maahanmuuttoviraston oikeus- ja maatietopalvelun ylitarkastaja, henkilökohtainen tiedonanto, 30.4.2008).
- Turvapaikkamenettely: Turvapaikkaprosessin, turvapaikanhakijoiden vastaanoton ja pakolaisten kotouttamisen toiminnallinen kokonaisuus* (2006). Valtiontalouden Tarkastusviraston tarkastuskertomus 139/2006. Helsinki: Edita Prima.
- Ulkomaalaislain muuttaminen, lausuntoyhteenvedo (2007). *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislainmuuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, Lausuntoyhteenvedo 5.9.2007*. Haettu 12.4.2008 osoitteesta <http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/F9136E61F63DD4B5C225714200421EB1?Opendocument>.
- Ulkomaalaislaki, Suomen säädöskokoelma § 301 (2004).
- Ulkomaalaisvirasto* (2007). Tilastotiedot haettu 22.03.2007 osoitteesta <http://www.uvi.fi/netcomm/content.asp?article=1945>.

- Ulkomaalaisvirasto alkaa käännyttää turvapaikanhakijoita Pohjois-Irakiin. (30.3.2007). *Helsingin Sanomat*, s. A 6.
- Ulkomaalaisvirasto keskeytti irakilaisien palautukset alkuunsa. (17.5.2007). *Helsingin Sanomat*, s. A 5.
- UNHCR (2006). *The state of the world's refugees 2006: Human displacement in the new millennium*. Haettu 15.3.2008 osoitteesta <http://www.unhcr.org/static/publ/sowr2006/toceng.htm>.
- UNHCR (2007). *Statistical yearbook 2006: Trends in displacement, protection and solutions*. Haettu 15.3.2008 osoitteesta <http://www.unhcr.org/statistics.html>.
- Van de Vijver, F. & Hambleton, R. K. (1996). Translating tests: Some practical guidelines. *European Psychologist*, 1, 89–99.
- Ward, C. (1996). Acculturation. Teoksessa D. Landis & B. Bhagat (toim.), *Handbook in intercultural training* (2. painos, s. 124–147). Newbury Park: Sage. Ref. Liebkind (2001).
- Ward, C., Bochner, S. & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock* (2. painos). Hove: Routledge.
- Ward, C. & Kennedy, A. (1999). The measurement of sociocultural adaptation. *International Journal of Intercultural Relations*, 23, 659–677.
- Ward, C. & Kennedy, A. (2001). Coping with cross-cultural transition. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 636–642.
- Ward, C. & Rana-Deuba, A. (1999). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30, 422–442.
- Watters, C. & Ingleby, D. (2004). Locations of care: Meeting the mental health and social care needs of refugees in Europe. *International Journal of Law and Psychiatry*, 27, 549–570.
- Weisenberg, M., Schwarzwald, J., Waysman, M., Solomon, Z. & Klingman, A. (1993). Coping of school-age children in the sealed room during scud missile bombardment and postwar stress reactions. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 462–467.
- Williams, C. L. & Berry, J. W. (1991). Primary prevention of acculturative stress among refugees - Application of psychological theory and practice. *American Psychologist*, 46, 632–641.
- Winokur, A., Winokur, D., Rickels, K. & Cox, D. (1984). Symptoms of emotional distress in a family planning service: Stability over a four-week period. *British Journal of Psychiatry*, 144, 395–399.

Liite 1. Kyselylomake

Helsinki, 19.3.2007

Hyvä vastaanottaja,

Viime vuosien aikana useille afganistanilaisille, irakilaisille ja somalialaisille turvapaikanhakijoille on myönnetty tilapäisiä oleskelulupia (B-lupia). Vaikka tilapäiset oleskeluluvat ovat herättäneet keskustelua julkisuudessa, tiedetään kyseisen luvan saaneiden henkilöiden ajatuksista ja kokemuksista toistaiseksi vain vähän. Tämän vuoksi olen tekemässä Helsingin yliopiston Sosiaalipsykologian laitokselle tutkimusta, jonka tarkoituksena on saada tietoa tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden elämäntilanteesta, hyvinvoinnista ja kokemuksista Suomessa. Tutkimuksesta saaduilla *tiedoilla pyritään parantamaan tilapäisen oleskeluluvan saaneiden henkilöiden elinolosuhteita.*

Tutkimuksessa pyritään tavoittamaan kaikki yli 18-vuotiaat afganistanilaiset, irakilaiset ja somalialaiset B-luvan saaneet henkilöt. Kyseisiä henkilöitä on tällä hetkellä Suomessa noin 290. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisenne olisi kuitenkin erittäin tärkeää, koska kukaan muu ei voi korvata Teidän näkemyksiänne eikä kertoa Teidän nykyisestä elämäntilanteestanne.

Kaikki vastaukset käsitellään nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisesti siten, että *yksittäisten vastaajien tunnistaminen on mahdotonta.* Kenelläkään ulkopuolisella ei ole mahdollisuutta saada tietoonsa Teidän vastauksianne.

Jos asutte vastaanottokeskuksessa, pyytäisin Teitä täyttämään oheisen kyselyn ja palauttamaan sen kirjekuoressa vastaanottokeskuksenne henkilökunnalle. Vastaanottokeskus toimittaa vastauksenne suoraan minulle. Vastaanottokeskuksenne *henkilökunta ei missään vaiheessa lue eikä käsittele vastauksianne.*

Jos asutte muualla kuin vastaanottokeskuksessa ja saitte oheisen kyselyn postitse, pyytäisin Teitä täyttämään kyselyn ja palauttamaan sen oheisessa kirjekuoressa kahden (2) viikon kuluessa. Palautuskuoren postimaksu on jo maksettu. Mikäli Teillä on kysyttävää tai tarvitsette apua lomakkeen täyttämiseksi, voitte ottaa yhteyttä minuun (suomi/englanti) tai vastaanottokeskuksenne henkilökuntaan.

Suuret kiitokset osallistumisestanne!

Henna Mustonen
valtiotieteiden ylioppilas
Helsingin yliopisto
Sosiaalipsykologian laitos
[yhteystiedot poistettu]

Voitte vastata alla oleviin kysymyksiin laittamalla rastin ☒ parhaiten sopivan vaihtoehdon kohdalle tai kirjoittamalla vastauksenne siihen varattuun tilaan. Rastittakaa jokaisessa kysymyksessä vain yksi vaihtoehto, ellei kysymyksen kohdalla lue toisin.

Aluksi joitakin kysymyksiä Teistä ja taustastanne.

1. Ikä _____ vuotta

2. Sukupuoli

- 1 Mies
 2 Nainen

3. Minkä maan tai maiden kansalainen olette?

- 1 Somalian kansalainen
 2 Jonkin muun maan kansalainen; minkä?

_____

4. Mikä on siviilisäätyenne?

- 1 Naimaton
 2 Naimisissa
 3 Eronnut
 4 Leski

5. Onko Teillä lapsia, montako heitä on?

- 0 Ei ole
 1 Yksi
 2 Kaksi
 3 Kolme
 4 Neljä tai enemmän

Missä perheenjäsenenne ja muut sukulaisenne asuvat (*rastittakaa kaikki sopivat vaihtoehdot*)?

6. Suomessa

- 1 Aviopuoliso
 2 Osa lapsista
 3 Kaikki lapset
 4 Äiti
 5 Isä
 6 Muita sukulaisia

7. Somaliassa tai muussa maassa

- 1 Aviopuoliso
 2 Osa lapsista
 3 Kaikki lapset
 4 Äiti
 5 Isä
 6 Muita sukulaisia

8. Koska saavuitte Suomeen?

_____ kuukausi _____ vuosi

9. Koska Teille myönnettiin ensimmäinen tilapäinen oleskelulupa?

_____ kuukausi _____ vuosi

10. Onko Teillä työlupa Suomessa?

1 Kyllä

2 Ei

11. Oletteko töissä tällä hetkellä?

1 Olen töissä kokopäiväisesti

2 Olen töissä osa-aikaisesti

3 En ole töissä

12. Mikä on koulutuksenne?

1 Ei koulutusta

2 Peruskoulu

3 Toisen asteen koulu (esim. lukio tai ammattikoulu)

4 Yliopisto- tai muu korkeakoulu

5 Joku muu, mikä? _____

13. Opiskeletteko tällä hetkellä?

1 Opiskelen vastaanottokeskuksessa, kuinka monta tuntia viikossa? _____

2 Opiskelen vastaanottokeskuksen ulkopuolella, kuinka monta tuntia viikossa? _____

3 En opiskele

14. Missä asutte tällä hetkellä?

Vastaanottokeskuksessa, missä?

1 Helsinki

2 Joutseno

3 Kajaani

4 Kontiolahti

5 Kotka

6 Metsälä

7 Oravainen

8 Oulu

9 Perniö

10 Rovaniemi

11 Ruukki

12 Tampere

13 Turku

Muualla

14 Perheenjäsenten tai muiden sukulaisten luona

15 Ystävien luona

16 Itse vuokraamassani asunnossa

15. Asutteko huoneessanne tai asunnossanne

- 1 Yksin
 2 Perheenjäsenenne tai sukulaistenne kanssa
 3 Muiden henkilöiden kuin perheenjäsenenne tai sukulaistenne kanssa, kuinka monen? _____

Seuraavassa luetellaan erilaisia vaikeuksia, joita olette mahdollisesti kokenut Suomessa asuessanne.

Merkittävä jokaisen huolenaiheen tai vaikeuden kohdalle, kuinka paljon kyseinen vaikeus on aiheuttanut Teille stressiä tai huolestuttanut Teitä. Jos ette ole kokenut jotakin vaikeutta, merkittävä rasti kohtaan 6 "En ole kokenut".

on aiheuttanut minulle stressiä tai huolestuttanut minua:

	Ei lainkaan	Vähän	Jonkin verran	Paljon	Erittäin paljon	En ole kokenut
16. Perheestä erossa oleminen	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
17. Kykenemättömyys matkustaa ulkomaille	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
18. Huoli ulkomailla olevasta perheestä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
19. Kotimaahan palauttamisen pelko	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
20. Epävarmuus tulevaisuudesta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
21. Työluvan puuttuminen	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
22. Rahan riittämättömyys ruoan ostamiseen, vaatteisiin ja muihin perustarpeisiin	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
23. Opiskelumahdollisuuksien rajallisuus	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
24. Pitkästyminen, tekemisen puute	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
25. Riittämättömät mahdollisuudet opiskella suomen kieltä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
26. Vaikeudet hoitaa käytännön asioita ilman henkilöllisyys- papereita	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
27. Vaikeudet saada terveydenhoitoa äkillisissä sairaustapauksissa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6

	Ei lainkaan	Vähän	Jonkin verran	Paljon	Erittäin paljon	En ole kokenut
28. Vaikeudet saada terveydenhoitoa pitkäaikaisiin terveysongelmiin	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
29. Vaikeudet saada tukea mielenterveyteen liittyvissä asioissa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
30. Vaikeudet saada hammashoitoa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
31. Heikot mahdollisuudet vaikuttaa siihen, missä ja miten asuu	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
32. Vaikeudet viranomaisten kanssa asioimisessa (esim. poliisi ja ulkomaalaisvirasto)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
33. Joku muu huolenaihe, mikä?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6

Seuraavat kysymykset koskevat taloudellista tilannettanne ja suomen kielen taitojanne.

34. Mikä on Teidän nykyinen taloudellinen tilanne?

- 1 Rahat riittävät hyvin omiin tarpeisiini ja jää ylikin
- 2 Rahat riittävät sopivasti omiin tarpeisiini
- 3 Joudun tinkimään jonkin verran kulutuksestani
- 4 Joudun tinkimään paljon kulutuksestani, mutta tulen tuloillani toimeen
- 5 Joudun tinkimään paljon kulutuksestani, enkä tule toimeen omilla tuloillani
- 6 En osaa sanoa/vaikea sanoa

Kuinka hyvin mielestänne:

	En lainkaan	Vain vähän	Jonkin verran	Melko hyvin	Erittäin hyvin
35. <u>puhutte</u> suomen kieltä?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
36. <u>kirjoitatte</u> suomen kieltä?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
37. <u>ymmärrätte</u> <u>puhuttua</u> suomen kieltä?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
38. <u>ymmärrätte</u> <u>kirjoitettua</u> suomen kieltä?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

Kun erilaisista kulttuureista lähtöisin olevat ihmiset ovat yhdessä, joku voi välillä tuntea itsensä epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi. Seuraavat väittämät koskevat tätä aihetta. Kuinka hyvin ne vastaavat Teidän omia kokemuksianne?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Vaikea sanoa/ ei kantaa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
39. Koen, että suomalaiset hyväksyvät minut.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
40. Minua ei ole loukattu tai haukuttu Suomessa maahanmuuttotaustani takia.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
41. Minua on uhattu tai kimppuuni on käyty Suomessa maahanmuuttotaustani takia.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
42. Koen itseni ulkopuoliseksi Suomessa maahanmuuttotaustani takia.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
43. Koen, että kulttuuritaustaani arvostetaan Suomessa.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
44. Oletteko Te joutunut maahanmuuttotaustanne vuoksi syrjinnän tai rasismin uhriksi Suomessa oloaikanne?					
	☐ 1	Ei			
	☐ 2	Kyllä			

Seuraavassa luetellaan ongelmia, joita ihmisillä voi joskus olla. Arvioikaa, kuinka paljon nämä oireet ovat vaivanneet tai huolestuttaneet Teitä viime aikoina?

	Ei lainkaan	Harvoin	Joskus	Usein	Hyvin usein
45. Säikähtämistä ilman näkyvää syytä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
46. Pelottaa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
47. Pyörryttää, huimaa tai heikottaa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
48. Hermostuttaa, sisäistä rauhattomuutta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
49. Sydämen tykytystä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
50. Vapinaa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

	Ei lainkaan	Harvoin	Joskus	Usein	Hyvin usein
51. Jännittyneisyyden ja kireyden tuntua	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
52. Päänsärkyä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
53. Kauhu- ja paniikkikohtauksia	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
54. Rauhattomuuden tunnetta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
55. Voimattomuuden tuntua	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
56. Itsesyytöksiä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
57. Itkuisuutta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
58. Ruokahaluttomuutta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
59. Vaikeuksia saada unta tai nukkua	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
60. Toivottomuuden tunnetta tulevaisuuden suhteen	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
61. Alakuloisuutta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
62. Yksinäisyyden tunnetta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
63. Ajatuksia oman elämän lopettamisesta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
64. Tunne siitä, että on joutunut ansaan, vangituksi	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
65. Asioista liikaa huolestumista	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
66. Ei tunne kiinnostusta mistään	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
67. Tuntuu, että kaikki on raskasta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
68. Tuntee itsensä arvottomaksi	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

Kohdatessaan vaikeuksia tai stressaavia tapahtumia elämässään, ihmiset reagoivat eri tavoin. Haluaisin tietää, mitä Te olette ajatellut tai tehnyt kohdattuanne ongelmia Suomessa asuessanne.

Merkittävä jokaisen väittämän kohdalle, kuinka paljon olette yleensä ajatellut tai toiminnut kyseisellä tavalla kohdattuanne vaikeuksia tai stressaavia tilanteita Suomessa.

	En lainkaan	Vähän	Jonkin verran	Paljon
69. Olen ponnistellut tehdxkseni tilanteelleni jotain	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
70. Olen yrittänyt keksiä mitä tehdä tilanteessani	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
71. Olen kysynyt ihmisiltä, joilla on ollut samanlaisia kokemuksia kuin minulla, mitä he tekivät	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
72. Olen hyväksynyt tapahtuneen ja sen, että tapahtunutta ei voi muuttaa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
73. Olen yrittänyt löytää jotakin hyvää tilanteesta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
74. Olen tehnyt jotakin ajatellakseni tilannettani vähemmän, kuten katsonut televisiota, lukenut tai nukkunut	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
75. Olen kertonut jollekin, miltä minusta tuntuu	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
76. Olen pyytänyt Jumalan apua	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
77. Olen sanonut itselleni "tämä ei ole totta"	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
78. Olen myöntänyt itselleni, etten voi tehdä mitään tilanteelle ja lakannut yrittämästä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
79. Olen oppinut hyväksymään tilanteen	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
80. Olen toiminnut parantaakseni tilannettani	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
81. Olen miettinyt, miten voisin parhaiten käsitellä ongelmaa	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
82. Olen puhunut jonkun kanssa saadakseni tietää enemmän tilanteesta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
83. Olen yrittänyt nähdä tilanteen eri kannalta saadakseni asiat näyttämään myönteisiltä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

	En lainkaan	Vähän	Jonkin verran	Paljon
84. Olen kieltäytynyt uskomasta tapahtunutta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
85. Olen lakannut tavoittelemasta haluamaani	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
86. Olen yrittänyt saada tukea sukulaisilta tai ystäviltä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
87. Olen luottanut Jumalaan	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
88. Olen haaveillut muista asioista	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

Jos Teillä on vaikeuksia, joihin tarvitsette keskusteluapua tai neuvoja, voitteko saada apua seuraavilta henkilöiltä?

	En lainkaan	Jonkin verran	Paljon	Henkilöä ei ole
89. Puolisolta tai lapsilta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
90. Vanhemmilta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
91. Muilta sukulaisilta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
92. Suomalaisilta ystäviltä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
93. Somalialaisilta tai muunmaalaisilta ystäviltä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
94. Vastaanottokeskuksen henkilökunnalta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

Kuinka paljon koette saaneenne apua vastaanottokeskuksesta seuraavissa asioissa:

	En lainkaan	Jonkin verran	Paljon
95. Työntekoon liittyvissä asioissa	☐ 1	☐ 2	☐ 3
96. Suomen kielen opiskelussa	☐ 1	☐ 2	☐ 3
97. Opiskelupaikkojen selvittämisessä	☐ 1	☐ 2	☐ 3
98. Arjessa selviytymisessä	☐ 1	☐ 2	☐ 3
99. Turvapaikka- ja oleskelulupa-asioihin liittyvän oikeudellisen avun järjestämisessä	☐ 1	☐ 2	☐ 3

Helsinki, 20.3.2007

Hyvät vastaanottokeskusten johtajat ja muu henkilökunta,

Alla joitakin ohjeita kyselyn toteuttamiseksi vastaanottokeskuksissa ja yksityismajoituksessa asuville B-lupalaisille. Toivottavasti niistä on apua.

Aineistonkeruu vastaanottokeskuksissa

- 1) Esitelkää tutkimus tulkkauksen kanssa vastaanottokeskuksenne informaatiotilaisuuden yhteydessä.
  - Pyytäkää B-lupalaisia jäämään tilaisuuden loppuksi paikalle ja *käykää läpi kohdassa 2 mainitut asiat.*
  - Jakakaa heille kyselylomakkeet ja vastauskuoret.
  - *Pyytäkää heitä vastaamaan kyselyyn heti tilaisuuden päätteeksi, mutta mikäli tämä on mahdotonta, pyytäkää heitä palauttamaan kyselylomake suljetussa kirjekuoressa 3 päivän kuluessa.*

- 2) Informaatiotilaisuudessa informoitavat asiat:

2.1 Tutkimuksen tarkoitus:

- Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa B-luvan saaneiden henkilöiden *elämäntilanteesta, hyvinvoinnista ja kokemuksista Suomessa.*
- Tutkimus tehdään Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitokselle.
- Tutkimuksesta saaduilla tiedoilla *pyritään parantamaan B-lupalaisten elinolosuhteita.*

2.2 Kohderyhmä:

- yli 18-vuotiaat
- B-luvan saaneet
- somalia, daria tai sorania puhuvat
  - * somalialaiset
  - * afganistanilaiset ja
  - * irakilaiset
- Tutkimukseen osallistuminen on *vapaaehtoista.*
- Tutkimukseen osallistuminen tai siitä kieltäytyminen eivät vaikuta oikeuksiinne tai velvollisuuksiinne millään tavalla.
- *Osallistumisenne olisi kuitenkin erittäin tärkeää, koska kukaan muu ei voi korvata näkemyksiänne eikä kertoa nykyisestä elämäntilanteestanne.*

2.3 Kyselyyn vastaaminen:

- Kysymyksiin vastataan laittamalla rasti parhaiten sopivan vaihtoehdon kohdalle tai kirjoittamalla vastaus siihen varattuun tilaan.
- Rastittakaa jokaisessa kysymyksessä *vain yksi vaihtoehto*, ellei kysymyksen kohdalla lue toisin.

- Kaikki vastaukset käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti siten, että *yksittäisten vastaajien tunnistaminen on mahdotonta*.
  - Vastaanottokeskusten henkilökunta ei missään vaiheessa lue eikä käsittele vastauksia.
  - Vastaukset palautetaan *3 päivän kuluessa* kyselyn mukana jaetussa suljetussa kirjekuoressa henkilökunnalle. Toivottavaa kuitenkin olisi, että vastaisitte kyselyyn *heti tilaisuuden päätteeksi*.
  - Vastaanottokeskuksenne henkilökunta toimittaa kirjekuoret suoraan tutkijalle.
  - Tutkimuksen on tarkoitus valmistua syyskuussa 2007. Tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset toimitetaan kaikkiin vastaanottokeskuksiin.
- 3) Jos kaikki kohderyhmään kuuluvat henkilöt *eivät osallistuneet informaatiotilaisuuteen tai jos vastaanottokeskuksessanne asuu vain muutamia kohderyhmään kuuluvia ylipäänsä*, pyytäisin teitä toimittamaan kyselylomakkeet vastauskuorineen heille henkilökohtaisesti. Myös nämä lomakkeet tulisi palauttaa suljetussa kirjekuoressa henkilökunnalle kolmen päivän kuluessa.
- 4) Kun kaikki kohderyhmään kuuluvat henkilöt, joiden uskotte vastaavan kyselyyn, ovat palauttaneet vastauslomakkeensa, pyytäisin teitä postittamaan lomakkeet kirjekuorissaan osoitteeseen:

Sosiaalipsykologian laitos
Henna Mustonen
PL 54 (Unioninkatu 37)
00014 Helsingin yliopisto

Aineistonkeruu yksityismajoituksessa asuville

- 1) Yksityismajoituksessa asuville kohderyhmään kuuluville henkilöille pyytäisin lähettämään lomakkeet postitse. *Kirjekuoreen tulee lomakkeen lisäksi vastauskuori*, jonka postimaksu on jo maksettu ja palautusosoitteena on Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen osoite.
- 2) Jos yksityismajoituksessa asuvat kohderyhmään kuuluvat henkilöt käyvät vastaanottokeskuksessa, voitte antaa heille lomakkeet myös henkilökohtaisesti.

Kaikissa kysymyksissä voitte ottaa yhteyttä minuun, myös iltaisin ja viikonloppuisin.
Lämpimät kiitokset jo etukäteen yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin,

Henna Mustonen
valtiotieteiden ylioppilas
Sosiaalipsykologian laitos
Helsingin yliopisto
[yhteystiedot poistettu]

Liite 3

Eksploratiivinen faktorianalyysi oleskelun tilapäisyyteen liittyvistä vaikeuksista tilapäisen oleskeluluvan saaneilla afganistanilaisilla, irakilaisilla ja somalialaisilla turvapaikanhakijoilla (vinokulmainen oblimin rotaatio, $N = 117$).

Muuttuja	Opiskelu- mahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus	Perhehuolet	Oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta	Palveluiden saatavuuden ja viranomais- asioinnin vaikeudet	Kommu- naliteetti
Opiskelumahdollisuuksien rajallisuus	.98	-.11	.15	-.32	.99
Riittämättömät mahdollisuudet opiskella suomen kieltä	.57	-.24	.29	-.27	.63
Rahan riittämättömyys ruoan ostamiseen, vaatteisiin ja muihin perustarpeisiin	.47	-.20	.33	-.25	.42
Huoli ulkomailla olevasta perheestä	.23	-.99	.13	-.18	.99
Perheestä erossa oleminen	.12	-.57	.05	-.21	.47
Epävarmuus tulevaisuudesta	.28	-.04	.76	-.22	.66
Pitkästyminen, tekemisen puute	.55	-.27	.76	-.39	.76
Kykenemättömyys matkustaa ulkomaille	.18	-.50	.61	-.35	.70
Työluvan puuttuminen	.27	-.09	.55	-.22	.46
Kotimaahan palauttamisen pelko	-.03	.02	.41	-.21	.49
Vaikeudet saada tukea mielenterveyteen liittyvissä asioissa	.14	-.13	.39	-.35	.36
Vaikeudet saada terveydenhoitoa äkillisissä sairaustapauksissa	.34	-.27	.46	-.75	.95
Vaikeudet saada hammashoitoa	.27	-.01	.32	-.75	.78
Vaikeudet saada terveydenhoitoa pitkäaikaisiin terveysongelmiin	.21	-.31	.33	-.71	.59
Vaikeudet viranomaisten kanssa asioimisessa (esim. poliisi ja ulkomaalaisvirasto)	.29	-.10	.23	-.60	.58
Vaikeudet hoitaa käytännön asioita ilman henkilöllisyyspapereita	.40	-.28	.44	-.53	.53
Heikot mahdollisuudet vaikuttaa siihen, missä ja miten asuu	.04	-.18	.10	-.40	.43
Selitysosuus yhteensä 47,2 %¹					

¹ Faktoreiden ominaisarvoja ei raportoida, koska vinorotaatiossa faktorit korreloivat keskenään.

Liite 4. Stressinhallintakeinomittarin (COPE) skaalojen kuvaukset ja summamuuttujien reliabiliteetit ja osioiden väliset korrelaatiot (Mittari muokattu Carver, Scheier & Weintraub, 1989).

Nimi	Kuvaus	Reliabiliteetti (Cronbachin alfa)	Osioiden välinen korrelaatio
Aktiivinen hallinta (Active coping)	Aktiiviset yritykset poistaa tai kiertää stressinaiheuttaja tai parantaa sen vaikutuksia. Käsitteellisesti lähellä Lazaruksen ja Folkmanin (1984) ongelmakeskeisen selviytymisen määritelmää.	.27	.16
Suunnittelu (Planning)	Yritykset miettiä, miten stressinaiheuttajasta voi selvitä. Voi sisältää muun muassa toimintasuunnitelman laatimisen tai sen miettimisen, mitä askeleita ongelmanratkaisussa tulisi ottaa.	.40	.25
Välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen (Seeking of instrumental social support)	Neuvojen, avun tai tiedon hakeminen stressaavassa tilanteessa.	.65	.48
Emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen (Seeking of emotional social support)	Moraalisen tuen, sympatian tai ymmärryksen hakeminen stressaavassa tilanteessa.	.46	.30
Positiivinen uudelleentulkinta ja kasvu (Positive reinterpretation and growth)	Stressaavan tilanteen uudelleentulkitseminen siten, että tilanteessa nähdään myönteisiä puolia.	.36	.22
Hyväksyminen (Acceptance)	Stressaavan tilanteen hyväksyminen.	.46	.30
Kieltäminen (Denial)	Stressaavan tilanteen kieltäminen.	.37	.23
Uskontoon turvautuminen (Turning to religion)	Avun hakeminen uskonnosta stressaavassa tilanteessa.	.66	.50
Käyttäytymisellä irrottautuminen (Behavioral disengagement)	Stressistä selviämiseen tähtäävien yritysten vähentäminen ja mahdollisesti niistä tavoitteista luopuminen, joiden saavuttamista stressinaiheuttajat haittaavat. Teoreettisesti lähellä avuttomuuden (helplessness) käsitettä.	.47	.31
Mentaalinen irrottautuminen (Mental disengagement)	Ilmenee useiden erilaisten toimintojen avulla, joiden tarkoituksena on viedä yksilön ajatukset pois stressaavasta tilanteesta. Keinoja, jotka edustavat mentaalista irrottautumista ovat muun muassa haaveileminen, nukkuminen ja television katselu.	.42	.27

Liite 5.

Taulukko 1. Parittaiset t-testit oleskelun tilapäisyyteen liittyvien vaikeuksien välillä ($N = 104-113$).

Vaikeus	Opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus	Perhehuolet	Oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta
Perhehuolet	$t(101) = -6.69$ $p = .000$		
Oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta	$t(107) = -6.79$ $p = .000$	$t(103) = 1.22$ $p = .225$	
Palveluiden saatavuuden ja viranomaisasioinnin vaikeudet	$t(107) = -3.10$ $p = .002$	$t(103) = 4.37$ $p = .000$	$t(112) = 4.41$ $p = .000$

Taulukko 2. Parittaiset t-testit erilaisissa vaikeuksissa vastaanottokeskuksista saadun tuen välillä ($N = 104-108$).

Vastaanottokeskuksesta saatu tuki	Työntekoon liittyvissä asioissa	Suomen kielen opiskelussa	Opiskelupaikkojen selvittämisessä	Arjessa selviytymisessä
Suomen kielen opiskelussa	$t(107) = -5.68$ $p = .000$			
Opiskelupaikkojen selvittämisessä	$t(106) = -4.24$ $p = .000$	$t(106) = 1.68$ $p = .096$		
Arjessa selviytymisessä	$t(105) = -1.38$ $p = .171$	$t(105) = 3.41$ $p = .001$	$t(105) = 2.24$ $p = .027$	
Turvapaikka- ja oleskelulupa-asioihin liittyvän oikeudellisen avun järjestämisessä	$t(105) = -4.33$ $p = .000$	$t(105) = .12$ $p = .907$	$t(104) = -1.04$ $p = .301$	$t(103) = -3.64$ $p = .000$

Liite 6. Parittaiset t-testit stressinhallintakeinojen välillä.

Stressin- hallintakeino	Aktiivinen hallinta	Suunnittelu	Välineellisen sos. tuen hakeminen	Emotionaalisen sos. tuen hakeminen	Pos. uudelleen- tulkinta ja kasvu	Hyväksyminen	Uskontoon turvautuminen	Kieltäminen	Käyttäytymisellä irrottautuminen
Suunnittelu	$t(106) = -.84$ $p = .403$								
Välineellisen sosiaalisen tuen hakeminen	$t(103) = 5.69$ $p = .000$	$t(104) = 6.46$ $p = .000$							
Emotionaalisen sosiaalisen tuen hakeminen	$t(103) = 9.03$ $p = .000$	$t(104) = 10.07$ $p = .000$	$t(104) = 3.94$ $p = .000$						
Positiivinen uudelleentulkinta ja kasvu	$t(104) = 3.34$ $p = .001$	$t(105) = 4.37$ $p = .000$	$t(104) = -3.19$ $p = .002$	$t(104) = -6.31$ $p = .000$					
Hyväksyminen	$t(104) = 8.96$ $p = .000$	$t(105) = 8.79$ $p = .000$	$t(102) = 2.99$ $p = .003$	$t(103) = .38$ $p = .707$	$t(103) = 6.93$ $p = .000$				
Uskontoon turvautuminen	$t(105) = -3.97$ $p = .000$	$t(106) = -3.45$ $p = .001$	$t(105) = -8.80$ $p = .000$	$t(105) = -11.05$ $p = .000$	$t(105) = -6.67$ $p = .000$	$t(104) = -11.18$ $p = .000$			
Kieltäminen	$t(100) = 7.04$ $p = .000$	$t(100) = 7.46$ $p = .000$	$t(101) = 1.11$ $p = .269$	$t(101) = -1.82$ $p = .072$	$t(100) = 3.96$ $p = .000$	$t(99) = -1.94$ $p = .055$	$t(101) = 9.82$ $p = .000$		
Käyttäytymisellä irrottautuminen	$t(102) = 9.98$ $p = .000$	$t(103) = 10.51$ $p = .000$	$t(103) = 4.38$ $p = .000$	$t(104) = 1.61$ $p = .110$	$t(103) = 7.42$ $p = .000$	$t(102) = 1.83$ $p = .070$	$t(104) = 13.02$ $p = .000$	$t(101) = 3.54$ $p = .001$	
Mentaalinen irrottautuminen	$t(103) = 6.87$ $p = .000$	$t(104) = 6.79$ $p = .000$	$t(103) = -.17$ $p = .862$	$t(104) = -3.06$ $p = .003$	$t(103) = 3.13$ $p = .002$	$t(103) = -3.52$ $p = .001$	$t(106) = 9.21$ $p = .000$	$t(101) = -1.30$ $p = .197$	$t(103) = -4.55$ $p = .000$

Liite 7. Regressiomallin muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiot tilapäisen oleskeluluvan saaneilla afganistanilaisilla, irakilaisilla ja somalialaisilla turvapaikanhakijoilla ($N = 76$).

Muuttuja	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1. Psykkinen stressi	1											
2. Suomenkielen taito	-.02	1										
3. Koetut toimeentulovaikeudet	.03	-.10	1									
4. Rasismikokemukset	.08	-.07	.24*	1								
5. Opiskelumahdollisuuksien ja taloudellisten resurssien rajallisuus	.31**	-.06	.26*	.29*	1							
6. Perhehuolet	.30**	-.27*	.12	-.08	.13	1						
7. Oleskeluluvan rajoitukset ja epävarmuus tulevaisuudesta	.33**	.22	.06	.14	.45**	.08	1					
8. Palveluiden saatavuuden ja viranomaisasioinnin vaikeudet	.32**	.03	.18	.07	.50**	.17	.55**	1				
9. Sosiaalinen tuki	-.02	.03	.01	.15	.07	-.15	.14	.09	1			
10. Kieltäminen	.32**	-.10	.11	.11	.09	.07	-.10	.08	.13	1		
11. Käyttötymisellä irrottautuminen	.35**	-.25*	-.07	.22	.18	.11	.10	.12	.16	.30**	1	
12. Mentaalinen irrottautuminen	.16	.10	-.01	.23*	.12	.02	.28*	.19	.20	.15	.15	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, kaksisuuntainen testaus (listwise deletion)